

МОНГОЛ УЛСЫН
ЗАСГИЙН ГАЗАР

ГЭР БҮЛ, ХӨДӨЛМӨР,
НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН ЯАМ

ХҮН АМ, ХӨДӨЛМӨР,
НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН
СУРГАЛТ, СУДАЛГААНЫ ХҮРЭЭЛЭН

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЦИЙН СУДАЛГАА

ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЦИЙН СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН 2025

Судалгааг гүйцэтгэсэн: Хүн ам, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, судалгааны хүрээлэн

Хөдөлмөрийн судалгааны сектор

М.Батгэрэл ХАХНХССХ-ийн захирал

Н.Жаргалсайхан ХСС-ын эрхлэгч

М.Гантуяа Сургалтын газрын дарга

Э.Даваадулам ХСС-ын эрдэм шинжилгээний ажилтан

О.Болорчимэг ХСС-ын эрдэм шинжилгээний ажилтан

Хэвлэлийн эх бэлтгэсэн:

Б.Хос-Эрдэнэ ИӨМТГ-ын өгөгдлийн инженер

Хаяг:

Монгол улс, Улаанбаатар хот, Сүхбаатар дүүрэг, 1-р хороо, Нарны зам, 55-р байр, 2-р давхар

Утас: 77111331, 77121286

Веб хуудас:

<https://institute.gov.mn/>

<https://www.gov.mn/org/triplsp>

АГУУЛГА

ӨМНӨХ ҮГ	5
ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	6
ХҮСНЭГГИЙН ЖАГСААЛТ	9
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	11
СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ	12
БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА	19
1.1. Судалгааны танилцуулга	20
1.2. Судалгааны зорилго, зорилт	20
1.3. Судалгааны хязгаарлагдмал байдал	21
1.4. Тайлангийн агуулга, бүтэц	21
БҮЛЭГ 2. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ	23
2.1. Судалгааны хамрах хүрээ	24
2.2. Түүврийн хэмжээ	24
2.3. Мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалт	26
БҮЛЭГ 3. ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЭЦ	27
3.1. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх нийт цалин ..	32
3.2. ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр нийт цалин ..	35
3.3. Ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаарх нийт цалин	37
3.4. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалин	39
3.5. Гадаад ажиллагчдын нийт цалин	41
3.6. Шагнал урамшуулал олгосон байдал	42
3.7. Цалин хөлсийг өөрчилсөн шийдвэр	43
БҮЛЭГ 4. ҮНДСЭН ЦАЛИН	47
4.1. Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт	48
4.2. Үндсэн цалин, ажиллагчдын хүйс, ААНБ-ын байршил бүсээр	51
4.3. Үндсэн цалин, ажиллагчдын нас, тооны бүлгээр	52
4.4. Үндсэн цалин ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаар	53
4.5. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх үндсэн цалин	57
4.6. Үндсэн цалин ААНБ-ын хариуцлага, ажиллагчдын тооны бүлгээр	59

4.7.	Үйлдвэрчний эвлэлтэй болон эвлэлгүй байгууллагуудын үндсэн цалин	59
4.8.	Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын үндсэн цалин	60
4.9.	Цалин хөлсний бодлого, аргачлал	62
БҮЛЭГ 5.	ХӨДӨЛМӨРИЙН ХӨЛСНИЙ ДООД ХЭМЖЭЭ, ТҮҮНЭЭС ДООГУУР ЦАЛИНЖИЖ БУЙ АЖИЛЛАГЧИД	67
БҮЛЭГ 6.	АЖЛЫН ЦАГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ	73
6.1.	ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажиллагчдын ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал	74
6.2.	ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт, нэмэгдэл хөлс	75
6.3.	ААНБ-ын ЭЗҮА-ны салбар, ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал	76
БҮЛЭГ 7.	ӨМНӨХ СУДАЛГААТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН ҮР ДҮН	77
7.1.	Ажиллагчдын цалин хөлс ААНБ-ын байршлаар	79
7.2.	Цалин хөлсний өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар	80
7.3.	Цалин хөлсний өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр	84
7.4.	Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар	87
7.5.	ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид	90
БҮЛЭГ 8.	ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЗАРДАЛ	93
8.1.	ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц	94
8.2.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын байршлаар	97
8.3.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА-ны салбараар	99
8.4.	Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр	101
ДҮГНЭЛТ, САНАЛ	103	
ХАВСРАЛТ	111	

ӨМНӨХ ҮГ

Улс орны эдийн засгийн хөгжил, хөдөлмөрийн зах зээлийн төлөв байдалд ажиллагчдын цалин хөлс, түүний бүтэц, тогтолцоо нь чухал байр суурь эзэлдэг. Цалин хөлс нь ажиллагчдын хөдөлмөрийн үнэлэмжийг илэрхийлэх, хөдөлмөрийн гэрээгээр хүлээсэн үүрэг, хариуцлага, харилцааны чухал асуудлын нэг ба үүнээс гадна ажиллагчдын амьжиргааны түвшин, нийгмийн баталгаа, хөдөлмөрийн идэвх санаачилгад шууд нөлөөлдөг гол хүчин зүйл юм. Иймээс цалин хөлсний бүтэц, бүрэлдэхүүнийг судлах нь хөдөлмөрийн харилцааг боловсронгуй болгох, ажиллагчдын нийгмийн хамгааллыг сайжруулах, байгууллагын бүтээмж, үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд чухал ач холбогдолтой юм.

Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын техникийн тусламжаар 2009 - 2010 оноос ҮСХ-той хамтран “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г олон улсын арга аргачлалын дагуу улсын хэмжээнд анх удаа хийж гүйцэтгэсэн.

Төрөөс цалин хөлсний талаар үндэсний хэмжээнд баримтлах бодлогын хүрээнд “Цалин хөлсний судалгаа”-г цалин хөлсний талаар үнэн бодитой статистик мэдээллээр хангах зорилгоор 2013 оноос хоёр жил тутамд явуулж, дундаж цалинг салбар, ажиллагчдын хүйс болон мэргэжлийн ангиллаар гаргаж эхэлсэн. Ингэснээр цалингийн бүтэц хэрхэн өөрчлөгдөх хандлагыг тодорхойлохоос гадна орлогын тогтвортой байдлыг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарууд, ажил мэргэжлийн ангилал, аймаг, нийслэл, бүс нутгаар тодорхойлон харах боломжтой болсон.

Энэхүү судалгаа нь цалин хөлсний бүтцийн талаар судалж буй долоо дахь судалгаа юм. Уг судалгааны нэгдсэн үр дүнгээр өмнөх судалгааны үр дүн, тоон мэдээллийг шинэчлэх, цалингийн бүрэлдэхүүн хэсгүүд болох үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал тэдгээрийн өөрчлөлт, нийт цалинд эзлэх хувь хэмжээг зэрэг үр дүнг энэхүү тайлангаар та бүхэнд хүргэж байна.

Түүвэрт сонгогдон, бидний хүсэлтийг хүлээн авч, судалгаанд мэдээллээ өгсөн ААНБ-ын удирдлага, мэргэжилтэн нартаа талархал илэрхийлье. Таны оролцоо салбарын бодлогод ашиглахуйц мэдээллийн эх үүсвэр болж байгаа юм.

Та бүхэн судалгааны үр дүнтэй танилцан, өөрсдийн үйл ажиллагаандаа ашиглахын зэрэгцээ судалгааны холбоотой асуудлаар санал хүсэлтээ бидэнд илгээж, хамтран ажиллахыг хүсье.

ЗАХИРАЛ

М.БАТГЭРЭЛ

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

Зураг 1. ААНБ-уудын нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт	13
Зураг 2. Нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр	13
Зураг 3. Ажиллагчдын үндсэн цалин, бүсээр, мянган төгрөгөөр	14
Зураг 4. Үндсэн болон нийт цалингийн харьцуулалт, хүйсээр	14
Зураг 5. Цалингийн бүтцийн харьцуулалт, оноор	15
Зураг 6. ХХДХ -ээс бага цалинтай ажиллагчид, ААНБ-ны өмчийн хэлбэр, хувиар	16
Зураг 7. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчид, сард ажилласан өдөр, хувиар	16
Зураг 8. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал, хувиар	17
Зураг 9. Цалин хөлсний зардлын бүтэц	17
Зураг 10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ..	18
Зураг 3-1. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар	28
Зураг 3-2. Ажил олгогчдын үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар .	29
Зураг 3-3. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүсээр, хувиар	31
Зураг 3-4. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүс, хүйсээр, хувиар	32
Зураг 3-5. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж, ЭЗҮА-ны салбар, /мян төг/	33
Зураг 3-6. Бүрэн бус цагаар ажиллагчид, насны болон тооны бүлгээр, хүйсээр, хувиар	40
Зураг 3-7. Бүрэн бус цагаар ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар	40
Зураг 3-8. Гадаад ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар	42
Зураг 3-9. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоо болон урамшууллын дундаж хувь, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр	43
Зураг 3-10. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, цалин нэмсэн шийдвэрээр хувиар	43
Зураг 3-11. Цалин хөлс нэмсэн ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, хувиар	44
Зураг 3-12. Цалин хөлс нэмсэн шийдвэр ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, хувиар	44
Зураг 3-13. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, тооцсон суурь үзүүлэлтээр, хувиар	45
Зураг 3-14. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, ажиллагчдын тооны бүлгээр, хувиар	46
Зураг 4-1. ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт хувиар	48
Зураг 4-2. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар	50

Зураг 4-3. ААНБ-ын өмчийн хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар	50
Зураг 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалингийн зөрүү, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар	51
Зураг 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин бүсээр, мянган төгрөгөөр	51
Зураг 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, хүйс, боловсролын түвшнээр, мянган төгрөгөөр	54
Зураг 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, мянган төгрөгөөр	57
Зураг 4-8. Үндсэн цалингийн хэмжээ, ААНБ-ын төрөл, үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэхээр, мянган төгрөгөөр	60
Зураг 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо болон үндсэн цалин мянган төгрөгөөр	60
Зураг 4-10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, салбараар	61
Зураг 4-11. Үндсэн цалин, бүсээр, мянган төгрөгөөр	62
Зураг 4-12. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтоож буй зарчим, аргачлал, эзлэх хувиар	63
Зураг 4-13. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтооход оролцдог төлөөлөгч, эзлэх хувиар	64
Зураг 4-14. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтооход оролцдог төлөөлөгч, цалингийн дунджаар	64
Зураг 4-15. ААНБ-ын цалин, хөлсөө шинэчлэх хугацаа, эзлэх хувиар ...	65
Зураг 5-1. ХХДХ, түүнээс бага цалин авсан ажиллагчид, сард ажилласан өдөр, хувиар	69
Зураг 5-2. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ны өмчийн хэлбэрээр	70
Зураг 5-3. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар	71
Зураг 5-4. ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний үндсэн цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр	72
Зураг 6-1. Ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан дундаж хувь, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр	74
Зураг 6-2. Ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр	75
Зураг 6-3. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар илүү цагаар болон ажлын бус өдөр ажилласан дундаж цаг, ажлын бус өдөр ажилласан дундаж өдөр	76
Зураг 7-1. Нийт болон үндсэн цалингийн харьцуулсан дүн, мянган төгрөгөөр	78
Зураг 7-2. Нийт цалингийн бүтцээр харьцуулсан, мянган төгрөгөөр	79
Зураг 7-3. Нийт болон үндсэн цалин бүсээр, мянган төгрөгөөр	79

Зураг 7-4. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ЭЗҮА-ны салбараар	80
Зураг 7-5. Нийт цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, мянган төгрөгөөр	81
Зураг 7-6. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар	83
Зураг 7-7. ЭЗҮА-ны салбараар үндсэн цалин, мянган төгрөгөөр	84
Зураг 7-8. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, пунктээр	85
Зураг 7-9. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр	85
Зураг 7-10. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр	86
Зураг 7-11. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар харьцуулсан нийт болон үндсэн цалин, мянган төгрөгөөр	87
Зураг 7-12. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар	88
Зураг 7-13. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар	88
Зураг 7-14. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр	89
Зураг 7-15. ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь, байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр	91
Зураг 7-16. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчид, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр	91
Зураг 7-17. ХХДХ-ээс бага үндсэн цалин авсан ажиллагчдын нийт ажиллагчдад эзлэх хувийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар, пунктээр	92
Зураг 8-1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, эзлэх хувиар	94
Зураг 8-2. Цалин хөлсний зардал, эзлэх хувиар	95
Зураг 8-3. Нөхөн олговрын зардал, эзлэх хувиар	95
Зураг 8-4. Сургалтын зардал, эзлэх хувиар	96
Зураг 8-5. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал	97
Зураг 8-6. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр	102

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр	15
Хүснэгт 2-1. Түүврийн хэмжээ, салбараар, ажиллагчдын тооны бүлгээр	26
Хүснэгт 3-1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, мянган төгрөгөөр	30
Хүснэгт 3-2. Ажиллагчдын нийт цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, хувиар	31
Хүснэгт 3-3. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ЭЗҮА -ны салбар, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	34
Хүснэгт 3-4. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр	35
Хүснэгт 3-5. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр	37
Хүснэгт 3-6. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал	38
Хүснэгт 3-7. Нийт цалингийн бүтэц, ажиллагчдын боловсролын түвшнээр, хувиар	39
Хүснэгт 3-8. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	41
Хүснэгт 3-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, ажиллагчдын тооны бүлгээр	41
Хүснэгт 4-1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр	49
Хүснэгт 4-2. Үндсэн цалин ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр	52
Хүснэгт 4-3. Үндсэн цалин бүсээр, ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр	53
Хүснэгт 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалин, боловсролын түвшин, бүсээр, мянган төгрөгөөр	54
Хүснэгт 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	55
Хүснэгт 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр	56
Хүснэгт 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбар, ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр	58
Хүснэгт 4-8. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр	59
Хүснэгт 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, хүйсээр, мянган төгрөгөөр	61
Хүснэгт 4-10. Тогтоол, дүрэм журмын талаарх мэдлэг, эзлэх хувиар	66
Хүснэгт 5-1. Ажиллагчдын тоо, үндсэн цалингийн интервалаар, эзлэх хувиар	68

Хүснэгт 7-1. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт пунктээр, ЭЗҮА-ны салбараар	82
Хүснэгт 7-2. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчдын тоо болон нийт ажиллагчдад эзлэх хувь	90
Хүснэгт 8-1. Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, байршлаар, хувиар	98
Хүснэгт 8-2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар	100
Хүснэгт 8-3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ААНБ-ын хариуцлага хэлбэрээр, хувиар	101

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ГБХНХЯ	Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам
ХАХНХССХ	Хүн ам, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сургалт, судалгааны хүрээлэн
ААНБ	Аж ахуйн нэгж, байгууллага
ББН	Бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл
ЗГБХН	Зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл
МҮЭХ	Монголын Үйлдвэрчний Эвлэлийн Холбоо
МАОЭНХ	Монголын Ажил Олгогч Эздийн Нэгдсэн Холбоо
ОНӨҮГ	Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар
ТӨҮГ	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар
ХХДХ	Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ
ХК	Хувьцаат компани
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ХАА	Хөдөө аж ахуй
ЦХБС	Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ЭЗҮАС	Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар
ҮАМАТ	Үндэсний ажил мэргэжлийн ангилал тодорхойлолт

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

“Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа 2025” нь цалин хөлсний талаарх өмнөх жилүүдийн мэдээллийг шинэчлэх, статистик мэдээллийн чанар, боловсруулалтыг сайжруулах, ажиллагчдын үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллыг нарийвчлан тодорхойлох, мөн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ, ажиллагчдын ажлын цаг, аж ахуйн нэгжийн хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал зэрэг цалин хөлстэй холбоотой бусад үзүүлэлтүүдийг харьцуулан судалж, хөдөлмөрийн салбарын бодлого боловсруулагчид, эрдэмтэн судлаачид болон хэрэглэгчдийг бодит, найдвартай мэдээллээр хангах зорилгоор хэрэгжүүлсэн судалгаа юм.

Энэхүү судалгаанд Улсын хэмжээнд байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг нийт 3319 аж ахуйн нэгж байгууллагыг түүвэрлэсэн бөгөөд судалгаанд 2409 ААНБ хамрагдсанаас орон нутгийн 930, Улаанбаатар хотын 1479 ААНБ байна. Судалгаанд хамрагдсан байгууллагад нийт 135.5 мянган ажиллагчид хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр ажиллагчдын 20.8 хувь буюу 28.1 мянган ажиллагчдын мэдээллийг нэгтгэн боловсрууллаа. Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын 51.3 хувь нь эрэгтэй, 48.7 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна. Ажиллагчдын 99.5 хувь нь байнгын, 0.5 хувь нь түр ажлын байранд хөдөлмөр эрхэлж байна.

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын нийт цалингийн улсын дундаж 2254 мянган төгрөг байгаа ба нийт цалингийн 2038.6 мянган төгрөг буюу 90.4 хувийг үндсэн цалин, 136.3 мянган төгрөг буюу 6.0 хувийг нэмэгдэл, 66.3 мянган төгрөг буюу 2.9 хувийг нэмэгдэл хөлс, үлдсэн 13.4 мянган төгрөг буюу 0.6 хувийг шагнал урамшуулал бүрдүүлж байна.

Ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр тооцож, судалгааны нийт дундаж цалинтай харьцуулахад уул уурхай, олборлолтын салбар хамгийн өндөр буюу 1665.3 мянган төгрөгөөр, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар 1514.1 мянган төгрөгөөр, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбар 343.9 мянган төгрөгөөр, мэдээлэл холбооны салбар 237.1 мянган төгрөгөөр, барилга угсралтын салбар 77.3 мянган төгрөгөөр, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбар 13.0 мянган төгрөгөөр улсын нийт дундаж цалингаас өндөр байна. Бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалин дунджаас 3.5 – 498.7 мянган төгрөгөөр бага байна.

Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд нийт цалинг байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл болон ажил үүрэг албан тушаалын онцлог гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь болон хосолмол байдлаар харгалзан тогтоодог байна.

Зураг 1. ААНБ-уудын нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт

Судалгаанд хамрагдсан нийт ажил олгогчдоос ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлт тус бүрийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар болон зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл хувьд ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлогоор гэсэн үзүүлэлтийг харгалзан үндсэн цалинг тооцож байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

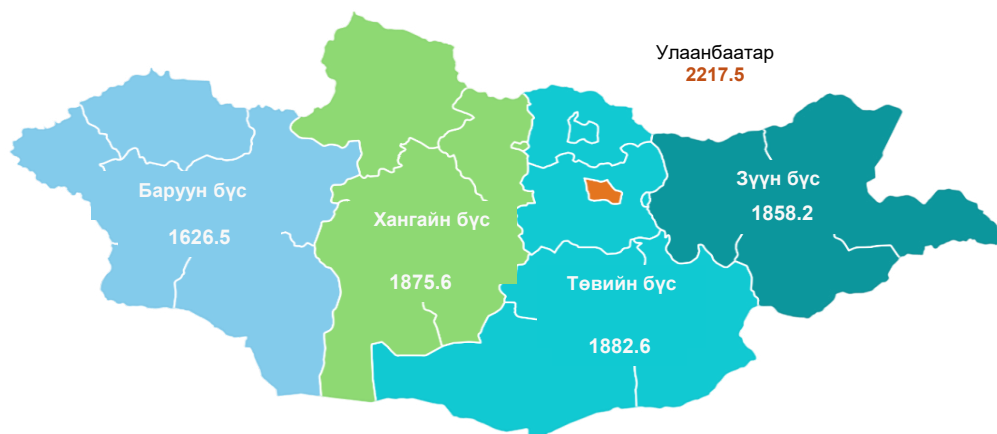
Зураг 2. Нийт цалинг тооцож буй үзүүлэлт ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Ажиллагчдын нийт цалинг тогтоож буй үзүүлэлтийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр харьцуулан үзвэл ур чадвар мэргэжлийн зэргийг харгалзан үндсэн цалин тооцдог хувь бусад үзүүлэлтээс хамгийн бага буюу 1.9 – 9.1 хувийг бүрдүүлж байна.

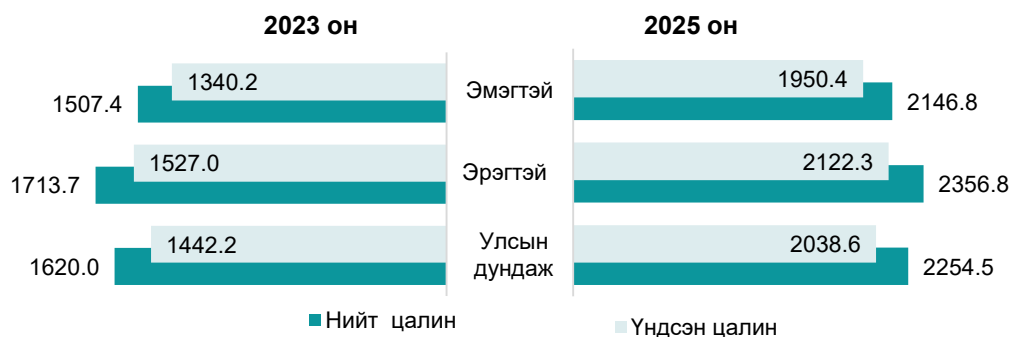
Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын үндсэн цалингийн улсын дундаж 2038.6 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 2122.3 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1950.4 мянган төгрөг байна.

Зураг 3. Ажиллагчдын үндсэн цалин, бүсээр, мянган төгрөгөөр

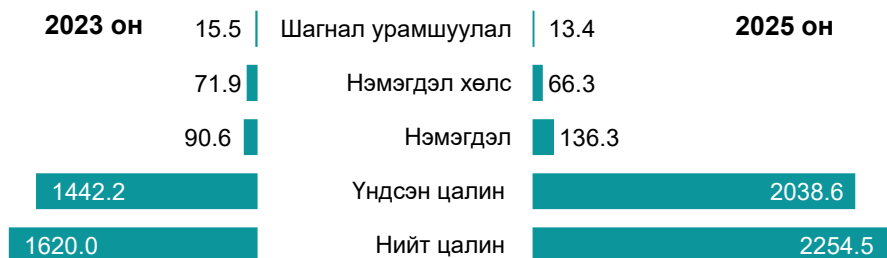
Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг бүс нутгаар харьцуулан үзвэл Улаанбаатар хотын ААНБ-уудын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 8.8 хувиар буюу 178.9 мянган төгрөгөөр өндөр байхад баруун бүсийн ААНБ 412.1 мянган төгрөгөөр буюу 20.2 хувиар, зүүн бүс 180.4 мянган төгрөгөөр буюу 8.8 хувиар, хангайн бүс 163.0 мянган төгрөгөөр буюу 8.0 хувиар, төвийн бүс 156.0 мянган төгрөгөөр буюу 7.7 хувиар тус тус бага байна. Эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын дунджаас 8.1 хувиар буюу 171.9 мянган төгрөгөөр илүү байна.

Зураг 4. Үндсэн болон нийт цалингийн харьцуулалт, хүйсээр

2023 оны судалгааны үр дүнгээс гарсан цалингийн бүтцийг 2025 оны нийт цалингийн бүтэцтэй харьцуулбал дараах үр дүн гарч байна. 2023 онд нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 89.0 хувь байсан нь тус онд 90.4 хувь болж 1.4 пунктээр, нэмэгдэл 6.0 хувь болж 0.4 пунктээр өмнөх судалгааны үр дүнгээс өссөн үр дүн гарсан байна. Харин нэмэгдэл хөлс 1.7 пунктээр, шагнал урамшуулалд 0.4 пунктээр тус бүр буурсан байна.

Зураг 5. Цалингийн бүтцийн харьцуулалт, оноор

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын 0.8 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдний 69.5 хувь нь эрэгтэй, 30.5 хувь эмэгтэй байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 34.8 хувь нь 36-45 насныхан байгаа ба хүйсээр харвал эрэгтэй ажиллагчид 70.4 хувь, эмэгтэй ажиллагчид 29.6 хувь нь эзэлж байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийт цалин 10 – 29 болон 50 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын хувьд улсын нийт дундаж цалингаас дээгүүр, харин 1 – 9 ба 30 – 49 ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчид улсын нийт дунджаас бага нийт цалингаар цалинжиж байна.

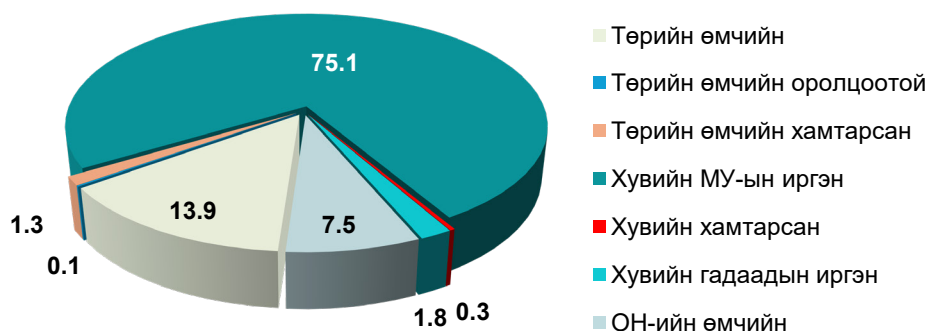
Хүснэгт 1. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин %	Нэмэгдэл %	Нэмэгдэл хөлс %	Шагнал урамшуулал %
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1481.1	90.9	6.3	2.0	0.8
1-9	1121.4	99.5	0.0	0.5	0.0
10-29	1488.6	95.6	1.7	2.6	0.1
30-49	1368.5	92.1	6.0	0.0	1.9
50-149	1929.2	81.6	14.1	3.4	0.9
150+	1732.6	74.1	21.2	0.8	4.0

Судалгаанд хамрагдсан нийт ААНБ-ын 42.2 хувь буюу 1016 нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд цалин хөлсөө дунджаар 17.4 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ажил олгогчдын 98.3 хувь нь үндсэн цалинд, 0.5 хувь нь үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэрт, үлдсэн 1.2 хувь нь нийт цалин хөлсөнд үндэслэн цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна.

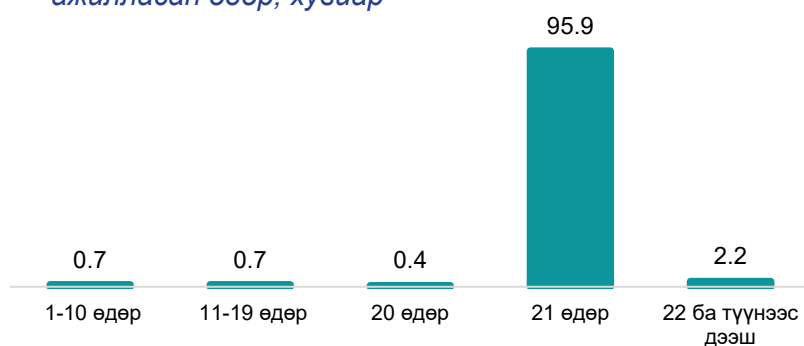
Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 11.5 хувь буюу 3234 нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс доогуур үндсэн цалингаар цалинжиж байна. Үүнээс 22.3 хувь нь ХХДХ-ээс бага цалинтай, 77.7 хувь нь ХХДХ-ээгээр буюу 792.0 төгрөгөөр цалинжиж байна. ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын 54.9 хувь нь эрэгтэй, 45.1 хувь нь эмэгтэй бол эдгээр ажиллагчдын 97.1 хувь нь байнгын ажлын байранд, 2.9 хувь нь түр ажлын байранд ажиллаж байна.

Зураг 6. ХХДХ -ээс бага цалинтай ажиллагчид, ААНБ-ны өмчийн хэлбэр, хувиар

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ХХДХ -ээс бага цалинтай ажиллагчдын 63.8 хувь ХХК-д, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр 75.1 хувь нь Монгол улсын иргэний өмчийн ААНБ-д ажиллаж байна.

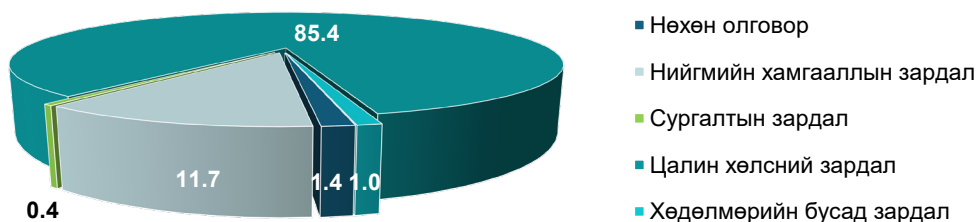
Зураг 7. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчид, сард ажилласан өдөр, хувиар

Судалгааны мэдээлэл цуглуулалтын тухайн сард ажлын 21 хоног байсан бөгөөд ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай нийт ажиллагчдаас 20 ба түүнээс доош өдөр ажилласан 1.8 хувь, ажлын 21 өдөр ажилласан 95.9 хувь, үлдсэн 2.2 хувь нь 22 ба түүнээс олон хоног ажиллажээ. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалинтай ажиллаж буй нийт ажиллагчдын 91.8 хувь нь ажлын 21 өдөр ажилласан бол 4.2 хувь нь 1 - 19 өдөр, 4.0 хувь нь 22 ба түүнээс дээш өдөр хөдөлмөр эрхэлсэн байна.

2025 оны 05 дугаар сарын эцсийн байдлаар судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 2.2 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 4.3 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажиллагчид тухайн сард дунджаар 28.2 цаг илүү ажилласан байна. Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 26.6 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 28.9 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.

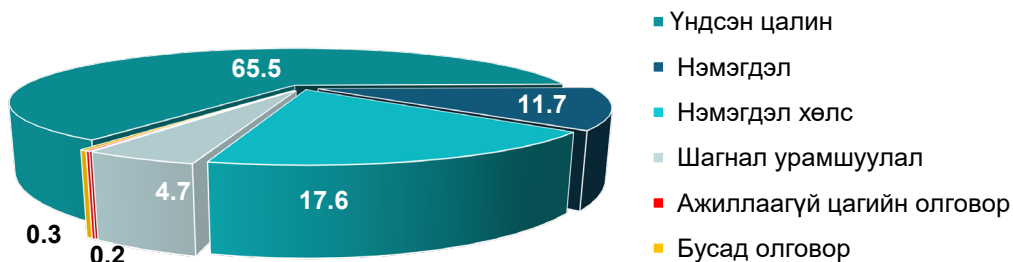
Зураг 8. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал, хувиар

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, үйл ажиллагаанд гарч буй нийт зардлын 85.4 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 1.4 хувийг нөхөн олговрын зардал, 11.7 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал, 0.4 хувийг сургалтын зардал, 1.0 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардалд зарцуулдаг байна.

Ажил олгогчоос ажиллагчидтай хөдөлмөрийн болон ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан, тухайн ажил үүргийг гүйцэтгэсэн хөдөлмөрийн хөлсөнд мөнгөн ба мөнгөн бус хэлбэрээр гарсан зардлыг цалин хөлсний зардалд тооцсон. Цалин хөлсний нийт зардал нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал, ажиллаагүй цагийн болон бусад ажиллагчдад олгосон олговроос бүрдэнэ.

Зураг 9. Цалин хөлсний зардлын бүтэц

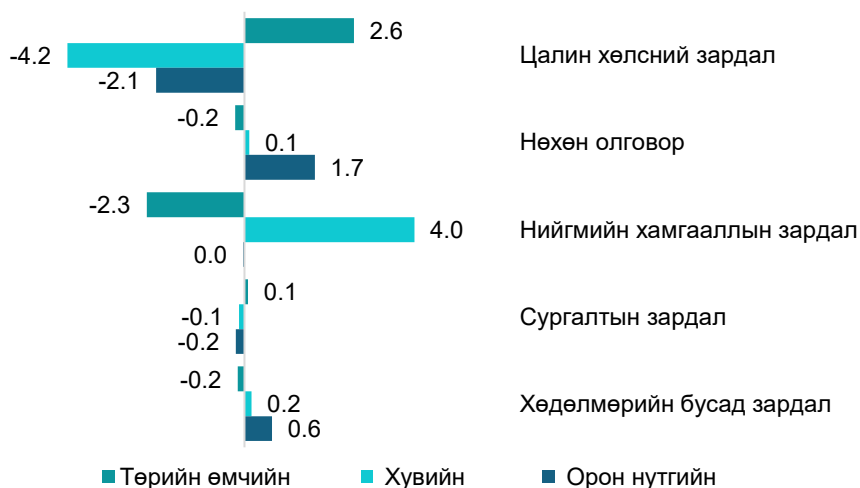
Цалин хөлсний зардлын 65.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал, 11.7 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэл, 17.6 хувийг нэмэгдэл хөлс, 4.7 хувийг шагнал урамшуулал, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговор, 0.3 хувийг бусад олговор бүрдүүлж байна.

Нөхөн олговрын нийт зардлын 69.7 хувийг хоолны зардал, 11.9 хувийг унааны зардал, 13.1 ажиллагчдын тээврийн түлш шатахууны зардал, 2.9 хувийг түлээ нүүрсний зардал, 2.4 хувийг бусад олговрын зардал бүрдүүлж байна.

Нийгмийн хамгааллын нийт зардлын 93.6 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэлд төлсөн зардал эзэлж байна.

Сургалтын нийт зардлын 70.6 хувийг ажиллагчдыг давтан сургах, тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал, 14.6 хувийг ажиллагчдын ХАБЭА, менежментийн сургалтын зардал бүрдүүлж байна.

Зураг 10. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Судалгаанд хамрагдсан төрийн өмчийн болон хувийн хамтарсан ААНБ-д цалин хөлсний зардал улсын дунджаас 4.1 – 6.7 пунктээр өндөр байгаа бол нийгмийн хамгааллын зардал нь улсын дунджаас 3.7 – 7.9 пунктээр бага байна. Төрийн өмчийн оролцоотой болон хамтарсан, хувийн Монгол улсын иргэний болон гадаадын иргэний ААНБ-ын нийгмийн хамгааллын зардал нийт дундаж болон бусад ААНБ-ын зардлаас өндөр байна. Харин нөхөн олговрт зарцуулсан зардал орон нутгийн өмчийн болон хувийн хамтарсан ААНБ-д улсын дунджаас 1.7 – 2.3 пунктээр их байна.

БҮЛЭГ 1.

СУДАЛГААНЫ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Судалгааны танилцуулга

Улсын хэмжээнд цалин хөлс болон түүний тогтолцоо нь ажиллагчдын болон ажил олгогчдын хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулах хамгийн чухал асуудлын нэг юм. Иймд цалин хөлсний бүтцийн судалгааг анх 2010 онд Үндэсний статистикийн хороотой хамтран олон улсын аргачлалын дагуу анх удаа ОУХБ-ын техникийн туслалцаатайгаар зохион байгуулсан. Хөдөлмөр нийгмийн зөвшлийн гурван талт үндэсний хорооны 2019 оны 2 дугаар тогтоолын дагуу “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г хоёр жил тутам зохион байгуулж хэрэгжүүлж байхаар шийдвэрлэсэн байдаг. Тухайн шийдвэрийн дагуу 2025 оны “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-г ХАХНХССХ үндэсний хэмжээнд амжилттай хийж гүйцэтгэлээ.

1.2. Судалгааны зорилго, зорилт

Цалин хөлсний бүтцийн судалгааны зорилго нь ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс, түүний бүтцийн талаарх суурь судалгааны мэдээллийг шинэчлэх, ААНБ-ын үйл ажиллагаа, ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байр тэдгээрт зарцуулж буй зардал, ажил олгогчоос олгож буй үндсэн болон нийт цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал зэргийг нарийвчлан судалж, хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ болон бусад цалин хөлстэй холбогдох үзүүлэлтүүдтэй уялдуулан дүгнэлт гаргахад оршино. Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг ханган ажиллана.

- Цалин хөлсний статистик мэдээллийг шаардлагатай үзүүлэлтүүдээр шинэчлэн баяжуулах, бүтцийг тодорхойлох;
- Аж ахуй нэгж, байгууллагын байршил, хариуцлагын хэлбэр, өмчийн хэлбэр, ажиллагчдын тоо, үйл ажиллагааны чиглэл, ажиллагчдын мэргэжлийн чиглэл, ангиллаар нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын нэмэгдсэн болон хасагдсан хэмжээг хувь, нас, хүйс, боловсролын түвшин, ажилласан жил, албан тушаал, цалин олголтын хугацааны давтамж зэргээр харьцуулан гаргах;
- ААНБ-ын үйл ажиллагаа, ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын байр тэдгээрт зарцуулж буй зардлын мэдээллээр хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын индекс тооцох;
- Судалгааны мэдээллийг боловсруулан тайлан, зөвлөмж бэлтгэх, хэрэглэгчдэд хүргэх ажлыг зохион байгуулах.

Судалгааны ач холбогдол

Цалин хөлсний бүтцийн талаарх мэдээллийг дэлгэрэнгүй байдлаар шинэчилж, ажиллагчдын цалин хөлсний бүтцийг нарийвчлан судалснаар гарч буй чиг хандлага, дүгнэлт, санал зөвлөмжийг салбар яамны бодлого боловсруулагчид, бусад судлаачид болон мэдээлэл хэрэглэгчдэд хүргэнэ. Үүний хүрээнд Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын (ОУХБ) хөдөлмөр эрхлэлтийн гол үзүүлэлтүүд болох ажиллагчдын цалин хөлсийг эзэмшсэн мэргэжил, нас, хүйсээр нь, мөн бүрэн болон бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй байдал, хөгжлийн бэрхшээлтэй ажиллагчдын мэдээлэл зэрэг олон үзүүлэлтээр тодорхойлно. Түүнчлэн тодорхой давтамжтайгаар хийгддэг судалгааны онцлогт тулгуурлан өмнөх жилүүдийн нэрлэсэн болон бодит цалингийн өөрчлөлт, хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын индексийг тооцож, хөдөлмөрийн зах зээлийн бусад мэдээлэлтэй харьцуулах боломжтой болно.

1.3. Судалгааны хязгаарлагдмал байдал

Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа нь дараах хязгаарлалтыг өөртөө агуулсан болно. Үүнд:

- Бизнес регистрийн санд бүртгэлтэй ААНБ-аас түүврийн хүрээг бэлтгэсэн тул албан бус сектор болон олон улсын санхүүжилт бүхий томоохон төсөл, хөтөлбөр судалгааны хүрээнд хамрагдаагүй;
- Үйл ажиллагаа явуулаагүй Х тайлантай болон хаяг байршил тодорхой бус ААНБ-ыг хамруулаагүй;
- Цалин хөлсний бүтцийн судалгааг түүвэрт хамрагдсан ААНБ-ын 2025 оны 5 дугаар сарын цалингийн цэсэд үндэслэн авсан;
- Олон Улсын байгууллагуудын мэдээлэл хангалтгүй тул түүврийн хүрээнээс хасаж тооцсон;
- Судалгааны мэдээлэл цуглуулах явцад үйл ажиллагаа явуулаагүй болон мэдээлэл өгөхөөс татгалзсан, ажиллагчдын тооны бүлэг тохирохгүй буюу ҮСХ-ны бизнес регистрийн санд 20 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай гэж бүртгүүлсэн боловч мэдээлэл цуглуулах үед ажиллагчдын тоо бүртгэлд байгаа тооноос бага ААНБ-ын мэдээллийг тайланд тусгаагүй болно.

1.4. Тайлангийн агуулга, бүтэц

Цалин хөлсний бүтцийн судалгааны тайлан нь дараах 8 бүлгээс бүрдэнэ. Тайлангийн бүлэг 1-т судалгааны үндэслэл, зорилго, ач холбогдол, судалгааны хязгаарлагдмал байдлын талаар, Бүлэг 2-т хамрагдсан аж ахуйн нэгж, судалгааны арга зүй, хамрах хүрээ, зохион байгуулалт, түүврийн хэмжээ, мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалтын талаар,

Бүлэг 3-т цалин хөлсний бүтэц болох үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал, урамшууллын талаар дэлгэрэнгүй, Бүлэг 4-т судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалингийн хэмжээг нас, хүйс, аймаг, нийслэл, бүс, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар, ажиллагчдын тооны бүлэг болон эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбарын ангилал, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал зэргээр тодруулна, мөн үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэх тухай, цалин хөлсний бодлого аргачлал ашигладаг эсэх, цалин хөлстэй холбоотой шинэчлэл, шийдвэр гаргалт, Бүлэг 5-д хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ /ХХДХ/ болон түүнээс багаар цалинжиж буй ажиллагчдын талаар, Бүлэг 6-д ажлын өдөр болон ажлын цагийн үзүүлэлт, бусад хүчин зүйлтэй хэрхэн холбогдож буй талаар, Бүлэг 7-д тус судалгаанд үндэслэн гарсан нийт болон үндсэн цалингийн үр дүнг 2023 онд хийгдсэн судалгааны үр дүнтэй харьцуулсан үр дүн, өөрчлөлтийг, Бүлэг 8-д Ажил олгогчдын хөдөлмөр эрхлэлт түүнтэй холбоотой гарсан зардал тооцсон байдлаар харуулсан бөгөөд эцэст нь судалгааны дүгнэлт, санал зөвлөмжийг бэлтгэн оруулсан болно.

БҮЛЭГ 2.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ, ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТ

2.1. Судалгааны хамрах хүрээ

Үндэсний статистикийн хорооны бизнес регистрийн санд 2024 оны 4 дүгээр улирлын байдлаар нийт 261.2 мянган аж ахуйн нэгж, байгууллага бүртгэлтэй байгаагаас 108.4 мянган аж ахуйн нэгж, байгууллага буюу 41.5 хувь нь байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг, 49.4 мянга буюу 18.9 хувь нь үйл ажиллагаа эрхлээгүй, 89.3 мянга буюу 34.2 хувь нь түр зогссон, 6.1 мянга буюу 2.3 хувь нь бүрэн зогссон, 8.0 мянга буюу 3.1 хувь нь хаяг тодорхойгүй болон бусад шалтгаантай байна.

Судалгааны түүврийн хүрээг тогтоохдоо үйл ажиллагаа явуулаагүй, хаяг байршил нь тодорхойгүй болон 2024 оны 4-р улиралд санхүүгийн Х тайлан өгсөн ААНБ-ыг түүврийн хүрээнээс хасаж түүврийн хүрээг тодорхойлсон. Судалгааны мэдээллийн чанар, судалгааны хамрагдалтыг хангах үүднээс байнгын үйл ажиллагаа явуулдаг нийт эх олонлогоос дараах үзүүлэлтийн харгалзан, 3319 ААНБ-ыг судалгаанд хамруулахаар тооцсон. Үүнд:

- Эдийн засгийн үйл ажиллагааны бүхий л салбаруудыг;
- ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр;
- ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрийг;
- ААНБ-ын өмчийн хэлбэрийг;
- Газар зүйн байршлыг.

Судалгаанд хамрагдахаар сонгогдсон нийт ААНБ-ын 63.7 хувь нь Улаанбаатар хотын, 36.3 хувь нь орон нутгийн байгууллага байна.

2.2. Түүврийн хэмжээ

Судалгааны түүврийн хэмжээг тогтоохдоо 2023 оны судалгааны мэдээллийг үндэслэн, ажиллагчдын тооны бүлэг, түүврийн хэмжээ, дизайныг хэвээр хадгалсан. Ажиллагчдын тоо, ААНБ-уудын тооны өөрчлөлтөөс хамаарч ЭЗҮА-ны салбарыг ажиллагчдын тооны бүлгийн хуваарилалттай хосолмол болгон түүврийн хүрээг үүсгэсэн. Энэ нь түүврийн дизайны онцлогийг илэрхийлэх бөгөөд, түүврийн жигд хуваарилалт хийх, мэдээллийг өмнөх оны судалгааны үр дүнгээр харьцуулах боломжийг бүрдүүлсэн.

ААНБ-уудыг ажиллагчдын тоогоор харгалзан бүлэглэх нь түүврийн алдааг бууруулж, үр дүнг өмнөх судалгааны үр дүнгээр харьцуулах, нарийвчлалыг сайжруулах давуу талтай. Иймд ААНБ-ын ажиллагчдын тооны интервалаар дараах бүлгийг үүсгэж бүлгийн дагуу түүврийн хүрээг хуваарилсан. Түүврийн хэмжээг тодорхойлох зарчмын дагуу 5 дугаар бүлэг буюу 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-уудыг нэлэнхүй судалгаанд хамруулахаар сонгосон.

- Түүврийн хуваарилалт

Ажиллагчдын дийлэнх хувь буюу 5 дугаар бүлгийг ямар нэгэн байдлаар түүвэр хуваарилах шаардлагагүй. Харин үлдсэн бүлэг 1 - 4 дүгээр бүлгийн ажиллагчдын тооны бүлэг) ААН-ийг хэрхэн хуваарилах вэ гэсэн асуудал тулгарна.

Өгөгдсөн түүврийн хэмжээг (n^*) бүлгүүдэд хуваарилах дараах аргууд байдаг.

$$n_h = \frac{N_h}{N} \cdot n^*$$

1. Пропорциональ хуваарилалт (3)
$$n_h = n^* \cdot \frac{N_h S_h}{\sum_{h=1}^H N_h S_h}$$

2. Оновчтой буюу Ньюманы (Neuman) хуваарилалт (4)

3. Зардлын хувьд зохистой хуваарилалт (5)
$$n_h = n^* \cdot \frac{N_h S_h (1/\sqrt{C_h})}{\sum_{h=1}^H N_h S_h (1/\sqrt{C_h})}$$

Эхний хуваарилалтын аргын хувьд бидэнд эх олонлогийн тодорхой мэдээлэл (стандарт хэлбэлзэл) өгөгдөөгүй бөгөөд энгийн хуваарилалтыг хийхийг хүсэж байгаа үед пропорциональ хуваарилалтын аргыг ашигладаг.

Түүврийн аргын хувьд бүлэг тус бүрийн стандарт хэлбэлзлийн талаарх мэдээлэл өгөгдсөн үед эх олонлогийн нийт хэмжээтэй уялдуулан жигнэж бүлэг тус бүрийн түүврийн хэмжээг тогтоодог оновчтой арга юм. Бүлэглэлд тус бүрээс 20 байгууллагыг санамсаргүй сонгосон. Нэлэнхүй хамруулах болон санамсаргүй сонгогдсон ААНБ-ын тоог нийт сонгогдох ААНБ-ын тооцооноос хасаж үлдсэн ААНБ-аас пропорциональ магадлалын аргыг ашиглан үлдсэн ААНБ-ын сонголтыг хийсэн. Учирч болох эрсдэлээс сэргийлж сонгогдсон ААНБ-ын 30 хувьтай тэнцэх хэмжээний ААНБ-ыг нөөцөөр сонгосон.

Хүснэгт 2-1. Түүврийн хэмжээ, салбараар, ажиллагчдын тооны бүлгээр

Код	Салбарын нэр	Ажиллагчдын тооны бүлэг					Дүн
		1	2	3	4	5	
A	ХАА, ойн аж ахуй, загас барилт, ан агнуур	30	23	8	7	2	70
B	Уул уурхай, олборлолт	44	19	9	16	39	127
C	Боловсруулах үйлдвэрлэл	93	40	21	34	60	248
D	Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалт	23	18	10	22	23	96
E	Ус хангамж: Бохир ус зайлуулах систем, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	25	9	15	26	15	90
F	Барилга	129	61	44	28	24	286
G	Бөөний болон жижиглэн худалдаа: Машин мотоциклын засвар үйлчилгээ	512	94	34	46	103	789
H	Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	49	33	16	30	43	171
I	Зочид буудал, байр, сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	40	35	16	14	20	125
J	Мэдээлэл, холбоо	49	27	2	6	16	100
K	Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	35	9	4	7	21	76
L	Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	28	23	6	6	6	69
M	Мэргэжлийн, шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	92	44	16	38	17	207
N	Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	75	40	11	13	12	151
P	Боловсрол	34	33	25	99	92	283
Q	Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	38	28	31	12	60	169
R	Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	24	26	12	29	4	95
S	Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	95	29	18	18	7	167
Нийт ААНБ		1,415	591	298	451	564	3,319

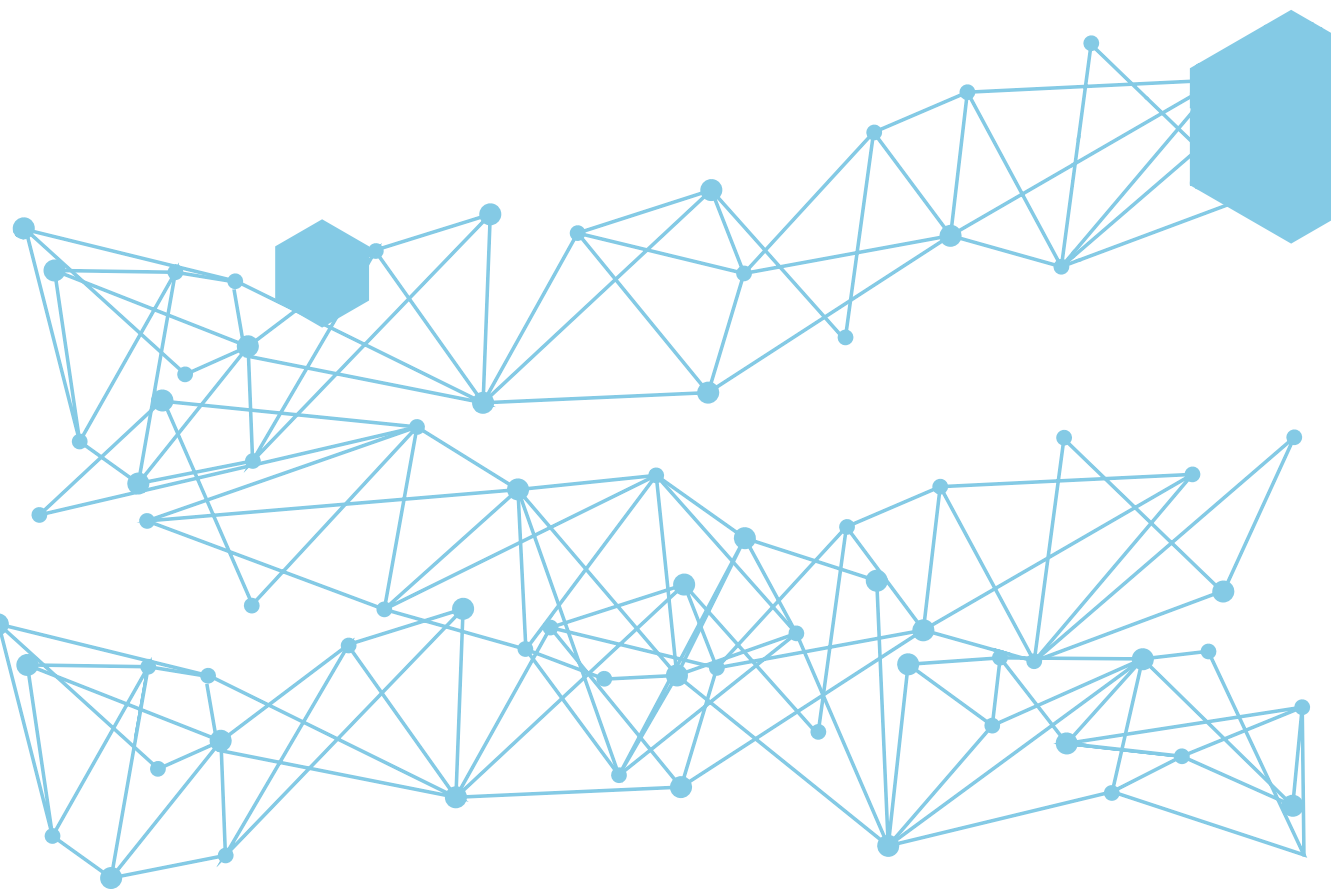
2.3. Мэдээлэл цуглуулалт, боловсруулалт

Судалгааны мэдээлэл цуглуулах ажлыг тодорхой төлөвлөгөө гарган төлөвлөсөн судалгааны мэдээлэл цуглуулсан цаг хугацааны дагуу улсын хэмжээнд гүйцэтгэсэн бөгөөд мэдээллийг сургалтад хамрагдаж, бэлтгэгдсэн судлаачид, түүвэрт сонгогдсон ААНБ бүрээр зочилж, хүний нөөц болон холбогдох мэргэжилтэнтэй уулзаж нүүр тулсан ярилцлага асуулгын аргаар мэдээлэл цуглуулсан. Судалгааны асуулгыг хүлээж авахдаа мэдээллийн чанар, үнэн зөв байдлыг хангах үүднээс хяналтыг тогтмол явуулж, хяналтын явцад шаардлага хангаагүй мэдээллийг эргэн тодруулж, баталгаажуулсан. Судалгааны үндсэн мэдээллийг excel программаар бэлтгэн, боловсруулалтыг Stata16 программыг ашиглан хийж гүйцэтгэсэн.

БҮЛЭГ 3.

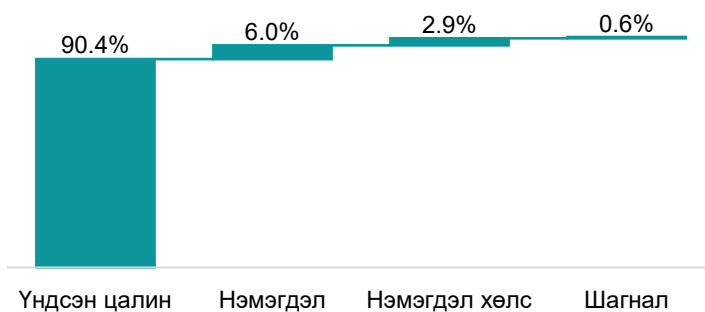
ЦАЛИН ХӨЛСНИЙ БҮТЭЦ

Тайлангийн энэ бүлэгт нийт цалин хөлс, үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал зэрэг цалин хөлсний бүтцийн үндсэн бүрэлдэхүүнийг судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлэг, байршил, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын нас, хүйс, боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангилал зэргээр харьцуулан үр дүнг танилцуулна.

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 2254.5 мянган төгрөг, үндсэн цалин 2038.6 мянган төгрөг, ээлжийн амралтын цалингийн дундаж 1614.9 мянган төгрөг байна.

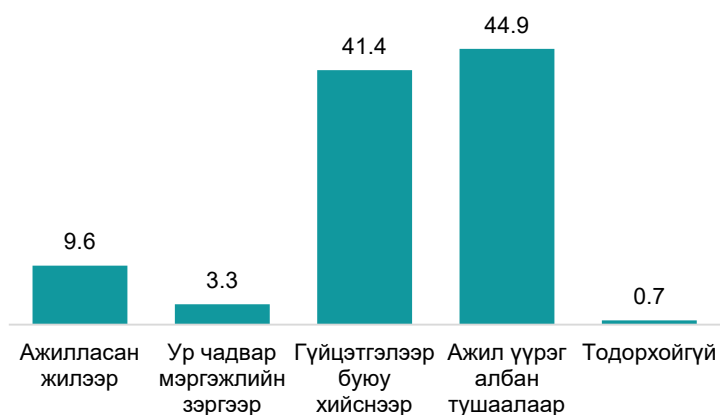
Зураг 3-1. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар

Нийт цалингийн бүтцийг авч үзвэл, үндсэн цалин 2038.6 мянган төгрөг буюу 90.4 хувь, нэмэгдэл 136.3 мянган төгрөг буюу 6.0 хувь, нэмэгдэл хөлс 66.3 мянган төгрөг буюу 2.9 хувь, шагнал урамшуулал 13.4 мянган төгрөг буюу 0.6 хувийг тус тус бүрдүүлж байна.

Судалгаанд хамрагдсан байгууллага, ажил олгогчдын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлтээр харьцуулан, авч үзэхэд ажил олгогчдын 44.9 хувь нь ажлын байран дах ажил үүрэг, албан тушаал гэсэн үндсэн үзүүлэлтийг үндэслэн цалин тооцож байгаа бол 41.4 хувь нь гүйцэтгэл буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтийг, 9.7 хувь нь ажиллагчдын ажилласан жилээр, 3.3 буюу хамгийн бага хувиар ур чадвар мэргэжлийн зэргийг үндэслэн үндсэн цалин тооцож байна. Ажил олгогчдын 0.7 хувь нь уг асуултад хариулаагүй байна.

Зураг 3-2. Ажил олгогчдын үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар

Ажил олгогчоос үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтийг хосолмол хэлбэрээр харьцуулан харвал ажил үүрэг албан тушаалын үндсэн үзүүлэлтээр тооцож буй ажил олгогч нийт оролцогчдын 42.6 хувийг бүрдүүлж байгаа ба үндсэн цалин нийт дунджаас 30.4 мянган төгрөгөөр буюу 1.5 хувиар бага байна. Харин ур чадвар, гүйцэтгэл болон ажил үүрэг албан тушаалд суурилсан үндсэн цалин олгож байгаа ажил олгогч нийт оролцогчдын 0.7 хувийг бүрдүүлж байна. Тус үзүүлэлтээр үндсэн цалин тооцож буй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт дунджаас 663.9 мянган төгрөгөөр буюу 32.6 хувиар өндөр байгаа хамгийн өндөр үндсэн цалин байна.

Ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэрэг болон албан тушаалд суурилсан үндсэн цалин нийт улсын дунджаас 554.3 мянган төгрөгөөр буюу 27.2 хувиар бага байгаа нь хамгийн бага үндсэн цалин байна. Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтэд суурилсан цалинтай ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 1.1 хувиар бага байгаа бол ур чадвар мэргэжлийн зэргийн үзүүлэлтэд суурилсан цалинтай ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 1.3 хувиар өндөр байна.

Хүснэгт 3-1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, мянган төгрөгөөр

Код	Нийт цалингийн дундаж /мян.төг/	Үүнээс: бүтэц			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	2254.5	2038.6	136.3	66.3	13.4
АЖ	2115.4	1890.4	164.2	51.7	9.1
УЧ	2096.0	2065.9	11.9	2.4	15.8
ГХ	2095.1	2016.9	44.9	25.9	7.3
АБ	2219.4	2008.2	135.9	60.8	14.5
АЖ + УЧ	1946.2	1560.0	279.3	73.0	33.9
АЖ + ГХ	2441.6	1790.0	583.6	68.1	0.0
АЖ + АБ	2838.0	1767.7	502.8	515.7	51.7
УЧ + ГХ	2063.4	1977.9	81.7	0.0	3.8
УЧ + АБ	2480.2	2246.6	186.0	32.3	15.3
ГХ + АБ	2465.9	2386.9	63.9	7.1	8.0
АЖ + УЧ + ГХ	2533.8	2191.0	154.3	188.4	0.0
АЖ + УЧ + АБ	1771.1	1484.3	130.0	151.9	4.9
АЖ + ГХ + АБ	2550.9	2335.4	190.8	0.0	24.7
УЧ + ГХ + АБ	3581.2	2702.5	871.1	6.1	1.4
АЖ + УЧ + ГХ + АБ	2042.3	1787.5	218.1	36.7	0.0

АЖ – Ажилласан жилээр

ГХ- Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр

УЧ – Ур чадвар, мэргэжлийн зэргээр

АБ- Ажил үүрэг, албан тушаал

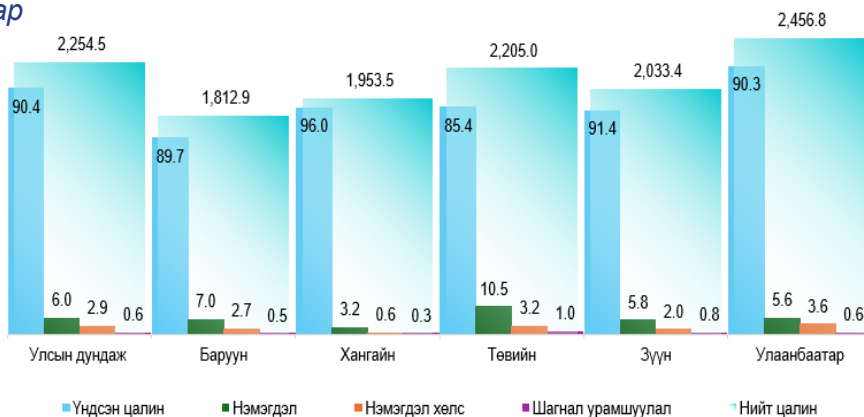
Үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлтээр нийт цалингийн бүтцийг авч үзвэл, ур чадвар мэргэжлийн зэрэгт суурилсан үндсэн цалин нь нийт цалингийн 98.6 хувийг, гүйцэтгэл болон ажил үүрэг албан тушаалд суурилсан үндсэн цалин нь нийт цалингийн 96.8 хувийг, гүйцэтгэлээр тооцож буй үндсэн цалин нь нийт цалингийн 96.3 хувийг, ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэлд суурилсан үндсэн цалин нь нийт цалингийн 95.9 хувийг бүрдүүлж байгаа бол бусад үзүүлэлтээр тооцож буй үндсэн цалингийн нийт цалинд эзлэх хувь 62.3 – 91.6 хувийн хооронд байна. Ажилласан жил болон ажил үүрэг албан тушаалд суурилсан үндсэн цалин нь нийт цалингийн 62.3 хувийг эзэлж байгаа нь хамгийн бага үзүүлэлт боловч нэмэгдэл хөлс 18.2 хувийг, шагнал урамшуулал 1.8 хувийг эзэлж байгаа нь хамгийн өндөр үзүүлэлт болж байна. Харин 17.7 хувийг нэмэгдэл эзэлж байна.

Хүснэгт 3-2. Ажиллагчдын нийт цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр, хувиар

Үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Ажилласан жил	77.9	16.9	3.9	1.3
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг	92.4	5.5	1.3	0.8
Гүйцэтгэл	96.4	2.3	1.0	0.3
Ажил үүрэг	88.5	6.7	4.1	0.6

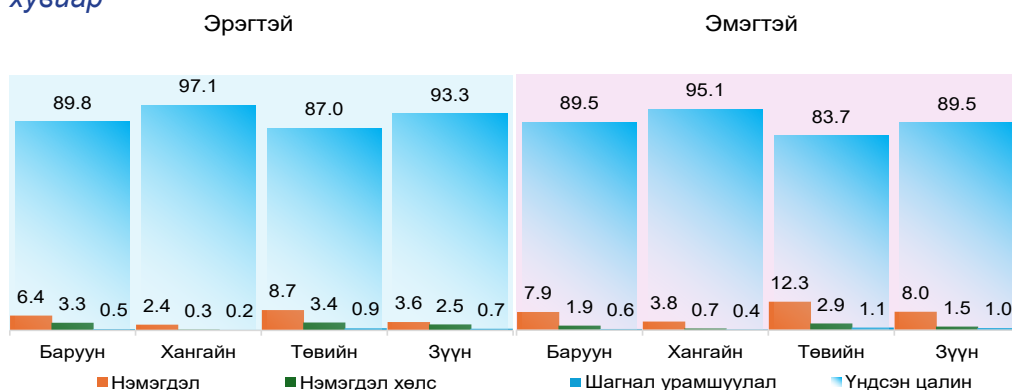
Нийт цалингийн бүтцийг ААНБ-ын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа байршил буюу бүсээр тодруулбал Улаанбаатар хотын ажиллагчдын нийт цалингийн 90.3 хувийг үндсэн цалин, 5.6 хувийг нэмэгдэл, 3.6 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.6 хувийг шагнал урамшуулал эзэлж байгаа ба улсын дундаж нийт цалингаас 202.3 мянган төгрөгөөр өндөр байна. Бусад бүсүүдийн нийт цалингийн дундаж улсын дунджаас доогуур байгаа ч цалингийн бүтцэд эзлэх нэмэгдлийн хувь төв болон баруун бүсэд өндөр, хангайн бүсэд хамгийн бага байна. Харин нэмэгдэл хөлс болон шагнал урамшууллын эзлэх хувь төвийн бүсээс бусад бүсэд бага байна.

Зураг 3-3. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүсээр, хувиар

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг хүйсээр харьцуулан харвал зүүн бүсэд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн нийт цалинд эзлэх хувь эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувиас 3.8 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 1.0 пунктээр өндөр, харин нэмэгдэл хөлс 4.4 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.3 пунктээр бага байна. Бусад бүсэд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувь эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалинд эзлэх хувиас 0.3 – 3.3 пунктээр их байна. Харин нэмэгдлийн хувьд бүх бүсэд эмэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувь эрэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувиас 1.3 – 4.4 пунктээр өндөр байна. Нэмэгдэл хөлсний эрэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувь эмэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувиас хангайн бүсэд 0.4 пунктээр бага, бусад бүсэд 0.5 – 1.4 пунктээр өндөр байна. Харин нийт цалингийн бүтцэд эзлэх эмэгтэй ажиллагчдын шагнал урамшууллын хувь эрэгтэй ажиллагчдын эзлэх хувиас бүх бүсэд өндөр үр дүн гарсан.

Зураг 3-4. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, бүс, хүйсээр, хувиар

3.1. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх нийт цалин

Ажиллагчдын нийт цалингийн дунжийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар тус бүрээр тооцож, судалгааны нийт цалингийн дундажтай харьцуулахад уул уурхай, олборлолтын салбар хамгийн өндөр буюу 1665.3 мянган төгрөгөөр, санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар 1514.1 мянган төгрөгөөр, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбар 343.9 мянган төгрөгөөр, мэдээлэл холбооны салбар 237.1 мянган төгрөгөөр, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн салбарт 95.2 мянган төгрөгөөр, барилга угсралтын салбар 77.3 мянган төгрөгөөр, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбар 13.0 мянган төгрөгөөр улсын нийт цалингийн дунджаас өндөр байна. Бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалин нийт дундаж цалингаас 3.5 – 498.7 мянган төгрөгөөр бага байна.

Зураг 3-5. ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж, ЭЗҮА-ны салбар /мян.төг/

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харьцуулбал Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь бусад салбартай харьцуулахад хамгийн өндөр буюу 99.2 хувийг эзэлж байна. Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 86.5 хувийг, цахилгаан хий, уур агааржуулалтын үйл ажиллагааны салбар 78.6 хувийг үндсэн цалин бүрдүүлж байгаа ч тухайн салбаруудад нэмэгдэл 13.0 – 13.5 хувиар нийт цалинд хамгийн өндөр хувийг бүрдүүлж байна. Нэмэгдэл хөлс уул уурхай салбарт 21.2 хувь байгаа нь бусад салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлсний хувиас хамгийн өндөр нь байна.

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харвал эмэгтэй ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх нэмэгдлийн хувь, эрэгтэй ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх хувиас санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт 8.5 пунктээр, зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээний салбарт 5.5 пунктээр, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбарт 5.4 пунктээр өндөр байна. Харин нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлсний хувиар авч үзвэл уул уурхайн салбарт эрэгтэй ажиллагчдын нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь эмэгтэй ажиллагчдаас 21.7 пунктээр өндөр байгаа нь бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн өндөр зөрүүг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 3-3. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ЭЗҮА -ны салбар, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

ЭЗҮА-ны салбарын ангилал	Нийт цалингийн дундаж /мян.төг/						Үүнээс: бүтэц, мянган төгрөгөөр								
	Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал					
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм			
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	2038.6	2122.3	1950.4	136.3	124.7	148.5	66.3	96.1	34.8	13.4	13.7	13.1
ХАА	1842.7	1950.9	1670.4	1775.9	1896.0	1584.6	53.5	40.8	73.6	11.1	12.4	9.0	2.3	1.6	3.2
Уул уурхай	3919.8	4196.9	2431.0	3028.2	3153.0	2357.5	43.0	44.7	33.9	829.5	976.6	39.1	19.1	22.5	0.5
Боловруулах үйлдвэрлэл	1934.4	2018.0	1842.0	1861.7	1924.3	1792.6	57.6	79.2	33.8	13.7	12.8	14.6	1.4	1.8	0.9
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	2598.4	2592.4	2617.1	2043.3	2055.0	2006.9	336.5	301.6	445.0	171.8	187.5	122.7	46.8	48.2	42.5
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа	2229.6	2245.7	2199.8	2035.0	2022.2	2058.6	139.5	157.7	105.9	42.7	52.4	24.7	12.5	13.5	10.7
Барилга	2331.8	2421.2	2076.6	2227.1	2316.4	1972.2	84.6	82.9	89.2	14.8	16.3	10.5	5.3	5.6	4.6
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	2016.5	2124.7	1904.0	1882.9	1978.0	1784.2	107.1	120.9	92.7	23.1	22.4	23.8	3.4	3.5	3.3
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	2267.5	2186.2	2527.1	2005.9	1958.9	2156.0	207.9	186.2	277.4	18.5	12.4	38.1	35.2	28.7	55.6
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	1755.8	1837.7	1691.6	1665.4	1804.8	1556.3	70.9	20.1	110.7	15.1	9.8	19.3	4.4	3.1	5.4
Мэдээлэл холбоо	2491.6	2499.9	2481.5	2461.5	2481.0	2437.9	22.3	11.1	35.9	2.3	2.3	2.4	5.4	5.5	5.3
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	3768.6	3659.9	3903.1	3258.9	3308.9	3197.0	509.4	350.4	706.1	0.0	0.0	0.0	0.3	0.6	0.0
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	2035.6	2320.6	1640.6	2019.6	2299.8	1631.1	9.6	14.1	3.3	3.9	6.3	0.6	2.5	0.3	5.5
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	2349.7	2298.2	2395.0	2104.8	2100.5	2108.5	213.5	168.4	253.3	14.4	15.4	13.5	17.0	13.9	19.7
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	1838.3	1768.7	1937.6	1760.0	1710.8	1830.3	65.1	46.1	92.2	6.6	5.1	8.7	6.6	6.7	6.4
Боловсрол	2251.0	2193.3	2271.8	2024.0	2002.6	2031.7	163.7	139.7	172.4	55.2	44.9	58.9	8.1	6.0	8.8
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	2076.4	2203.4	2033.8	1875.6	1997.5	1834.6	116.8	80.6	128.9	53.7	97.5	39.0	30.3	27.8	31.2
Урлаг, узвар, тоглоом наадам	2108.3	2110.4	2106.0	1920.7	1930.5	1909.9	123.9	102.7	147.4	42.6	57.6	25.9	21.1	19.6	22.8
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1977.8	2015.7	1937.0	1856.6	1851.1	1862.5	66.1	87.1	43.5	46.4	66.8	24.5	8.7	10.7	6.6

3.2. ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр нийт цалин

Нийт цалинг байгууллагын өмчийн хэлбэрээр авч үзвэл төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалин улсын нийт цалингийн дунджаас 3.7 дахин өндөр байгаа нь өмчийн хэлбэрүүдийн дунд хамгийн их зөрүүг илэрхийлж байна. Энэ нь үйл ажиллагааны өргөн цар хүрээг хамарсан, эдийн засгийн чухал салбар, томоохон аж ахуй нэгжийн төлөөлөл уг судалгаанд идэвхтэй хамрагдсантай холбоотой болно. Хувийн хэвшлийн гадаадын иргэдийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1603.4 мянган төгрөгөөр буюу 71.1 хувиар, хувийн хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 760.2 мянган төгрөгөөр буюу 33.7 хувиар, төрийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 65.4 мянган төгрөгөөр буюу 2.9 хувиар судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийт цалингийн дунджаас өндөр байна. Харин хувийн Монгол улсын иргэний өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 163.6 мянган төгрөгөөр буюу 7.3 хувиар, орон нутгийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 21.0 мянган төгрөгөөр буюу 0.9 хувиар, төрийн өмчийн хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 5.1 мянган төгрөгөөр буюу 0.2 хувиар улсын нийт цалингийн дунджаас бага байна.

Нийт цалинг бүтцээр авч үзвэл хувийн гадаадын иргэний өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 97.6 хувийг, хувийн Монгол улсын иргэний өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 94.5 хувийг, орон нутгийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 89.2 хувийг, төрийн өмчийн оролцоотой, төрийн өмчийн хамтарсан болон төрийн өмчийн ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 51.4 - 85.7 хувийг тус тус бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 3-4. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж /мян.төг/	Үүнээс: бүтэц, хувиар			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	2254.5	2038.6	136.3	66.3	13.4
Төрийн өмчийн	4287.5	2625.9	210.2	1367.7	83.8
Хувийн	2987.8	2918.7	50.2	14.4	4.6
ОН-ийн өмчийн	2233.5	1991.2	171.7	52.8	17.7

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийт цалинд эзлэх нэмэгдлийн хувь Хувийн Монгол улсын иргэний болон хувийн гадаадын иргэний өмчийн ААНБ-д 1.9 - 3.8 хувь, төрийн өмчийн болон хамтарсан ААНБ-д 10.0 - 17.1 хувь, орон нутгийн өмчийн байгууллагад 7.7 хувь байна. Харин төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ-ын нийт цалингийн 0.2 хувийг нэмэгдэл, 47.6 хувийг нэмэгдэл хөлс бүрдүүлж байгаа ба бусад өмчийн хэлбэрт нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлсний хувь 0.4 - 3.4 хооронд байна. Харин шагнал урамшууллын нийт цалинд эзлэх хувь хувийн Монгол улсын иргэний болон гадаадын иргэний өмчийн ААНБ-д 0.2 - 0.3 хувь, төрийн болон өмчийн оролцоотой ААНБ-д 0.9 - 1.0 хувь, төрийн өмчийн хамтарсан байгууллагад 7.0 хувь, орон нутгийн өмчийн байгууллагуудад 0.8 хувь байна. Нийт цалингийн бүтцийг хүйсээр харвал төрийн өмчийн оролцоотой байгууллагын эрэгтэй ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 45.5 хувь, нэмэгдэл хөлс 53.5 хувь байгаа бол эмэгтэй ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 98.9 хувь байна.

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл Хувьцаат компанийн хувьд ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1072.3 мянган төгрөг буюу 47.6 хувиар, Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 558.9 мянган төгрөг буюу 24.8 хувиар судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийт цалингийн дунджаас өндөр байна. Бүх гишүүд болон зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлийн ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж нь нийт дунджаас 8.4-13.3 хувиар бага байна. Харин Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар, төсөвт байгууллага болон хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн нийт цалингийн дундаж нь нийт дунджаас 2.1-4.8 хувиар бага байгаа нь хамгийн бага зөрүүг илтгэж байна. Хоршооны ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1082.1 мянган төгрөг буюу 48.0 хувиар судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын нийт цалингийн дунджаас доогуур байгаа нь хамгийн бага нийт цалин байна.

Байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр нийт цалингийн бүтцийг харвал хоршооны ажиллагчдын үндсэн цалин 99.8 хувийг, төрийн бус байгууллагын ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 94.8 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын эзлэх хувь бага байна. Харин Хувьцаат компанийн ажиллагчдын нийт цалин улсын дунджаас өндөр байгаа ч нийт цалингийн бүтцээр харвал үндсэн цалин хамгийн бага буюу 72.4 хувийг, харин нэмэгдэл нь хамгийн өндөр буюу 14.9 хувь, нэмэгдэл хөлс 11.7 хувийг, шагнал урамшуулал 0.9 хувийг бүрдүүлдэг байна. Нэмэгдэл хөлсний хувьд зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлд 11.8 хувь, хувьцаат компанид 11.7 хувь байгаа нь хамгийн өндөр хувиар нийт цалинг бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 3-5. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

Байгууллагын хариуцлагын хэлбэр	Нийт цалин /мян.төг/	Үүнээс: бүтэц, мянган төгрөгөөр			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	2254.5	2038.6	136.3	66.3	13.4
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	2066.0	1701.2	204.3	77.7	82.8
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	1954.6	1575.6	115.4	231.6	32.0
Хоршоо	1172.4	1170.5	1.8	0.0	0.0
Хувьцаат компани	3326.8	2409.4	496.7	390.0	30.8
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	2146.9	2049.1	62.2	28.3	7.3
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	2813.4	2609.9	103.8	37.9	61.8
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	2206.7	1972.5	161.3	57.9	15.0
Төсөвт байгууллага	2164.9	1902.3	188.1	58.3	16.3
Төрийн бус байгууллага	1946.3	1844.7	51.8	44.9	4.9
Бусад	3522.0	3519.4	2.1	0.0	0.5

Ажиллагчдын хүйсээр нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувийг харьцуулбал зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл болон төсөвт байгууллагаас бусад хариуцлагын хэлбэртэй ААНБ-д эмэгтэйчүүдийн нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь хэмжээ эрэгтэйчүүдийн нийт цалинд эзлэх хувь хэмжээнээс өндөр байгаа бөгөөд Хувьцаат компанийн эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин нийт цалингийн 78.5 хувийг бүрдүүлж байгаа нь эрэгтэй ажиллагчдын хувиас 8.7 пунктээр өндөр байлаа.

3.3. Ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаарх нийт цалин

Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтцийг ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр харвал ХАА, ой, загас, ан агнуурын болон худалдаа үйлчилгээний чиглэлээр үндсэн мэргэжил эзэмшсэн ажиллагчид хамгийн бага буюу 1382.1 - 1752.9 мянган төгрөгийн нийт цалинтай бол энгийн ажил мэргэжил болон мэргэжилгүй ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1810.9 - 2044.0 мянган төгрөг байгаа нь улсын дунджаас 9.3 - 19.7 хувиар бага, харин инженер, техникийн мэргэжлийн ажиллагчдын нийт цалин 14.9 хувиар өндөр байна. Нийт цалингийн бүтцэд эзлэх үндсэн цалингийн хувь инженер, техникийн мэргэжлийн ажиллагчдын хувьд 82.4 хувиар хамгийн бага байгаа бол нэмэгдлийн эзлэх хувь хамгийн өндөр буюу 11.3 хувь байна.

Инженер, техникийн мэргэжлийн болон машин механизм, тоног төхөөрөмжийн чиглэлээр үндсэн мэргэжил эзэмшсэн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх нэмэгдэл хөлс нь бусад ажил мэргэжлийн ажиллагчдаас өндөр буюу 5.3 - 7.7 хувь байна.

Хүснэгт 3-6. Ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал

Ажил мэргэжлийн ангилал	Нийт цалингийн дундаж /мян.төг/			Үүнээс: бүтэц, хувиар											
				Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал		
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	90.4	90.1	90.9	6.0	5.3	6.9	2.9	4.1	1.6	0.6	0.6	0.6
Менежер	2462.5	2613.2	2339.2	90.4	89.1	91.7	7.4	7.8	7.0	1.7	2.6	0.9	0.4	0.5	0.4
Мэргэжилтэн	2425.4	2559.1	2328.5	90.2	90.2	90.1	6.6	5.5	7.4	2.7	3.8	1.8	0.6	0.6	0.6
Инженер, техникч болон туслах/дэд	2591.4	2866.6	2155.6	82.4	81.3	84.6	11.3	11.0	11.9	5.3	6.8	2.1	1.1	0.9	1.5
Контор, үйлчилгээний	2081.7	2263.9	1962.9	92.3	96.0	89.5	5.8	2.4	8.3	1.4	1.2	1.5	0.6	0.4	0.7
Худалдаа, үйлчилгээ	1752.9	1810.3	1710.8	95.2	95.8	94.9	3.3	3.1	3.4	1.2	0.9	1.4	0.3	0.2	0.4
ХАА, ой, загас, агнуур	1382.1	1421.6	1293.5	95.8	96.6	93.8	3.9	3.1	5.8	0.0	0.0	0.0	0.4	0.4	0.4
Үйлдвэрлэл, барилга,	2196.2	2266.9	1979.6	90.3	89.6	92.8	6.0	6.1	5.7	2.9	3.4	1.0	0.8	0.9	0.5
Машин механизм, төхөөрөмж	2382.8	2422.3	2039.7	87.2	86.5	94.4	4.5	4.6	3.6	7.7	8.3	1.1	0.6	0.6	0.9
Энгийн ажил мэргэжил	1810.9	1916.7	1681.2	93.8	94.3	93.1	4.1	3.4	5.1	1.7	2.0	1.3	0.5	0.4	0.5
Мэргэжилгүй	2044.0	2025.5	2087.1	94.7	98.3	86.6	4.7	1.2	12.5	0.5	0.6	0.4	0.2	0.0	0.6

Нийт цалинг ажиллагчдын боловсролын түвшнээр харвал бакалаврын дээд боловсролтой ажиллагчдын нийт цалин улсын нийт цалингийн дунджаас 212.7 мянган төгрөгөөр өндөр байгаа бол Магистр болон докторын зэрэгтэй ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 2958.9 мянган төгрөг буюу улсын нийт цалингийн дунджаас 704.4 мянган төгрөгөөр илүү байгаа нь хамгийн өндөр нийт цалин байна. Харин бага, суурь болон бүрэн дунд боловсролтой ажиллагчдын нийт цалин улсын дунджаас 285.7 – 549.6 мянган төгрөгөөр бага байна. Боловсрол эзэмшээгүй ажиллагчдын нийт цалин өмнөх оны судалгааны үр дүнгээр нийт дунджаас бага байсан бол энэхүү судалгаанд хамрагдсан боловсролгүй ажиллагчдын хувьд нийт дунджаас 18.9 мянган төгрөгөөр өндөр гарсан. Мөн цалингийн бүтцийн хувьд боловсрол эзэмшээгүй ажиллагчдын нийт цалингийн 95.7 хувийг үндсэн цалин эзэлж байгаа нь хамгийн өндөр нь байгаа хэдий ч бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс хамгийн бага буюу 1.5 – 2.6 хувь байна.

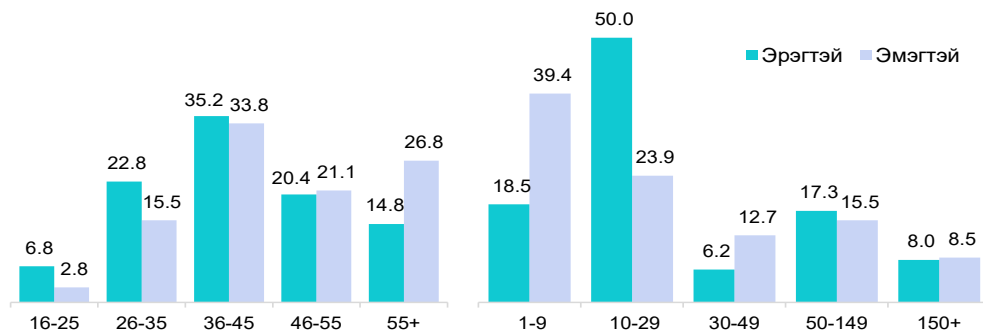
Хүснэгт 3-7. Нийт цалингийн бүтэц, ажиллагчдын боловсролын түвшинээр, хувиар

Ажиллагчдын боловсролын түвшин	Нийт цалингийн дундаж /мян.төг/	Үүнээс: бүтэц, хувиар			
		Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Улсын дундаж	2254.5	90.4	6.0	2.9	0.6
Боловсролгүй	2273.4	95.7	2.6	1.5	0.2
Бага	1704.9	74.8	18.3	5.7	1.3
Суурь	1968.8	79.4	10.4	8.5	1.6
Бүрэн дунд	1828.7	93.5	4.0	2.0	0.4
Техникийн болон мэргэжлийн	2189.7	90.1	4.2	5.0	0.7
Тусгай мэргэжлийн дунд	2124.9	91.4	5.2	2.7	0.8
Дээд	2467.2	89.7	6.8	2.9	0.6
Магистр, доктор	2958.9	84.5	12.3	2.4	0.8

3.4. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын нийт цалин

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын 0.8 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байна. Тэдний 69.5 хувь нь эрэгтэй, 30.5 хувь эмэгтэй ажиллагч байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын 34.8 хувь нь 36 - 45 насныхан байгаа ба хүйсээр харвал эрэгтэй ажиллагчдын 35.2 хувь, эмэгтэй ажиллагчдын 33.8 хувийг эзэлж байна. ААНБ-ын байршлаар 43.3 хувь нь Улаанбаатар хотод, 27.0 зүүн бүсэд, 15.0 хувь нь төвийн бүсэд, 11.2 хувь нь баруун бүсэд, 3.4 хувь нь хангайн бүсэд хөдөлмөр эрхэлж байна. Ажиллагчдын тооны бүлгээр 10 - 29 ажиллагчидтай ААНБ-д нийт бүрэн бус цагаар ажиллагчдын 42.1 хувь нь хамрагдаж байна.

Зураг 3-6. Бүрэн бус цагаар ажиллагчид, насны болон тооны бүлгээр, хүйсээр, хувиар

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийг ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харвал үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт 18.0 хувь, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбарт 15.9 хувь, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт нийт ажиллагчдын 14.2 хувь нь ажиллаж байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Зураг 3-7. Бүрэн бус цагаар ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчид улсын нийт цалингийн дунджаас 34.3 хувиар бага нийт цалинтай байна. Бүтцийн хувьд үндсэн цалин 90.9 хувийг, нэмэгдэл 6.3 хувийг, нэмэгдэл хөлс 2.0 хувийг, шагнал урамшуулал 0.8 хувийг бүрдүүлж байна. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийт цалингийн бүтцийг хүйсээр доорх хүснэгтэд харуулав.

Хүснэгт 3-8. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1481.1	1347.0	92.9	29.8	11.3
Эрэгтэй	1403.1	1286.7	73.4	35.6	7.4
Эмэгтэй	1658.9	1484.8	137.3	16.6	20.1

Ажиллагчдын тооны бүлгээр бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн нийт цалингийн дунджийг харьцуулбал бүх бүлгийн ажиллагчид улсын нийт цалингийн дунджаас бага нийт цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 3-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын цалингийн бүтэц, ажиллагчдын тооны бүлгээр

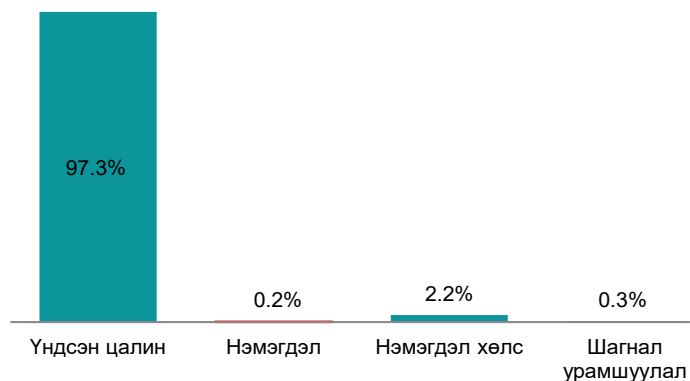
Ажиллагчдын тооны бүлэг	Нийт цалин	Үндсэн цалин %	Нэмэгдэл %	Нэмэгдэл хөлс %	Шагнал урамшуулал %
Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн дундаж	1481.1	90.9	6.3	2.0	0.8
1-9	1121.4	99.5	0.0	0.5	0.0
10-29	1488.6	95.6	1.7	2.6	0.1
30-49	1368.5	92.1	6.0	0.0	1.9
50-149	1929.2	81.6	14.1	3.4	0.9
150+	1732.6	74.1	21.2	0.8	4.0

Нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 1 – 9 хүртэлх ажиллагчидтай ААНБ-д 99.5 хувь, 10 – 29 ажиллагчидтай ААНБ-д 95.6 хувийг бүрдүүлж байна. Харин 150-аас дээш ажиллагчтай ААНБ-д нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 74.1 хувьтай байгаа нь бусад бүлгүүдээс хамгийн бага үзүүлэлт бол нэмэгдэл цалингийн эзлэх хувь 21.2 хувьтай хамгийн өндөр байна.

3.5. Гадаад ажиллагчдын нийт цалин

Гадаад ажиллагчдын нийт цалингийн дунджийг авч үзвэл 4317.9 мянган төгрөг буюу нийт цалингийн дунджаас 1.9 дахин өндөр байна. Цалингийн бүтцээр харвал үндсэн цалин 4199.7 мянган төгрөг буюу 97.3 хувийг, 0.2 хувийг нэмэгдэл хөлс, 0.3 – 2.2 хувийг шагнал урамшуулал болон нэмэгдэл эзэлж байна.

Зураг 3-8. Гадаад ажиллагчдын нийт цалингийн бүтэц, хувиар

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчид дунджаар 13703.8 мянган төгрөг, уул уурхайн салбарын гадаад ажиллагчид 10221.3 мянган төгрөг, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны ажиллагчид дунджаар 3931.4 мянган төгрөгийн нийт цалинтай байна. Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын хувьд нийт дундаж цалин хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй тэнцүү байна.

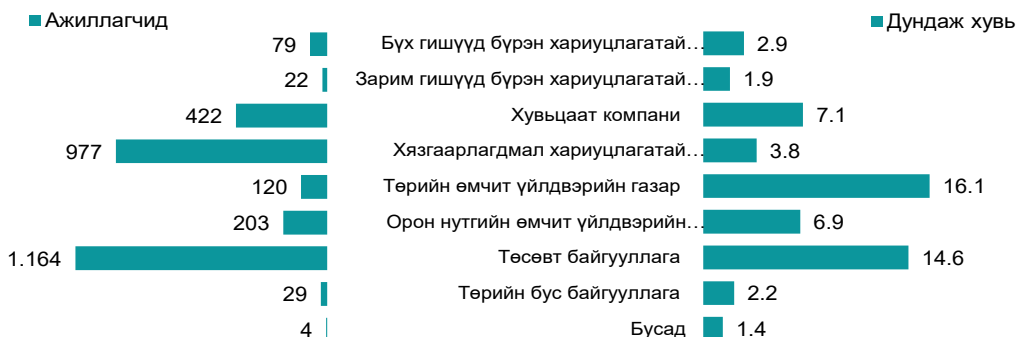
3.6. Шагнал урамшуулал олгосон байдал

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын сүүлийн нэг жилд¹ ажиллагчдадаа олгосон шагнал урамшууллын хэмжээ болон шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоог авч үзвэл нийт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 10.7 хувь нь шагнал урамшуулал авсан байна. Шагнал урамшуулалд хамрагдсан ажиллагчдын 53.5 хувь нь эрэгтэй, 46.5 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна.

Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын ААНБ-ыг хариуцлагын хэлбэрээр тодруулбал, 38.5 хувийг төсөвт байгууллага, 32.4 хувийг ХХК-ийн ажиллагчид эзэлж байна. Судалгаанд хамрагдсан нийт ААНБ шагнал урамшууллыг дунджаар 6.3 хувиар тооцож олгосон байна. Харин шагнал урамшуулал тооцсон ААНБ хувьд сүүлийн нэг жилийн хугацаанд үндсэн цалингийн дунджаар 42.9 хувийн шагнал урамшуулал олгосон гэсэн үр дүн гарсан.

¹Судалгааны мэдээлэл цуглуулалтад 2025 оны 5 дугаар сарын цалингийн цэсийг авсан бөгөөд сүүлийн нэг жил гэдэгт 2024 оны 5 дугаар сараас 2025 оны 5 дугаар сар хүртэлх хугацааг хамруулав.

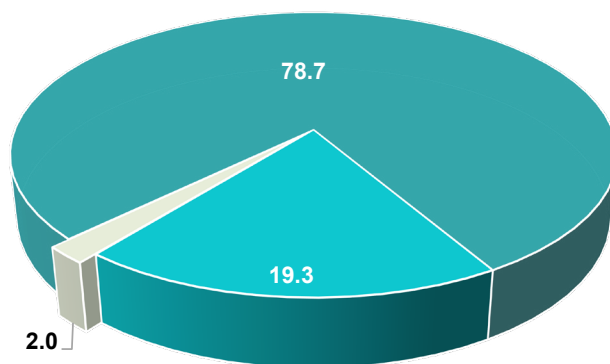
Зураг 3-9. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын тоо болон урамшууллын дундаж хувь, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

3.7. Цалин хөлсийг өөрчилсөн шийдвэр

Судалгаанд хамрагдсан нийт 2409 ААНБ-ын 42.2 хувь нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд цалин хөлсөө дунджаар 17.4 хувиар нэмэгдүүлсэн байна.

Зураг 3-10. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, цалин нэмсэн шийдвэрээр хувиар

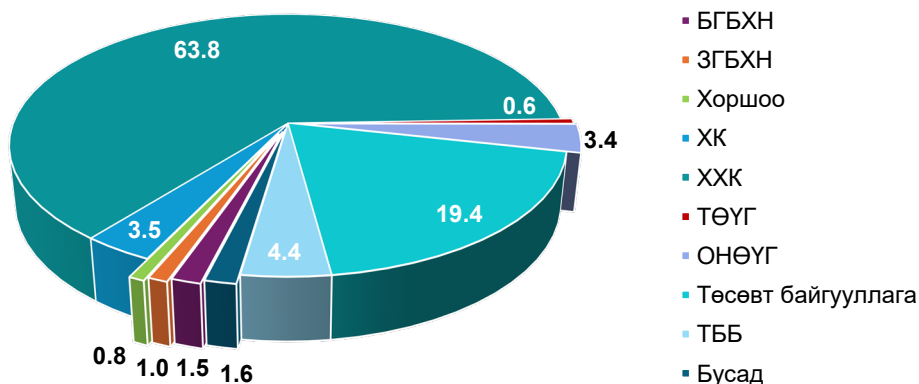

■ ЗГ-ийн тогтоол ■ АО-ийн шийдвэр ■ ХГ хэлэлцээр

Ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 78.7 хувь нь Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр ажиллагчдын цалин хөлсийг 16.0 хувиар, 19.3 хувь нь ажил олгогчийн шийдвэрээр 19.0 хувиар, 2.0 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд 17.1 хувиар нэмсэн үр дүн гарсан байна. Ажил олгогчийн шийдвэрээр цалин хөлсөө нэмсэн ААНБ-ын дийлэнх нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ нэмэгдсэн, үйл ажиллагааны ачаалал, цар хүрээ нэмэгдсэн, зах зээлийн үнийн өсөлттэй холбоотой ажиллагчдын амьжиргааг дээшлүүлэх, ажиллагчдын ажлын бүтээмж, ур чадвартай холбоотойгоор цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн гэсэн шалтгаануудыг дурдсан. Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 96.3 хувь нь бүх ажиллагчдын, 3.7 хувь нь зарим ажиллагчдын цалин хөлсийг

нэмэгдүүлсэн байна. Бүх ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ажил олгогчдын 79.6 хувь нь Засгийн газрын тогтоол шийдвэрийн дагуу, 18.4 хувь нь ажил олгогчдын шийдвэрээр нэмэгдүүлсэн бол 2.0 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн дагуу ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлжээ.

Зураг 3-11. Цалин хөлс нэмсэн ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, хувиар

Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн нийт ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр харвал нийт байгууллагын 63.8 хувийг хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани, 19.4 хувийг төсөвт байгууллага эзэлж байгаа бөгөөд цалин хөлсөө нэмсэн хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн 77.2 хувь, төсөвт байгууллагын 90.9 хувь нь засгийн газрын тогтоол, шийдвэрийн хүрээнд ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмсэн байна. Хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд ХХК, ХК, ОНӨҮГ, Төсөвт байгууллага, ТББ-ууд ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмсэн ч цалин хөлс нэмэгдүүлсэн нийт байгууллагын жинд бага хувийг бүрдүүлж байна.

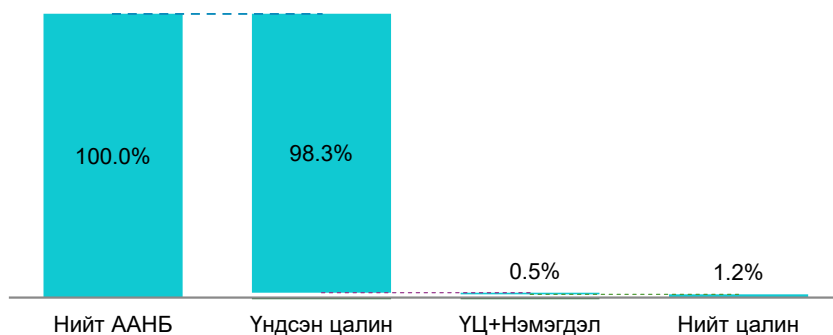
Зураг 3-12. Цалин хөлс нэмсэн шийдвэр ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, хувиар

Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн хувийг ААНБ-ыг өмчийн хэлбэрээр харьцуулбал Төрийн өмчийн хамтарсан ААНБ хамгийн бага буюу 3.6 хувиар нэмэгдүүлсэн бол орон нутгийн өмчийн ААНБ ажиллагчдын цалинг дунджаар 21.8 хувиар буюу хамгийн их нэмэгдүүлсэн байна. Харин Монгол улсын иргэний өмчлөлийн ААНБ 18.3 хувиар, төрийн өмчийн болон төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ 8.3–13.7 хувиар, хувийн хамтарсан болон гадаадын өмчийн ААНБ дунджаар 7.6 – 10.9 хувиар цалин хөлсөө нэмсэн байна.

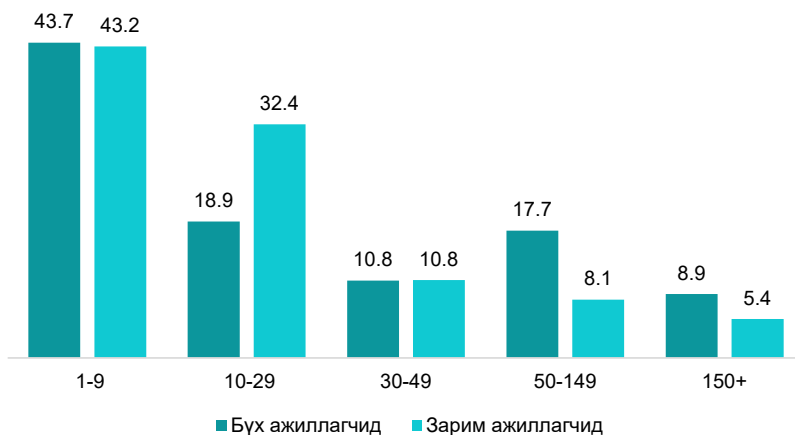
Ажил олгогчид ажиллагчдын цалин хөлсийг нэмэгдүүлэхдээ үндсэн цалинд, үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэр, нийт цалин хөлсөнд үндэслэх зэргээр ялгаатай тооцдог байна.

Зураг 3-13. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, тооцсон суурь үзүүлэлтээр, хувиар

Цалин хөлс нэмэгдүүлэхэд тооцсон суурь үзүүлэлт тус бүрээр авч үзвэл ажил олгогчдын 98.3 хувь нь үндсэн цалинд, 0.5 хувь нь үндсэн цалин болон нэмэгдлийн нийлбэрт, үлдсэн 1.2 хувь нь нийт цалин хөлсөнд үндэслэн цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн байна.

Зураг 3-14. Цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ, ажиллагчдын тооны бүлгээр, хувиар

Бүх ажиллагчдынхаа цалин хөлсийг нэмэгдүүлсэн ААНБ-ыг ажиллагчдын тооны бүлгээр авч үзэхэд 150-аас дээш ажиллагчидтай байгууллага хамгийн бага буюу 8.9 хувийг, 50-149 ажиллагчидтай байгууллагууд 17.7 хувийг, 30-49 ажиллагчидтай байгууллага 10.8 хувийг, 10-29 ажиллагчидтай байгууллага 18.9 хувийг, 10-аас доош ажиллагчидтай байгууллагууд хамгийн их буюу 43.7 хувийг тус бүр эзэлж байна.

БҮЛЭГ 4.

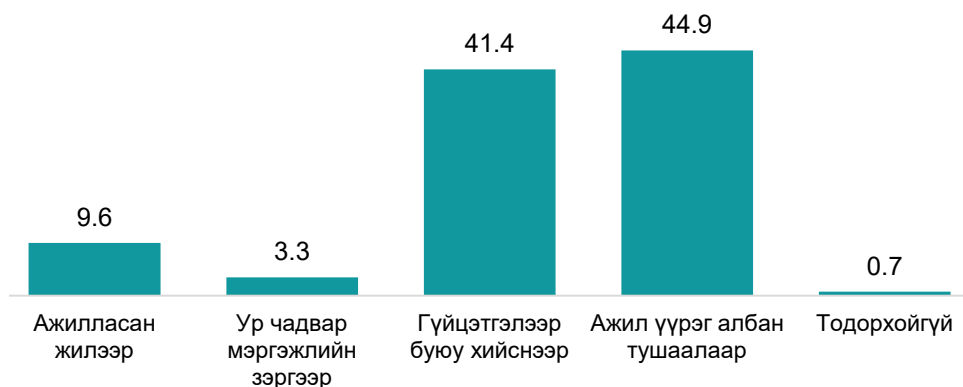
ҮНДСЭН ЦАЛИН

Энэ бүлэгт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын тооны бүлэг, хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, байршил, ажиллагчдын нас, хүйс, боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангилал, бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдаар тооцохоос гадна үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт зэргийг харууллаа. Судалгаанд нийт 2409 ААНБ хамрагдсан. Үүнээс орон нутгийн 930, Улаанбаатар хотын 1479 ААНБ хамрагдсан байна. Судалгаанд хамрагдсан байгууллагад нийт 135.5 мянган ажиллагчид хөдөлмөр эрхэлж байна. Эдгээр ажиллагчдын 20.8 хувь буюу 28.1 мянган ажиллагчид уг судалгаанд хамрагдсан. Ажиллагчдын 51.3 хувь нь эрэгтэй, 48.7 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байлаа. Хөдөлмөр эрхэлж буй байдлаар авч үзвэл 99.5 хувь нь байнгын, 0.5 хувь нь түр ажлын байранд хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Нийт ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 2038.6 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 2122.3 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 1950.4 мянган төгрөг байна. Эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын дунджаас 8.1 хувиар буюу 171.9 мянган төгрөгөөр илүү байна.

4.1. Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт

Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд цалинг тооцохдоо байгууллагын онцлог болон үйл ажиллагааны чиглэлээс хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар, ажил үүрэг албан тушаал мэргэжлийн зэрэг гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь эсвэл хосолмол хэлбэрийг ашиглаж байна. Судалгааны үр дүнгээр нийт ААНБ-ын 44.9 хувь нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг ажлын байр, албан тушаалын онцлогт суурилсан үндсэн цалинг олгодог, 41.4 хувь нь гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, 9.7 хувь нь ажилласан жилээр, 3.3 хувь нь ур чадвар мэргэжлийн зэрэгт суурилсан цалин хөлсний тогтолцоотой байна.

Зураг 4-1. ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт хувиар

Нийт ажил олгогчдоос ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үндсэн үзүүлэлт тус бүрийг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани болон төсөвт байгууллага нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлог, түүнчлэн гүйцэтгэл буюу хийснээр гэсэн үзүүлэлтийг харгалзан үндсэн цалинг тооцож байгаа нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна.

Хүснэгт 4-1. Ажиллагчдын үндсэн цалин, тооцож буй үзүүлэлтээр

Үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт	ААНБ %	Ажиллагчид	Хувь
Ажилласан жилээр	5.2	741	2.6
Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр	1.7	251	0.9
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	35.0	6899	24.5
Ажил албан тушаал	42.6	14090	50.1
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр	0.5	167	0.6
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	0.9	164	0.6
Ажилласан жил, Ажил албан тушаал	3.2	1311	4.7
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	0.7	141	0.5
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Ажил албан тушаал	1.7	810	2.9
Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	6.0	2561	9.1
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр	0.2	86	0.3
Ажилласан жил, Ур чадвар мэргэжлийн зэргээр, Ажил үүрэг албан тушаалаар	0.3	126	0.5
Ажилласан жил, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	0.3	110	0.4
Ур чадвар мэргэжлийн зэрэг, Гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, Ажил албан тушаал	0.7	296	1.1
Бүх үзүүлэлтээр	0.7	222	0.8

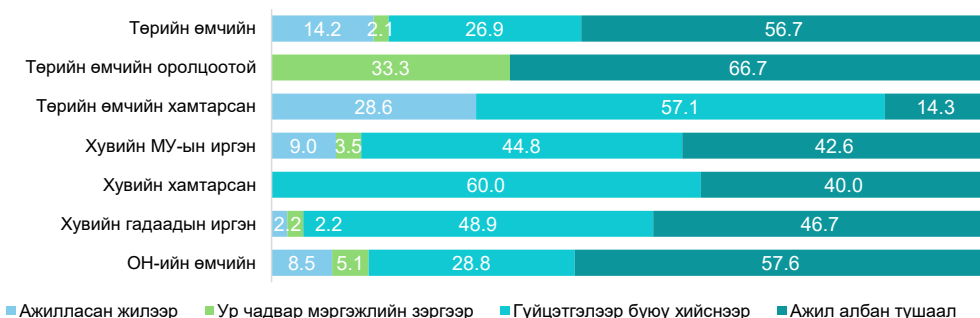
Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт тус бүрээр харьцуулбал гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, албан тушаал ажлын байрны үзүүлэлтийг хослуулан тогтоодог гэсэн сонголт 6.0 хувь бүрдүүлж байгаа нь бусад хосолмол хэлбэрээр тооцож буй үзүүлэлтээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэргээр хослуулан тооцож буй цалингийн тогтолцоонууд 0.5 ба түүнээс бага хувь байна.

Зураг 4-2. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар

ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр үндсэн цалин хөлс тооцож буй үзүүлэлтийг авч үзвэл ур чадвар, мэргэжлийн зэргийг үндэслэн үндсэн цалин тогтоож буй байгууллага хамгийн бага хувийг бүрдүүлж байгаа бол ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг, албан тушаалын онцлог, ажилласан жилийг харгалзан үндсэн цалинг тогтоож буй байдал түгээмэл байдаг байна.

Зураг 4-3. ААНБ-ын өмчийн хэлбэр, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт хувиар

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын үндсэн цалинг ажил олгогчдын үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлтийг үндсэн цалингийн дунджаар харьцуулбал ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл буюу хийснээр болон ажил албан тушаалын хосолмол үзүүлэлтээр тооцоологдсон ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр буюу 32.6 хувиар өндөр, ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэргээр, албан тушаалын үзүүлэлтээр тооцсон үндсэн цалин хамгийн бага буюу 27.2 хувиар бага байна.

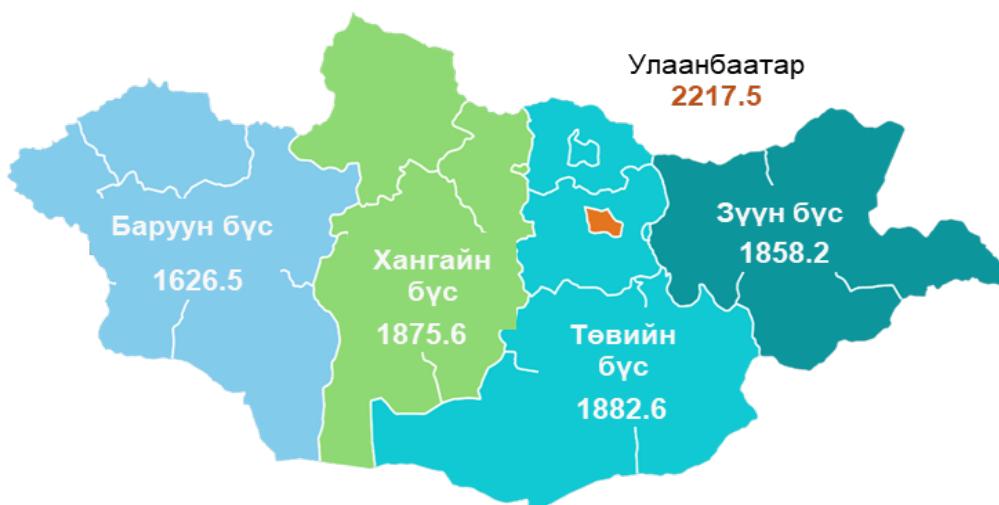
Зураг 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалингийн зөрүү, үндсэн цалин тооцож буй үзүүлэлт, хувиар

4.2. Үндсэн цалин, ажиллагчдын хүйс, ААНБ-ын байршил бүсээр

Ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг үйл ажиллагаа эрхэлж буй ААНБ-ын байршлаар харьцуулан авч үзвэл Улаанбаатар хотын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 8.8 хувиар буюу 178.9 мянган төгрөгөөр өндөр харин бусад аймгийн хувьд 7.7 – 20.2 хувиар буюу 156.0 – 412.1 мянган төгрөгөөр улсын дунджаас доогуур үндсэн цалинтай байна.

Зураг 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин бүсээр, мянган төгрөгөөр

Баруун бүсийн ААНБ ажиллагчдын цалин 412.1 мянган төгрөгөөр буюу 20.2 хувиар, зүүн бүс 180.4 мянган төгрөгөөр буюу 8.8 хувиар, хангайн бүс 163.0 мянган төгрөгөөр буюу 8.0 хувиар, төвийн бүс 156.0 мянган төгрөгөөр буюу 7.7 хувиар тус тус улсын үндсэн цалингын дунджаас бага байна. Эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын дунджаас 8.1 хувиар буюу 171.9 мянган төгрөгөөр илүү байна.

4.3. Үндсэн цалин, ажиллагчдын нас, тооны бүлгээр

Ажиллагчдын үндсэн цалинг насны бүлгээр ангилан, улсын дундажтай харьцуулан авч үзвэл 16-25 насны ажиллагчдынх 4.2 хувиар, 55 ба түүнээс дээш насны ажиллагчид 9.6 тус тус доогуур үндсэн цалингаар ажиллаж байна.

Хүснэгт 4-2. Үндсэн цалин ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

		Ажиллагчдын тоо			Үндсэн цалин, мян.төг		
		Нийт	Хүйсээр		Улсын дундаж	Хүйсээр	
			Эр	Эм		Эр	Эм
Улсын дундаж		28,141	14,430	13,711	2038.6	2122.3	1950.4
Насны бүлэг	16-25	1905	973	932	1953.1	2092.0	1808.0
	26-35	8035	4105	3930	2067.3	2189.4	1939.7
	36-45	9396	4830	4566	2089.0	2190.7	1981.4
	46-55	5706	2732	2974	2049.8	2091.4	2011.6
	55+	3099	1790	1309	1843.2	1848.0	1836.6
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	3936	2146	1790	1575.8	1627.8	1513.4
	10-29	5123	2727	2396	1765.3	1742.8	1790.8
	30-49	3778	1851	1927	1878.5	1923.6	1835.2
	50-149	7967	4008	3959	2077.6	2108.6	2046.3
	150	7337	3698	3639	2517.7	2803.7	2227.1

Харин 46-55 насны ажиллагчид 11.2 мянган төгрөгөөр, 26-35 насны ажиллагчдын үндсэн цалин улсын үндсэн цалингийн дунджаас 28.7 мянган төгрөгөөр, 36-45 насны ажиллагчид 50.4 мянган төгрөгөөр илүү цалин хөлстэй байна.

ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр харьцуулбал, 1 - 49 ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас бага байгаа бол 50 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай байгууллагын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна. Тухайлбал, 150-аас дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчид улсын дунджаас 479.1 мянган төгрөгөөр илүү үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа бол 9 хүртэл ажиллагчидтай ААНБ улсын дунджаас 462.8 мянган төгрөгөөр бага цалинтай байна.

Ажиллагчдын хүйсээр дээрх үзүүлэлтийг тодруулбал эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджаас өндөр байна.

Хүснэгт 4-3. Үндсэн цалин бүсээр, ажиллагчдын насны бүлэг, ААНБ-ын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр

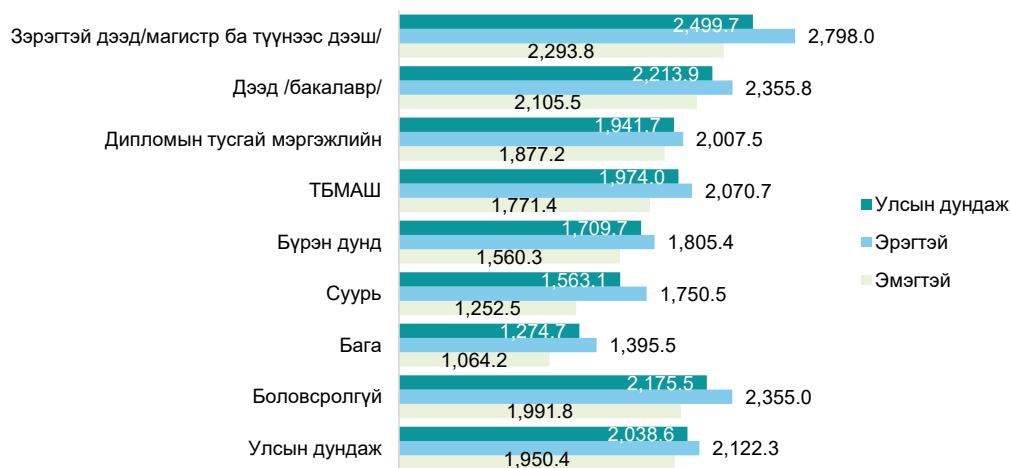
Байршил	Дундаж	Насны бүлэг					Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-9	10-29	30-49	50-149	150+
Улсын дундаж	2038.6	1953.1	2067.3	2089.0	2049.8	1843.2	1575.8	1765.3	1878.5	2077.6	2517.7
Баруун бүс	1626.5	1475.6	1629.4	1625.3	1648.7	1707.4	1280.1	1424.8	1612.5	1783.9	1654.2
Хангайн бүс	1875.6	1627.8	1862.2	1920.3	1938.1	1758.8	1144.1	1660.0	1908.4	2001.5	2266.9
Төвийн бүс	1882.6	1770.8	1926.3	1931.2	1825.5	1805.7	1494.7	1609.5	1901.4	2101.6	1987.4
Зүүн бүс	1858.2	1695.9	1774.8	1940.1	1858.1	1896.8	1519.0	1654.1	1507.2	1988.6	2473.1
Улаанбаатар	2217.5	2126.1	2284.1	2279.4	2247.0	1886.9	1681.2	1919.2	2084.5	2204.3	2689.4

Үндсэн цалингийн хэмжээг ажиллагчдын тоо болон насны бүлэг, бүсээр харьцуулан харвал Улаанбаатар хотоос бусад бүсийн 16-25 насны залуучууд болон 49 хүртэл ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалингийн дундаж нь нийт дунджаас бага байна.

4.4. Үндсэн цалин ажиллагчдын боловсрол, мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Үндсэн цалингийн дунжийг ажиллагчдын боловсролоор харьцуулан үзвэл магистр зэрэгтэй ажиллагчид улсын дунджаас 22.6 хувиар буюу 461.1 мянган төгрөгөөр, бакалаврын боловсролтой ажиллагчид 8.6 хувиар буюу 175.3 мянган төгрөгөөр илүү үндсэн цалин авдаг байхад бага боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 37.5 хувиар буюу 763.9 мянган төгрөгөөр бага байна. Мөн боловсролгүй ажиллагчдын хувьд өмнөх судалгаануудын үр дүнгээс ялгаатай буюу үндсэн цалин улсын дунджаас 6.7 хувиар өндөр гарсан байна.

Зураг 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, хүйс, боловсролын түвшинээр, мянган төгрөгөөр

Ажиллагчдын үндсэн цалинг боловсрол болон бүсээр харьцуулан харахад бакалаврын боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин Улаанбаатар хот болон бусад бүсэд бүсийн дунджаас өндөр байна. Харин Улаанбаатар хотоос бусад бүсийн дундаж үндсэн цалин, улсын дундаж үндсэн цалингаас бага байна. Мөн магистр ба түүнээс дээш зэрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин төвийн бүсэд бүсийн болон улсын дунджаас өндөр байна. Улаанбаатар хотын боловсролгүй, техникийн болон мэргэжлийн анхан шат түүнээс дээш боловсролтой ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна. Дипломын тусгай мэргэжлийн болон түүнээс доош боловсролтой ажиллагчдын хувьд зүүн бүсээс бусад бүсэд улсын дунджаас бага үндсэн цалинтай байна.

Хүснэгт 4-4. Ажиллагчдын үндсэн цалин, боловсролын түвшин, бүсээр, мянган төгрөгөөр

Боловсрол	Баруун бүс	Хангайн бүс	Төвийн бүс	Зүүн бүс	Улаанбаатар
Улсын дундаж	1626.5	1875.6	1882.6	1858.2	2217.5
Боловсролгүй	1085.8	2127.7	1353.7	1132.2	2535.5
Бага	1451.3	1126.1	1311.4	1202.0	1337.8
Суурь	1286.0	1645.3	1548.8	1164.3	1953.7
Бүрэн дунд	1331.2	1593.7	1582.9	1543.5	1885.2
ТБМАШ	1569.4	1686.4	1854.1	1852.6	2196.1
Дипломын тусгай мэргэжлийн	1533.3	1743.3	1723.0	1662.4	2142.9
Дээд /бакалавр/	1840.1	2076.4	2079.3	2164.1	2343.0
Зэрэгтэй дээд /магистр ба түүнээс дээш/	1447.0	1989.6	2230.7	1781.1	2802.2

Ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар харьцуулан авч үзвэл хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежерүүдийн үндсэн цалин улсын дунджаас 9.3 хувиар буюу 188.7 мянган төгрөгөөр, мэргэжилтнүүдийн үндсэн цалин улсын дунджаас 7.3 хувиар буюу 148.1 мянган төгрөгөөр, инженер техникийн ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 4.7 хувиар буюу 96.2 мянган төгрөгөөр, машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 2.0 хувиар буюу 39.9 мянган төгрөгөөр тус тус өндөр байгаа бол бусад ажил мэргэжлийн үндсэн цалин улсын дунджаас доогуур байна. Эдгээр ажил мэргэжлүүдээс худалдаа үйлчилгээний мэргэжлийн ажиллагчид болон ХАА, загас, ан агнуурын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын дунджаас 18.1 – 35.1 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4-5. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн ангилал, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

Ажил мэргэжлийн ангилал	Ажиллагчид	Улсын дундаж	Хүйсээр	
			Эр	Эм
Бүгд	28,141	2038.6	2122.3	1950.4
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	931	2227.3	2327.5	2145.3
Мэргэжилтэн	14674	2186.7	2307.5	2099.1
Инженер, техникийн ажилтан	987	2134.8	2331.5	1823.4
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	565	1921.6	2174.2	1756.9
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	2046	1669.6	1733.5	1622.7
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	107	1323.4	1372.7	1212.9
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	1914	1983.3	2030.9	1837.5
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	2341	2078.5	2096.2	1925.1
Энгийн ажил мэргэжил	4473	1698.0	1806.8	1564.6
Мэргэжилгүй	103	1935.1	1990.2	1807.0

Ажиллагчдын үндсэн цалинг ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллын дагуу хүйсээр харьцуулбал бүх үндсэн ажил мэргэжлийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингаас 6.4 – 21.8 хувиар өндөр байна.

Ажиллагчдын ажил мэргэжлээр үндсэн цалингийн дунджийг ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлгээр харьцуулан харвал 150-аас дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын ХАА, ой, загас, агнуурын мэргэжлийн ажиллагчид болон энгийн ажилтнуудын үндсэн цалин улсын дунджаас доогуур цалингаар цалинждаг бол бусад ажил мэргэжлийн ажилтнуудын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр байна.

Ажиллагчдын насны бүлгээр 16-25 насны залуучуудын хувьд менежер, удирдах албан тушаалын ажиллагчид, машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч болон мэргэжилтнүүдээс бусад ажил мэргэжлийн бүлгийн ажиллагчид улсын дунджаас доогуур үндсэн цалингаар цалинждаг бол 55 ба түүнээс дээш насны ажиллагчдын инженер, техникийн мэргэжилтнээс бусад ажил мэргэжлийн ажиллагчид улсын дунджаас бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4-6. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ажил мэргэжлийн үндсэн ангилал, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр

Ажил мэргэжлийн ангилал	Улсын дундаж	Насны бүлэг					Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-9	10-29	30-49	50-149	150+
Бүгд	2038.6	1953.1	2067.3	2089.0	2049.8	1843.2	1394.6	1350.3	1480.6	1378.2	1549.4
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	2227.3	2344.7	2310.3	2192.8	2221.3	1977.4	1545.7	1931.3	2253.5	2671.9	2679.5
Мэргэжилтэн	2186.7	2085.6	2155.6	2252.6	2292.9	1941.8	1685.1	1966.1	2105.1	2229.1	2618.9
Инженер, техникийн ажилтан	2134.8	2023.9	2137.8	2198.7	2054.1	2130.7	1136.1	1565.6	1852.5	2126	2757.3
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	1921.6	1951.5	1926.0	1957.2	1936.9	1699.0	1555.2	1993.3	1776.8	1905.4	2227.4
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1669.6	1533.8	1712.1	1725.5	1610.0	1668.1	1379.7	1361.1	1494.4	1834.1	2048.6
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	1323.4	1756.0	1318.3	1109.4	1461.4	1427.4	1198.2	1411.7	989	1622.9	1681.8
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	1983.3	1980.5	2062.8	2078.9	1872.0	1700.3	1486.2	1770.3	1767.7	2038.8	2333.6
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	2078.5	2163.9	2271.2	2023.5	2036.5	1914.3	1404.5	1523.6	1862.1	1825.3	3221.7
Энгийн ажил мэргэжил	1698.0	1735.0	1746.0	1698.4	1683.5	1621.0	1399.7	1490.7	1495.1	1809.1	2005.3
Мэргэжилгүй	1935.1	1593.8	1995.9	2296.4	1693.1	1673.5	1510.7	1251.5	1563.5	1956.7	2583.1

4.5. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараарх үндсэн цалин

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар ААНБ-уудын ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг харьцуулан үзвэл санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт хамгийн өндөр 1220.3 мянган төгрөгөөр буюу 59.9 хувиар, уул уурхай, олборлолтын салбар 989.6 мянган төгрөгөөр буюу 48.5 хувиар, мэдээлэл холбооны салбар 422.9 мянган төгрөгөөр буюу 20.7 хувиар, барилгын салбар 188.5 мянган төгрөгөөр буюу 9.2 хувиар, цахилгаан, хий уур, агааржуулалтын салбар болон мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагааны салбарын үндсэн цалин 4.7 – 66.2 мянган төгрөгөөр буюу 0.2 – 3.2 хувиар тус тус үндсэн цалингийн дунджаас өндөр байна. Бусад салбарын хувьд улсын үндсэн цалингийн дунджаас доогуур цалинтай байна. Үүнээс зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээний салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын үндсэн цалингийн дунджаас 373.2 мянган төгрөгөөр буюу 18.3 хувиар доогуур үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Зураг 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, мянган төгрөгөөр

ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар үндсэн цалингийн дунджийг ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлэгтэй харьцуулан авч үзвэл 1-29 ажиллагчидтай санхүүгийн болон даатгалын салбар, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн салбар, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх салбараас бусад салбарын үндсэн цалин улсын дунджаас бага байгаа ба 30-49 ажиллагчидтай бүлэг хүртэл өмнө дурдсан салбарууд болон үл хөдлөх хөрөнгө, боловсрол, тээвэр ба агуулахын салбараас бусад салбаруудад ажиллагчдын тоо ихсэх тусам үндсэн цалин нэмэгдэж байна. Харин 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай санхүүгийн болон даатгал, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн, урлаг, үзвэр, тоглоом наадам болон үйлчилгээний бусад салбарт тухайн салбарын 50-149 ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалингийн дунджаас бага үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа үр дүн гарсан.

Хүснэгт 4-7. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ЭЗҮА-ны салбар, ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр

ЭЗҮА-ы салбарын ангилал	Улсын дундаж	Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		1-9	10-29	30-49	50-149	150+
Улсын дундаж	2038.6	1575.8	1765.3	1878.5	2077.6	2517.7
ХАА	1775.9	1330.7	1634.9	1822.8	1826.3	2548.4
Уул уурхай	3028.2	1383.1	2204.4	2445.4	1993.8	3805.0
Боловсруулах үйлдвэрлэл	1861.7	1400.4	1656.6	1716.1	2007.0	2461.7
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	2043.3	1059.2	1709.7	3168.7	1956.1	2282.4
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх	2035.0	1810.8	1383.2	1922.4	1907.7	2452.7
Барилга	2227.1	1840.5	1643.8	2215.8	2422.1	3610.4
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	1882.9	1537.8	1590.8	1806.9	2260.5	2462.2
Тээвэр ба агуулах	2005.9	1867.5	1733.8	1747.2	2024.2	2550.3
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол	1665.4	1345.2	1523.9	1628.6	2002.9	1848.1
Мэдээлэл холбоо	2461.5	1678.9	1799.6	2088.2	2102.7	3848.9
Санхүүгийн болон даатгал	3258.9	1641.2	2307.1	2595.0	4263.9	3626.9
Үл хөдлөх хөрөнгө	2019.6	1464.3	1571.0	1373.5	2042.8	3251.2
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техник	2104.8	1851.5	2505.2	1900.2	2137.4	1997.6
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх	1760.0	1547.2	2058.3	1495.7	1778.6	2053.2
Боловсрол	2024.0	1761.8	1786.2	1794.5	1976.0	2250.0
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж	1875.6	1618.7	1778.6	1843.5	1660.1	1975.1
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	1920.7	1445.7	1836.1	1883.0	2044.7	2036.9
Үйлчилгээний бусад	1856.6	1453.7	1711.2	2078.3	3196.1	1870.9

4.6. Үндсэн цалин ААНБ-ын хариуцлага, ажиллагчдын тооны бүлгээр

ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалинг байгууллагын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр харьцуулан үзвэл ХК-ны 30 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалин 32.9 – 546.1 мянган төгрөгөөр, ТӨҮГ-ийн 10-49 болон 150 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин 523.9 – 1662.6 мянган төгрөгөөр, ХХК-ны 50 ба түүнээс дээш ажиллагчидтай ААНБ-ын үндсэн цалин 94.3 – 1090.0 мянган төгрөгөөр улсын үндсэн цалингийн дунджаас өндөр байна. Харин хоршоо болон зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлийн ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 14.0 – 60.2 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна.

Хүснэгт 4-8. Ажиллагчдын үндсэн цалин, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр, ажиллагчдын тооны бүлгээр, мянган төгрөгөөр

Ажиллагчдын тооны бүлэг	ББН	ЗГБХН	Хоршоо	ХК	ХХК	ТӨҮГ	ОНӨҮГ	Төсөвт ААНБ	ТББ	Бусад	
Улсын дундаж	1701.2	1575.6	1170.5	2409.4	2049.1	2609.9	1972.5	1902.3	1844.7	3519.4	
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	1499.1	1753.0	1288.4	1831.8	1584.9	0.0	1724.4	1470.1	1475.4	1374.5
	10-29	1518.4	1631.9	1544.8	1624.7	1721.3	3701.2	1425.8	2095.1	1748.2	1748.0
	30-49	2234.1	1149.5	811.3	2071.5	1878.1	2562.5	1999.2	1829.3	2231.5	0.0
	50-149	0.0	0.0	0.0	2548.8	2132.9	1736.3	1946.9	1978.5	3725.4	1701.8
	150+	1690.7	0.0	0.0	2584.7	3128.6	2638.4	2211.7	1810.6	1943.2	5588.7

4.7. Үйлдвэрчний эвлэлтэй болон эвлэлгүй байгууллагуудын үндсэн цалин

Судалгаанд хамрагдсан 2409 ААНБ-ын 5.6 хувь нь үйлдвэрчний эвлэлтэй, 94.4 хувь нь үйлдвэрчний эвлэлгүй байна. Үйлдвэрчний эвлэлтэй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 14.9 хувиар бага, харин үйлдвэрчний эвлэлгүй ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас 1.9 хувиар өндөр байна.

Үйлдвэрчний эвлэлтэй төрийн бус байгууллагын ажиллагчдын үндсэн цалин үйлдвэрчний эвлэлгүй ижил хариуцлагын хэлбэр бүхий ААНБ-ын ажиллагчдын цалингаас 35.4 хувиар өндөр үндсэн цалин авдаг байна.

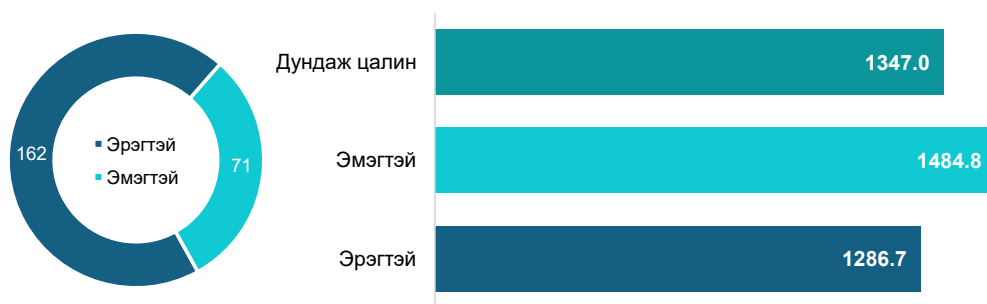
Зураг 4-8. Үндсэн цалингийн хэмжээ, ААНБ-ын төрөл, үйлдвэрчний эвлэлтэй эсэхээр, мянган төгрөгөөр

4.8. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын үндсэн цалин

Судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 0.8 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа бөгөөд бүрэн бус цагаар ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 1347.0 мянган төгрөг буюу улсын үндсэн цалингийн дунджаас 691.6 мянган төгрөгөөр буюу 33.9 хувиар бага цалингаар цалинжиж байна. Бүрэн бус цагаар ажил хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын 69.5 хувь нь эрэгтэй 30.5 хувь нь эмэгтэй ажиллагчид байна.

Зураг 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн тоо болон үндсэн цалин мянган төгрөгөөр

Харин ажиллагчдын хүйсээр үндсэн цалинг тодруулбал бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа эрэгтэйчүүдийн үндсэн цалингийн дундаж эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджаас 198.1 мянган төгрөгөөр буюу 15.4 хувиар бага байна.

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчийн үндсэн цалинг насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр доорх хүснэгтээр дэлгэрэнгүй харуулав.

Хүснэгт 4-9. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, хүйсээр, мянган төгрөгөөр

Насны бүлэг, Ажиллагчдын тооны бүлэг	Ажиллагчдын тоо			Үндсэн цалин, мян.төг			
	Нийт	Хүйсээр		Улсын дундаж	Хүйсээр		
		Эр	Эм		Эр	Эм	
Улсын дундаж	233	162	71	1347.0	1286.7	1484.8	
Насны бүлэг	16-25	13	11	2	1340.6	1366.1	1200.0
	26-35	48	37	11	1291.1	1299.3	1263.7
	36-45	81	57	24	1407.0	1302.1	1656.0
	46-55	48	33	15	1486.2	1312.1	1869.1
	55+	43	24	19	1143.3	1159.1	1123.2
Ажиллагчдын тооны бүлэг	1-9	58	30	28	1115.3	1121.2	1109.1
	10-29	98	81	17	1423.1	1263.9	2181.7
	30-49	19	10	9	1260.3	1416.2	1087.1
	50-149	39	28	11	1573.7	1452.1	1883.3
	150+	19	13	6	1283.4	1354.2	1130.0

Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар тодруулбал боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбар, усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагааны салбар болон барилгын салбарын үндсэн цалин улсын дунджаас өндөр, бусад салбарт ажиллаж байгаа бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчид улсын үндсэн цалингийн дунджаас доогуур цалин авдаг байна. Мэдээлэл холбооны салбарт бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалингийн дундаж хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй тэнцүү байна.

Зураг 4-10. Бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхлэгчдийн үндсэн цалин, салбараар

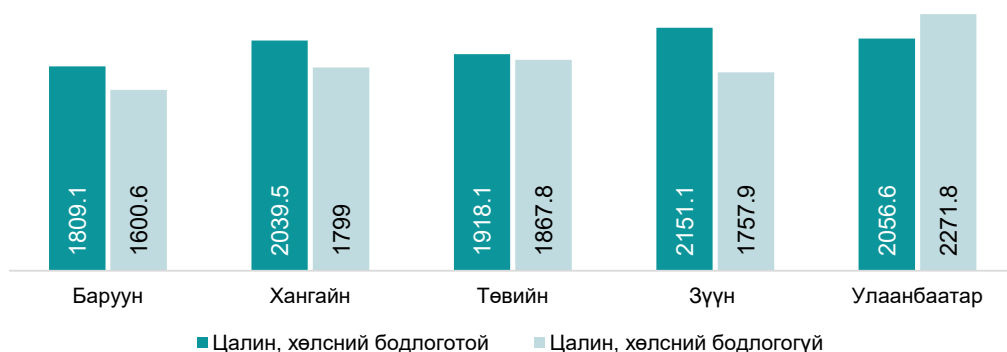
4.9. Цалин хөлсний бодлого, аргачлал

Цалин хөлсний бодлого, аргачлал нь ажил олгогч ААНБ болон ажилтан хоорондын хөдөлмөрийн харилцааг зохицуулах чухал баримт бичиг бөгөөд үндсэн цалин, нэмэгдэл, шагнал урамшуулал, илүү цагийн хөлс тооцох болон бусад асуудлыг багтаасан байдаг. Монгол улсын Хөдөлмөрийн тухай хуульд ажил олгогчийн энэхүү үүргийг тодорхой тусгасан байдаг тул аж ахуйн нэгж, байгууллага бүр цалин хөлсний бодлогыг баримтлан хэрэгжүүлэх нь зүйтэй юм. Энэ удаагийн судалгаанд хамрагдсан ААНБ-даас цалин хөлсний бодлого, аргачлалын талаарх мэдлэг, ойлголт, түүний хэрэгжилт үндсэн цалинтай хэрхэн холбогдож байгаа болохыг тодорхой асуулгын хүрээнд судалсан бөгөөд байршил, ажиллагчдын тооны бүлэг, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар зэрэг үндсэн үзүүлэлтээр харьцуулан судалж энэхүү бүлгийн үр дүнг гаргасан.

Нийт 2409 ААНБ судалгаанд хамрагдсанаас 22.1 хувь цалин хөлсний бодлого, аргачлалтай гэж хариулсан ба үүнээс 34.5 хувь нь хамт олны хурлаар хэлэлцсэн гэж хариулсан байна.

Цалин хөлсний бодлого аргачлалтай байгууллагын хувьд үндсэн цалингийн дундаж 2028.7 мянган төгрөг, харин цалин хөлсний бодлого, аргачлалгүй ААНБ-ын хувьд үндсэн цалингийн дундаж 2042.0 мянган төгрөг байна. Бүсээр харьцуулж үзэхэд Улаанбаатар хотоос бусад бүсэд цалин, хөлсний бодлоготой ААНБ үндсэн цалингийн дундаж 50.3 – 393.2 мянган төгрөгөөр их байна.

Зураг 4-11. Үндсэн цалин, бүсээр, мянган төгрөгөөр

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-аас цалин, хөлс тогтоож буй зарчим, аргачлалын талаар тодруулахад хамгийн их буюу 21.7 хувь нь тухайн ажил мэргэжлийн хөдөлмөрийн зах зээлийн дундаж цалинг үндэслэн тогтоосон гэж хариулсан байна. Харин Засгийн газрын бодлого болон ажилтнуудын бүтээмж, гүйцэтгэлийн үр дүнд үндэслэн гэж хариулсан нь 11.8 – 14.8 хувийг эзэлж байна.

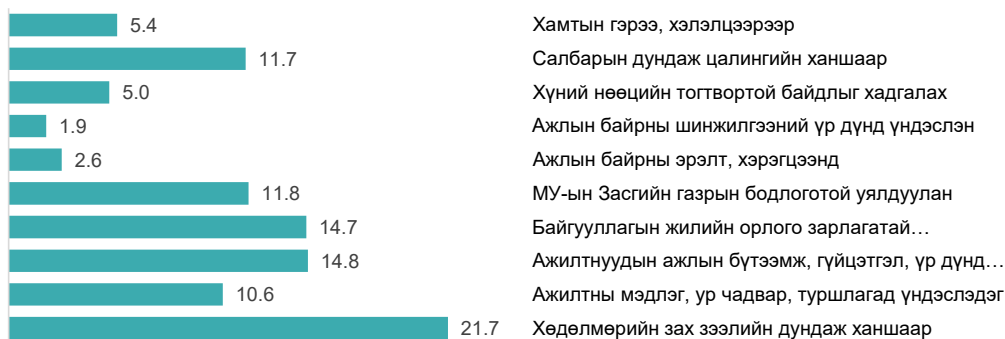
ААНБ-ууд цалин хөлс тогтоох, шинэчлэхдээ харгалзаж үздэг нөхцөлүүдэд дараах зүйлүүд хамгийн их нөлөө үзүүлдэг болох нь судалгааны дүнгээс харагдаж байна. Үүнд:

- Ажилтнуудын ажлын бүтээмж, гүйцэтгэл, үр дүнд үндэслэх;
- Салбарын дундаж цалингийн ханш;
- МУ-ын Засгийн газраас баримталж буй бодлогод нийцүүлэх;
- Байгууллагын жилийн орлого, зарлагатай уялдуулах;
- Хөдөлмөрийн зах зээлийн дундаж ханш;
- Ажилтны мэдлэг, ур чадвар, туршлагыг харгалзан үзэх гэсэн нөхцөлүүд байна.

Дээрх нөхцөлүүдэд тулгуурлан цалин хөлсийг тогтоодог ААНБ-ын үндсэн цалингийн дундаж 2089.8 төгрөг, нийт цалингийн дундаж 2143.3 төгрөг байна. Энэ нь улсын дунджаас 51.2 мянган төгрөгөөр илүү байна.

Иймээс ААНБ нь цалин хөлсийг тогтоохдоо хөдөлмөрийн зах зээл ханш болон ажлын байрны үнэ цэн, ажилтны мэдлэг, ур чадвар, тэдний гүйцэтгэл, үр дүн, бүтээмжид тулгуурладаг байх, ингэхдээ МУ-ын ЗГ-аас гаргасан бодлого, дүрэм журамд нийцүүлдэг байх нь зүйтэй байна. Мөн улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй ААНБ-дад зориулсан цалин хөлсний бодлого, аргачлалыг боловсруулахдаа дээрх нөхцөлүүдийг тусгах, тооцох аргачлалыг тодорхой боловсруулж өгөх шаардлага байна.

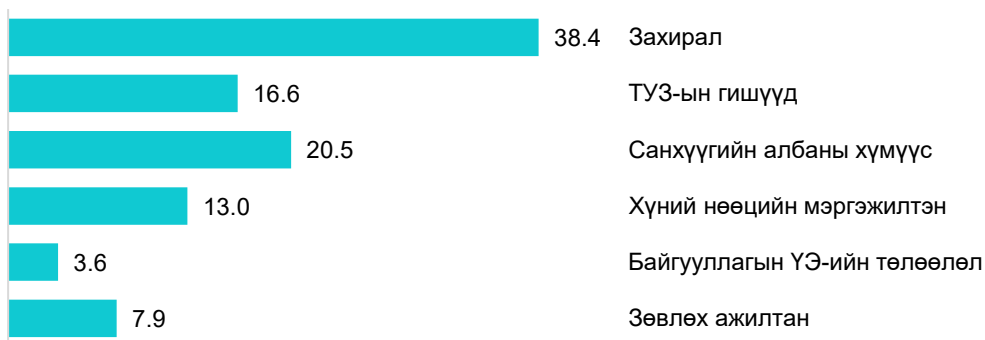
Зураг 4-12. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтоож буй зарчим, аргачлал, эзлэх хувиар

Ажил олгогч ААНБ-аас цалин хөлсийг тогтооход оролцдог төлөөлөгч нарыг тодруулахад 38.4 хувь нь байгууллагын удирдах ажилтан буюу захирал, 20.5 хувь нь санхүүгийн албаны ажилтан гэж хариулсан байна. Мөн үйлдвэрчний эвлэлийн төлөөлөл оролцдог гэж 3.6 хувь хариулсан байна.

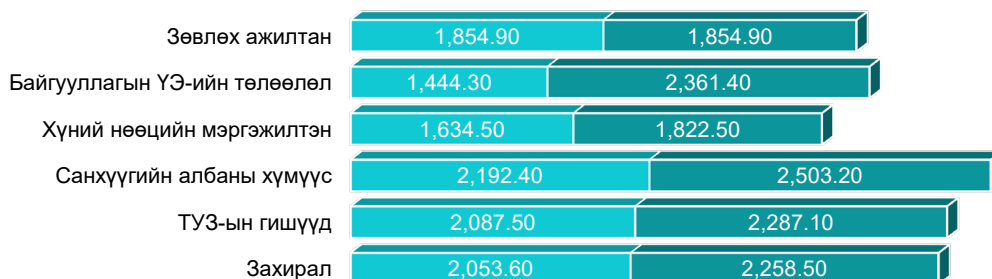
Цалин хөлсийг тогтоодог гол субъект удирдах ажилтан буюу захирал гэж хариулсан ААНБ-ыг хариуцлагын хэлбэрээр авч үзэхэд хамгийн их буюу 70.3 хувь нь ХХК байгаа бол ажиллагчдын тооны бүлгээр 1-9 ажиллагчидтай ААНБ 54.8 хувийг эзэлж байна. Судалгааны үр дүнгээс харвал хувийн хэвшлийн цөөн тооны ажиллагчидтай ААНБ-ын цалин хөлсний хэмжээг захирал буюу удирдах ажилтан тогтоох хандлагатай харагдаж байна.

Зураг 4-13. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтооход оролцдог төлөөлөгч, эзлэх хувиар

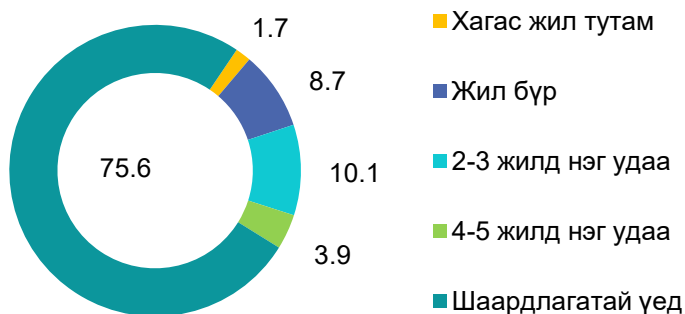

ААНБ-ын цалин, хөлс тогтооход нөлөө бүхий оролцогч төлөөлөгчид болон цалингийн дунджийг харьцуулсан судалгааны үр дүнгээс харахад захирал, ТУЗ-ын гишүүд, санхүүгийн албаны мэргэжилтнүүд давамгайлсан ажиллагчдын үндсэн цалин бусдаас өндөр байна.

Зураг 4-14. ААНБ-ын цалин, хөлс тогтооход оролцдог төлөөлөгч, цалингийн дунджаар

Зураг 4-15. ААНБ-ын цалин, хөлсөө шинэчлэх хугацаа, эзлэх хувиар

Цалин, хөлсийг шинэчлэх бодлого шийдвэрийн хугацааны талаарх ААНБ-аас тодруулахад дийлэнх буюу 75.6 хувь нь шаардлагатай үед л цалин хөлсийг шинэчилдэг гэж хариулсан ба үүнийг ажиллагчдын тооны бүлгээр харвал 1-9 ажиллагчидтай ААНБ 56.0 хувийг эзэлж байна.

Шаардлагатай үед л цалин хөлсийг шинэчилдэг гэсэн ААНБ-ыг өмчийн хэлбэрээр харвал 80.0 хувь МУ-ын иргэний өмчийн, 15.0 хувь нь төрийн өмчийн байгууллага байна. Харин хариуцлагын хэлбэрээр 68.9 хувь ХХК, 14.1 хувь нь төсөвт байгууллага байна. Мөн ажиллагчдын тооны бүлгээр харвал 1-29 ажиллагчидтай байгууллага 72.6 хувийг эзэлж байгаа нь цөөн тооны ажиллагчидтай хувийн байгууллагууд шаардлагатай үед л цалин, хөлсөө шинэчилдэг буюу тогтсон хугацаа баримталдаггүй харагдаж байна. Цалин хөлсийг шинэчлэн тогтоох хугацаа баримталдаггүй байгууллагуудын 76.2 хувь нь цалин хөлсний бодлогогүй, үүнээс 51.2 хувь нь Улаанбаатар хотод хамаарах 1-29 ажиллагчидтай ААНБ байна.

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын 88.7 хувь нь цалин, хөлсийг тодорхой бодлого, аргачлалд үндэслэн тогтоох нь зүйтэй гэж үзсэн бол 11.8 хувь нь санал нийлэхгүй гэсэн хариултыг өгсөн байна. ААНБ-ын судалгаа бөглөсөн холбогдох оролцогчдоос цалин, хөлсний бодлоготой холбоотой “Ижил үнэлэмжтэй ажил үүрэг гүйцэтгэж байгаа ажилтны цалин хөлсний хэмжээ адил байх зарчмыг хэрэгжүүлэх аргачлал”, “Дундаж цалин хөлс тодорхойлох журам” болон “Цалин, урамшууллын бодлогын үлгэрчилсэн загвар”-ын талаар тодруулахад огт мэдэхгүй болон байгууллагын түвшинд мэднэ гэж хариулсан хувь дунджаар 17.2 – 18.5 хувьтай байна.

Тогтоол, дүрэм журмын талаарх мэдлэг, түүний хэрэгжилтийн талаарх үр дүнгээс харахад улсын хэмжээнд батлагдан гарсан баримт бичгийн хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

Иймээс аливаа бодлогын түвшинд гарсан баримт бичиг, дүрэм журмыг ААНБ-дад түгээн дэлгэрүүлэх, таниулах, сурталчлах, хэрэгжилтэд нь дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр холбогдох газрууд ажиллах шаардлагатай байна.

Хүснэгт 4-10. Тогтоол, дүрэм журмын талаарх мэдлэг, эзлэх хувиар

Тогтоол, дүрэм журмын нэр	Мэднэ	Огт мэдэхгүй	Сонсож байсан	Байгууллагын түвшинд
Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны "Ижил үнэлэмжтэй ажил үүрэг гүйцэтгэж байгаа ажилтны цалин хөлсний хэмжээ адил байх зарчмыг хэрэгжүүлэх аргачлал"	43.5	15.5	29.6	11.4
ХНХ-ын сайдын "Дундаж цалин хөлс тодорхойлох журам"	29.7	18.1	30.9	21.3
Санхүүгийн зохицуулах хорооноос баталсан "Цалин, урамшууллын бодлогын үлгэрчилсэн загвар"	27.0	18.0	32.1	23.0

БҮЛЭГ 5.

ХӨДӨЛМӨРИЙН ХӨЛСНИЙ
ДООД ХЭМЖЭЭ
БОЛОН ТҮҮНЭЭС БАГА
ҮНДСЭН ЦАЛИНГААР
ЦАЛИНЖИЖ БУЙ АЖИЛЛАГЧИД

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-д хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр цалинжиж буй ажиллагчдын талаар, байгууллагын хариуцлага болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар, ажиллагчдын нас, хүйс, ажиллагчдын тооны бүлэг зэргээр харьцуулсан мэдээллийг энэ бүлэгт авч үзэж байна. Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ гэдэг нь тодорхой боловсрол, тусгай мэргэжил үл шаардах энгийн ажил гүйцэтгүүлсний хөлсөнд ажилтанд төлөх нэг цагийн хөдөлмөрийн хөлсний хамгийн доод хэмжээ бөгөөд үүнийг 2 жил тутамд шинэчлэн тогтоож байхаар Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний тухай хуульд заасан байдаг.

Энэхүү хуулийн хүрээнд Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны тогтоолоор хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1 дэх хэсэг, 5.2.1 дэх заалтыг тус тус үндэслэн 2025 оны 04 дүгээр сарын 01-ээс эхлэн нэг цагт 4715 төгрөг буюу сард 792.0 мянган төгрөг байхаар шинэчлэн тогтоосон.

Судалгааны мэдээлэлд 2025 оны 5-р сарын эцсийн байдлаар хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ, түүнээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын талаар авч үзсэн. Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 11.5 хувь буюу 3234 нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс доогуур үндсэн, цалинтай байна. Үүнээс 22.3 хувь буюу 720 ажиллагчид ХХДХ-ээс бага цалинтай, 77.7 хувь нь буюу 2514 ажиллагчид ХХДХ-ээгээр буюу 792.0 төгрөгөөр цалинжиж байна.

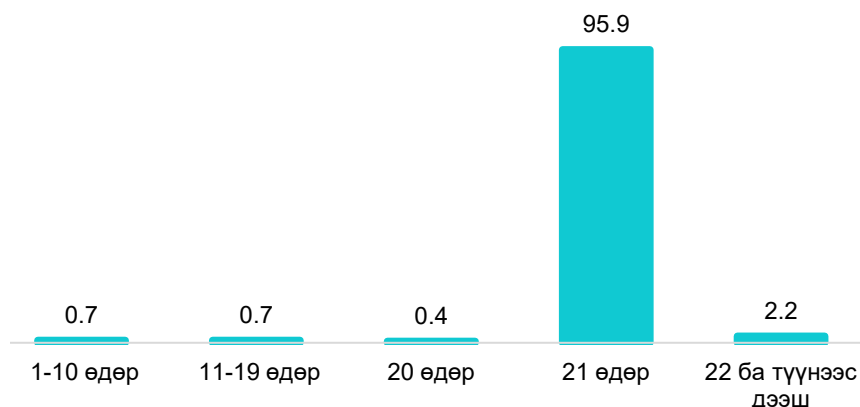
Хүснэгт 5-1. Ажиллагчдын тоо, үндсэн цалингийн интервалаар, эзлэх хувиар

Цалингийн интервал	Ажиллагчдын тоо	Хувь	Хүйсээр				
			Эр	Хувь	Эм	Хувь	
Бүгд	28141	100	14430	51.3	13711	48.7	
792.0 хүртэл	720	2.6	395	2.7	325	2.4	
	792	2514	8.9	1225	8.5	1289	9.4
792.1-900.0	1412	5.0	804	5.6	608	4.4	
900.1-1100.0	2429	8.6	1285	8.9	1144	8.3	
1100.1-1300.0	2139	7.6	1127	7.8	1,012	7.4	
1300.1-1500.0	3845	13.7	1583	11.0	2262	16.5	
1500.1-2000.0	5141	18.3	2516	17.4	2625	19.1	
2000.1-2500.0	3464	12.3	1787	12.4	1,677	12.2	
2500.1-3000.0	2379	8.5	1289	8.9	1090	7.9	
3000.1-ээс дээш	4098	14.6	2419	16.8	1679	12.2	

ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын 99.7 хувь нь байнгын ажлын байранд, 0.3 хувь нь түр ажлын байранд ажиллаж байна.

Нийт судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 35.1 хувь нь үндсэн цалингийн дундаж буюу 2038.6 мянган төгрөгөөс дээш үндсэн цалингаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа бол 64.9 хувь нь үндсэн цалингийн дунджаас бага үндсэн цалинтай байна. ХХДХ болох 792.0 мянган төгрөгөөс дээш, үндсэн цалингийн дундаж болох 2038.6 мянган төгрөгөөс бага үндсэн цалингаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчид судалгаанд хамрагдсан ажиллагчдын 53.4 хувийг бүрдүүлж байгаа үр дүн гарсан. Мөн нийт ажиллагчдын 88.5 хувь нь ХХДХ-ээс дээш үндсэн цалинтай байна.

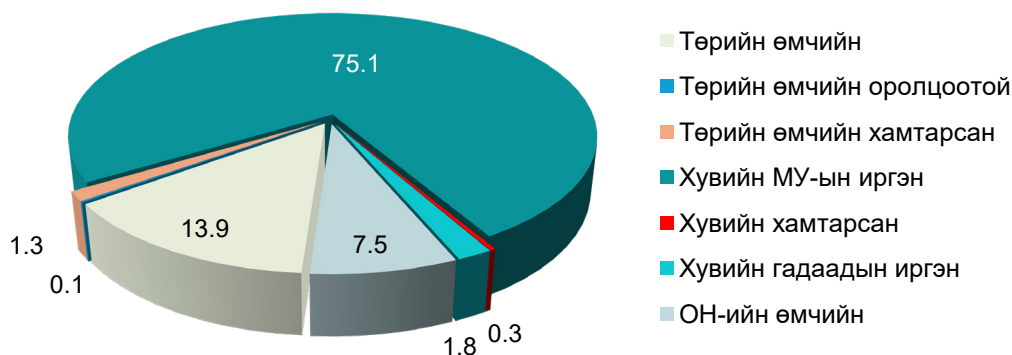
Зураг 5-1. ХХДХ, түүнээс бага цалин авсан ажиллагчид, сард ажилласан өдөр, хувиар

ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалингаар цалинжиж буй ажиллагчдын сард ажилласан өдөр тус бүрээр авч үзвэл судалгааны мэдээлэл цуглуулах тухайн сард ажлын 21 хоног байсан, үүнээс 20 ба түүнээс доош өдөр ажилласан 1.8 хувь, 21 өдөр ажилласан 95.9 хувь, үлдсэн 2.2 хувь нь 22 ба түүнээс олон хоног ажилласан байна.

ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын 63.8 хувь нь ХХК-д, 75.1 хувь нь МУ-ын иргэний өмчийн ААНБ-д ажиллаж байна. Мөн орон нутгийн өмчийн болон төрийн өмчийн байгууллагын ажиллагчид 7.5 – 13.9 хувийг эзэлж байгаа нь ажилласан өдөр хангалтгүй болон өвчтэй чөлөөтэй байсан зэрэг шалтгаан байгаа болно.

Зураг 5-2. ХХДХ-ээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ны өмчийн хэлбэрээр

Харин эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзвэл ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 21.8 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, 12.6 хувь нь барилгын салбарт, 8.4 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт, 6.9 хувь нь боловсролын салбарт, 6.5 хувь нь хүний эрүүл мэндийн салбарт тус тус ажиллаж байгаа нь ХХДХ болон түүнээс бага үндсэн цалин авч буй нийт ажиллагчдын 56.1 хувийг бүрдүүлж байна. Бусад салбарт 43.9 хувь ажиллаж байна.

Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 15.5 хувь нь ажиллаж байгаа бол 792.0 мянган төгрөгийн үндсэн цалинтай ажиллагчдын 23.8 хувь нь уг салбарт хөдөлмөр эрхэлж байна.

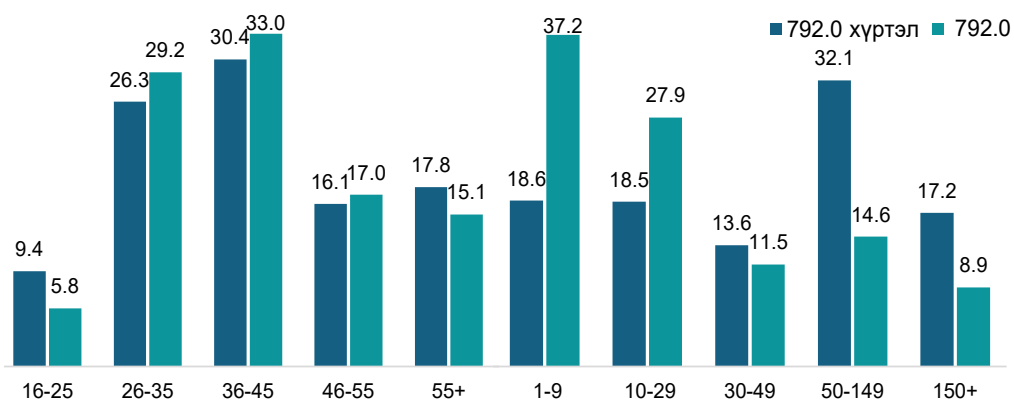
Зураг 5-3. ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

Харин эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар авч үзвэл ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 21.8 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, 12.6 хувь нь барилгын салбарт, 8.4 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт, 6.9 хувь нь боловсролын салбарт, 6.5 хувь нь хүний эрүүл мэндийн салбарт тус тус ажиллаж байгаа нь ХХДХ болон түүнээс бага үндсэн цалин авч буй нийт ажиллагчдын 56.1 хувийг бүрдүүлж байна. Бусад салбарт 43.9 хувь ажиллаж байна.

Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 15.5 хувь нь ажиллаж байгаа бол 792.0 мянган төгрөгийн үндсэн цалинтай ажиллагчдын 23.8 хувь нь уг салбарт хөдөлмөр эрхэлж байна.

Зураг 5-4. ХХДХ болон түүнээс доогуур хэмжээний үндсэн цалинтай ажиллагчдын эзлэх хувь, насны бүлэг, ААНБ-ын ажиллагчдын тооны бүлгээр

БҮЛЭГ 6.

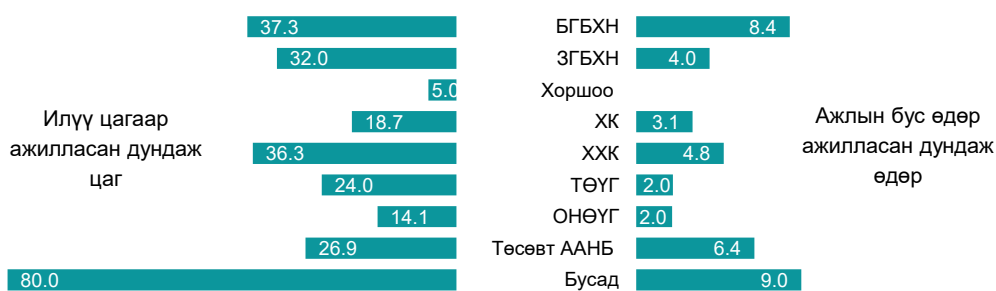
АЖЛЫН ЦАГИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ тэдгээрт хөдөлмөр эрхэлж буй ажиллагчдын ажлын бус цагаар буюу амралтын өдрүүдээр мөн илүү цагаар ажилласан эсэх, ажлын бус цагаар ажилласан ажиллагчдад илүү цагийн болон ажилласан өдрүүдийн ажлын хөлс ажил олгогчоос олгосон эсэхийг энэхүү бүлэгт тодрууллаа.

6.1. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажиллагчдын ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал

Судалгааны мэдээлэл цуглуулах хугацаа буюу 2025 оны 05 дугаар сарын эцсийн байдлаар ААНБ-ын ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан байдлыг авч үзвэл судалгаанд хамрагдсан 28141 ажиллагчдын 2.2 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 4.3 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажлын бус өдрөөр ажилласан ажиллагчдын 50.9 хувийг эрэгтэй ажиллагчид 49.1 хувийг эмэгтэй ажиллагчид бүрдүүлж байна. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 45.0 хувь төсөвт байгууллагын, 33.6 хувь нь ХХК-ийн, 12.5 хувь нь ХК-ийн, харин илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 48.8 хувь нь төсөвт байгууллагын, 27.9 хувь нь ХХК-ийн, 14.1 хувь нь ХК-ийн ажиллагчид байна. Дээрх үр дүнгээс харахад төсвийн байгууллага болон ХХК-ийн ажиллагчид ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар хамгийн их ажилладаг нь харагдаж байна. Судалгааны мэдээлэл цуглуулалт эхэлсэн 5 сарын байдлаар ажлын бус өдрүүдээр дунджаар 5 өдөр, илүү цагаар ажилласан ажиллагчид тухайн сард дунджаар 28.2 цаг илүү ажилласан байна.

Зураг 6-1. Ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан дундаж хувь, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

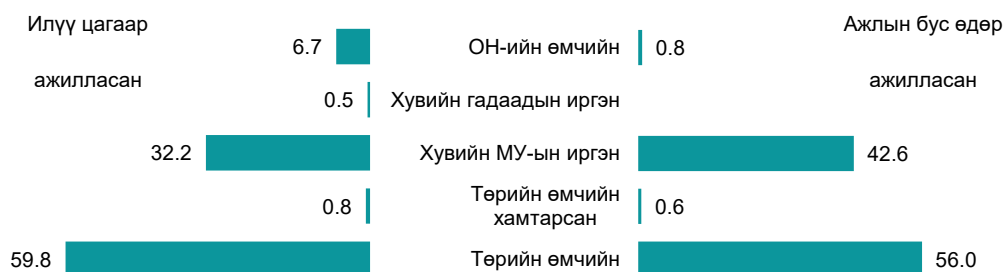

Амралтын болон ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдыг ажлын хөлс авсан эсэхийг харьцуулан авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 26.6 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 28.8 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.

6.2. ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлт, нэмэгдэл хөлс

Судалгааны мэдээлэл цуглуулах хугацаа буюу 2025 оны 05 дугаар сарын эцсийн байдлаар ААНБ-ын ажиллагчдын ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан байдлыг авч үзвэл судалгаанд хамрагдсан 28141 ажиллагчдын 2.2 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 4.3 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Ажлын бус өдрөөр ажилласан ажиллагчдын 50.9 хувийг эрэгтэй ажиллагчид 49.1 хувийг эмэгтэй ажиллагчид бүрдүүлж байна. ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр авч үзвэл ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 45.0 хувь төсөвт байгууллагын, 33.6 хувь нь ХХК-ийн, 12.5 хувь нь ХК-ийн, харин илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 48.8 хувь нь төсөвт байгууллагын, 27.9 хувь нь ХХК-ийн, 14.1 хувь нь ХК-ийн ажиллагчид байна. Дээрх үр дүнгээс харахад төсвийн байгууллага болон ХХК-ийн ажиллагчид ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар хамгийн их ажилладаг нь харагдаж байна. Судалгааны мэдээлэл цуглуулалт эхэлсэн 5 сарын байдлаар ажлын бус өдрүүдээр дунджаар 5 өдөр, илүү цагаар ажилласан ажиллагчид тухайн сард дунджаар 28.2 цаг илүү ажилласан байна.

Зураг 6-2. Ажлын бус өдрөөр болон илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын эзлэх хувь, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

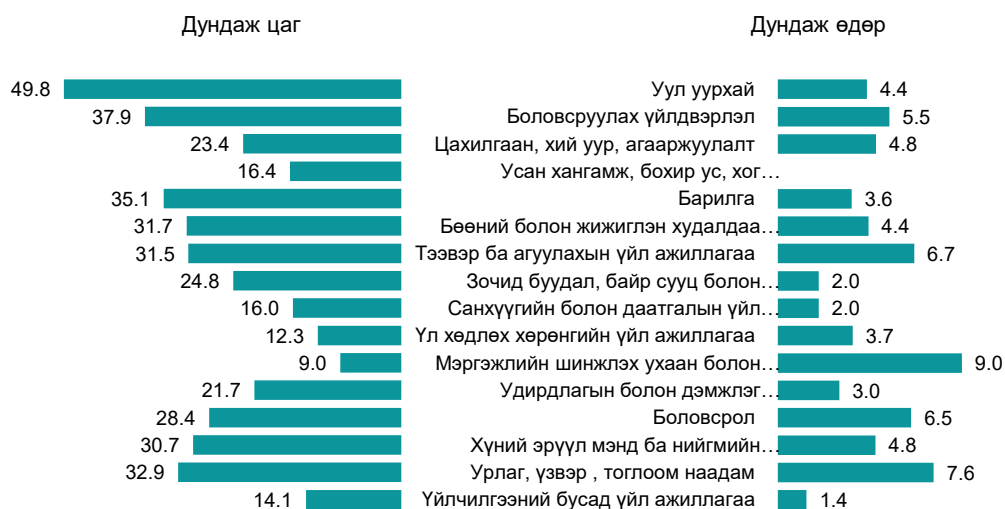
Илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 71.2 хувь нь, ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 73.4 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс аваагүй байна.

Ажиллагчдад нэмэгдэл хөлс олгож буй байдлыг ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр харьцуулан авч үзвэл төрийн өмчийн ААНБ -ын ажиллагчдын 25.2 хувь нь илүү цагийн ажлын хөлс авсан бол үлдсэн 74.8 хувь нь нэмэгдэл хөлс аваагүй байна. Харин ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 25.1 хувь нь ажлын хөлс авсан, 74.9 хувь нь аваагүй байна.

6.3. ААНБ-ын ЭЗҮА-ны салбар, ажлын бус өдөр болон илүү цагийн хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал

ААНБ-ын үйл ажиллагааны чиглэлээр ажлын бус өдрүүдээр болон илүү цагаар ажиллаж буй ажиллагчдыг харвал боловсролын салбарын ажиллагчдын эзлэх хувь хамгийн их буюу 18.7 – 25.7 хувь, харин үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчид хамгийн бага буюу 0.7 – 1.0 хувийг эзэлж байна. Уул уурхайн салбарын ажиллагчид хамгийн их илүү цагаар, мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа салбарын ажиллагчид хамгийн их ажлын бус өдрүүдээр ажилласан байна.

Зураг 6-3. Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар илүү цагаар болон ажлын бус өдөр ажилласан дундаж цаг, ажлын бус өдөр ажилласан дундаж өдөр

БҮЛЭГ 7.

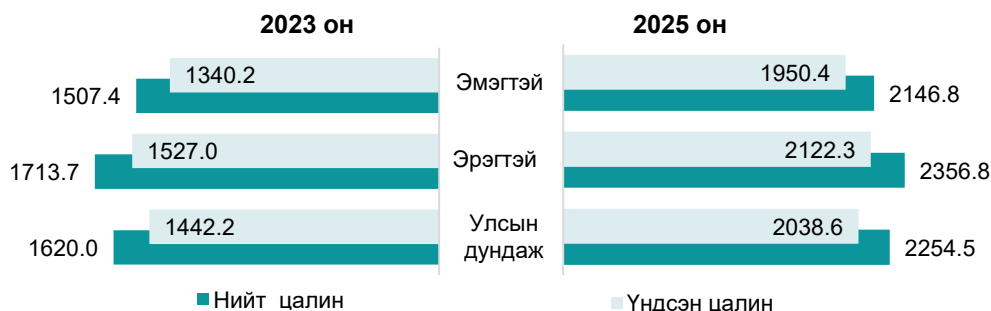
ӨМНӨХ СУДАЛГААТАЙ ХАРЬЦУУЛСАН ҮР ДҮН

Судалгааны үр дүнгийн тайлангийн энэ бүлэгт өмнөх 2023 онд хийгдсэн “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-ны үр дүнг 2025 оны судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын цалингийн бүтэц, болон бусад үр дүн тооцсон үзүүлэлтүүдээр харьцуулан, өөрчлөлтийг тодруулсан.

2023 оны “Цалин хөлсний бүтцийн судалгаа”-ны үр дүнгээр ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 1620.0 мянган төгрөг байсан нь 2021 оны дүнгээс 532.3 мянган төгрөг буюу 48.9 хувиар, үндсэн цалин 529.1 мянган төгрөг буюу 57.9 хувиар нэмэгдсэн үр дүнг гарч байсан байна. Харин энэхүү 2025 оны судалгааны үр дүнгээр нийт цалин 2023 оны дүнгээс 634.5 мянган төгрөгөөр буюу 39.2 хувиар, үндсэн цалин 596.4 мянган төгрөг буюу 41.4 хувиар нэмэгдсэн байна.

Дээрх өөрчлөлтийг ажиллагчдын хүйсээр тодруулбал эрэгтэй ажиллагчдын нийт цалин 37.5 хувь буюу 643.1 мянган төгрөгөөр, эмэгтэй ажиллагчдын нийт цалин 42.4 хувь буюу 639.4 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна. Үндсэн цалингийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 595.3 мянган төгрөг буюу 39.0 хувиар, эмэгтэй ажиллагчдынх 610.2 мянган төгрөгөөр буюу 45.5 хувиар нэмэгдсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-1. Нийт болон үндсэн цалингийн харьцуулсан дүн, мянган төгрөгөөр

2023 оны судалгааны үр дүнгээс гарсан нийт цалингийн бүтцийг 2025 оны нийт цалингийн бүтэцтэй харьцуулбал дараах үр дүн гарч байна. 2023 оны нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 89.0 хувь, нэмэгдэл 5.6 хувь байсан нь 2025 онд үндсэн цалин 90.4 хувь болж 1.4 пунктээр, нэмэгдэл 6.0 хувь болж 0.4 пунктээр өссөн байна. Харин нэмэгдэл хөлс 1.5 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.4 пунктээр өмнөх судалгааны үр дүнгээс буурсан үр дүн гарсан байна.

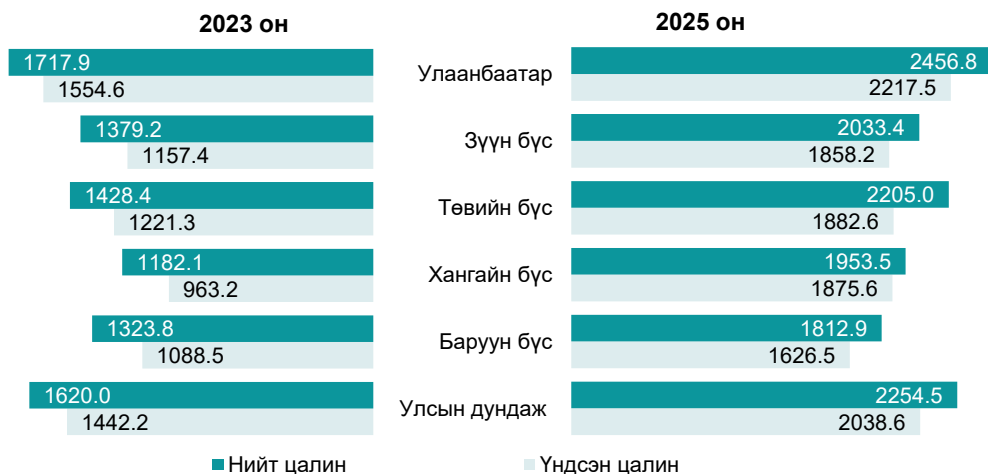
Зураг 7-2. Нийт цалингийн бүтцээр харьцуулсан, мянган төгрөгөөр

7.1. Ажиллагчдын цалин хөлс ААНБ-ын байршлаар

Нийт цалингийн дунджийг ААНБ-ын байршлаар харвал төвийн бүсэд 54.4 хувиар, зүүн бүсэд 47.4 хувиар, Улаанбаатар хотод 43.0 хувиар, баруун бүсэд 36.9 хувиар нийт цалингийн дундаж нэмэгдсэн байна. Харин Хангайн бүсийн ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж хамгийн өндөр 771.4 мянган төгрөгөөр буюу 65.3 хувиар нэмэгдсэн байна.

Зураг 7-3. Нийт болон үндсэн цалин бүсээр, мянган төгрөгөөр

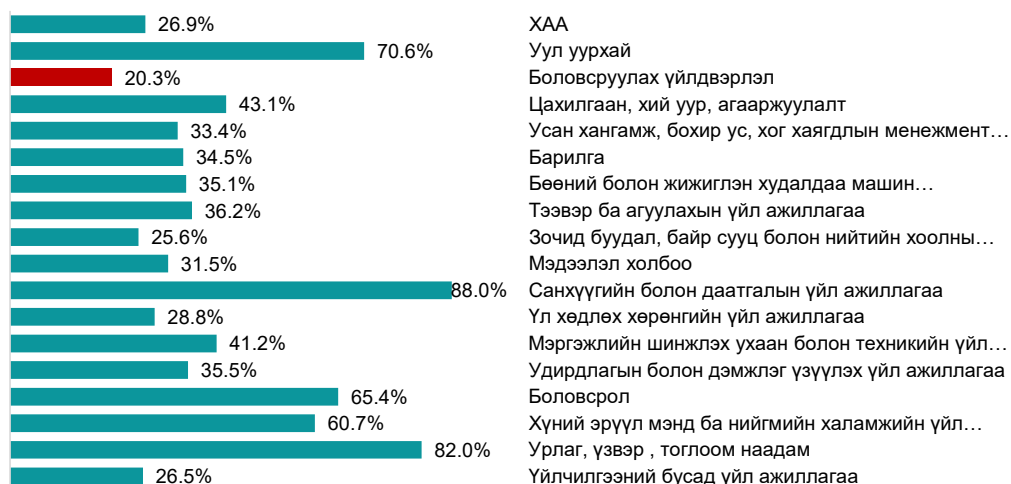

Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийг 2023 онтой харьцуулан бүс тус бүрээр авч үзвэл хангайн бүсэд хамгийн өндөр буюу 94.7 хувиар, зүүн бүсэд 60.5 хувиар, төвийн бүсэд 54.1 хувиар, баруун бүсэд 49.4 хувиар, Улаанбаатар хотод 42.6 хувиар тус тус үндсэн цалингийн дундаж өссөн байна. Харьцуулсан үр дүнгээс харахад хангайн бүсийн ажиллагчдын нийт цалин болон үндсэн цалингийн дундаж хамгийн өндөр хувиар өссөн байна.

7.2. Цалин хөлсний өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар

Судалгааны нийт цалингийн дунджийг 2023 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулан, ААНБ-ын эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харуулбал, санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарын нийт цалингийн дундаж бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн их өсөлттэй буюу 88.0 хувиар нэмэгдсэн байна. Бусад салбарын нийт цалингийн дундаж өссөн байгаа ч боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбар болон зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ салбарт 20.3 – 25.6 хувиар өссөн нь хамгийн бага өсөлттэй харагдаж байна.

Зураг 7-4. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ЭЗҮА-ны салбараар

Мөнгөн дүнгээр илэрхийлбэл боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарын нийт цалингийн дундаж бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн бага дүнгээр буюу 326.0 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн бол санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт ажиллагчдын нийт цалин 1764.5 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Зураг 7-5. Нийт цалин, ЭЗҮА-ны салбараар, мянган төгрөгөөр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар нийт цалингийн бүтцийг 2023 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулан авч үзвэл бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ, урлаг, үзвэр, тоглоом наадам, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа, хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа, усанхангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа, цахилгаан, хий уур, агааржуулалт, ХАА, боловсруулах үйлдвэрлэл, мэдээлэл холбооны болон боловсролын салбарын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 1.3 – 9.3 пунктээр нэмэгдсэн байна. Харин уул уурхай, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа, санхүү даатгал, удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа болон зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ салбарт ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 0.1 – 12.9 пунктээр буурсан байна.

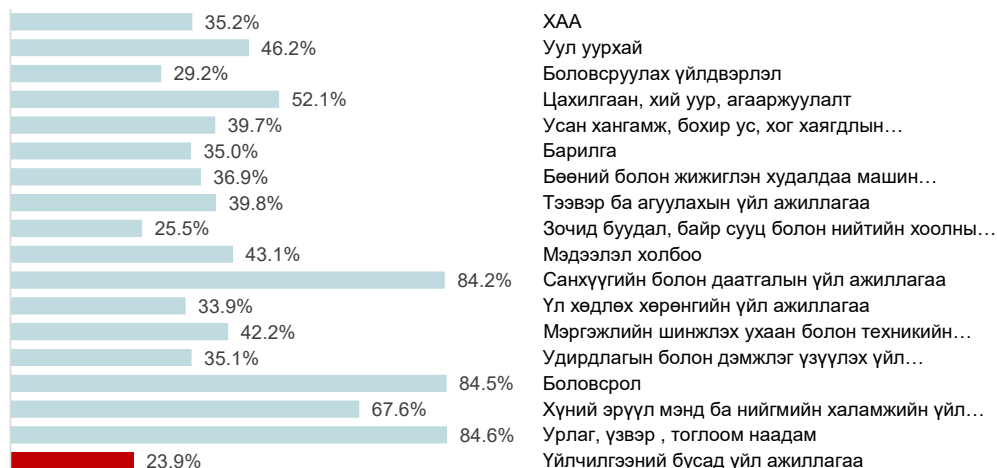
Хүснэгт 7-1. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт пунктээр, ЭЗҮА-ны салбараар

ЭЗҮА-ы салбар	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл	Нэмэгдэл хөлс	Шагнал урамшуулал
ХАА	5.9	-1.6	-4.1	-0.2
Уул уурхай	-12.9	-2.6	15.6	-0.1
Боловсруулах үйлдвэрлэл	6.6	-0.2	-5.9	-0.6
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	4.7	-2.1	-2.2	-0.4
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх	4.1	-1.2	-3.4	0.4
Барилга	0.4	1.7	-1.8	-0.2
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	1.3	1.9	-2.5	-0.6
Тээвэр ба агуулах	2.3	3.2	-6.4	0.9
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоол	-0.1	2.0	-1.6	-0.3
Мэдээлэл холбоо	8.0	-3.2	-2.6	-2.2
Санхүүгийн болон даатгал	-1.8	5.0	-0.6	-2.5
Үл хөдлөх хөрөнгө	3.8	-2.8	-0.4	-0.6
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техник	0.6	1.3	-1.6	-0.3
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх	-0.3	1.3	-1.2	0.2
Боловсрол	9.3	-4.3	-4.5	-0.6
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамж	3.7	-1.5	-2.6	0.4
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	1.3	-1.6	0.3	0.0
Үйлчилгээний бусад	-1.9	1.6	0.5	-0.2
Улсын дундаж	1.4	0.4	-1.5	-0.4

Нэмэгдэлийн хувьд мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа салбарт хамгийн бага буюу 1.4 пунктээр, санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагааны салбарт хамгийн их буюу 5.0 пунктээр өссөн бол бусад салбарт буурсан үзүүлэлттэй байна. Уул уурхайн салбарын ажиллагчдын нэмэгдэл хөлс хамгийн их буюу 2023 оны дүнгээс 15.6 пунктээр, урлаг, үзвэр, тоглоом наадам болон үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт 0.3 – 0.5 пунктээр өссөн бол бусад салбарт нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин шагнал урамшуулал Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт 0.2 пунктээр, Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа болон хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа салбарт 0.4 пунктээр, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа 0.9 пунктээр тус тус өссөн бол бусад салбарт эзлэх хувь буурсан байна.

Ажиллагчдын үндсэн цалингийн дунджийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар 2023 оны судалгааны үр дүн болон 2025 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулан өөрчлөлтийг доорх зургаар харууллаа.

Зураг 7-6. Үндсэн цалингийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар

2023 оны судалгааны үр дүнгээр урлаг, үзвэр, тоглоом наадмын салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу 1040.4 мянган төгрөг байсан бол 2025 онд тус салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин 1920.7 мянган төгрөг болж нэмэгдсэн байна. Харин үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага хувиар нэмэгдсэн үр дүнтэй байна.

Зураг 7-7. ЭЗҮА-ны салбараар үндсэн цалин, мянган төгрөгөөр

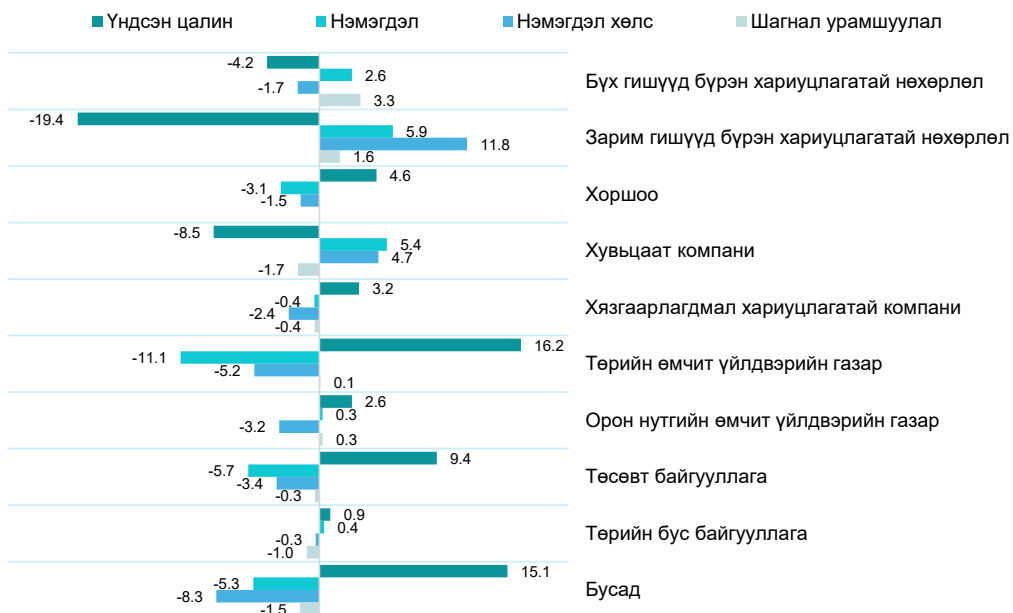
7.3. Цалин хөлсний өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр

ААНБ-ын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэрээр ажиллагчдын цалингийн бүтцийн өөрчлөлтийг судалгаа явагдсан хоёр оны дүнгээр харьцуулан авч үзэхэд дараах үр дүнгүүд гарч байна.

Хариуцлагын хэлбэрээр төсөвт байгууллага болон төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 2023 оны дүнгээс 9.4 – 16.2 пунктээр нэмэгдэж бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс буурсан үзүүлэлттэй байна. Харин хувьцаат компани болон зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлийн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 8.5 – 19.4 пунктээр буурч, нэмэгдэл болон нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь нэмэгдсэн байна.

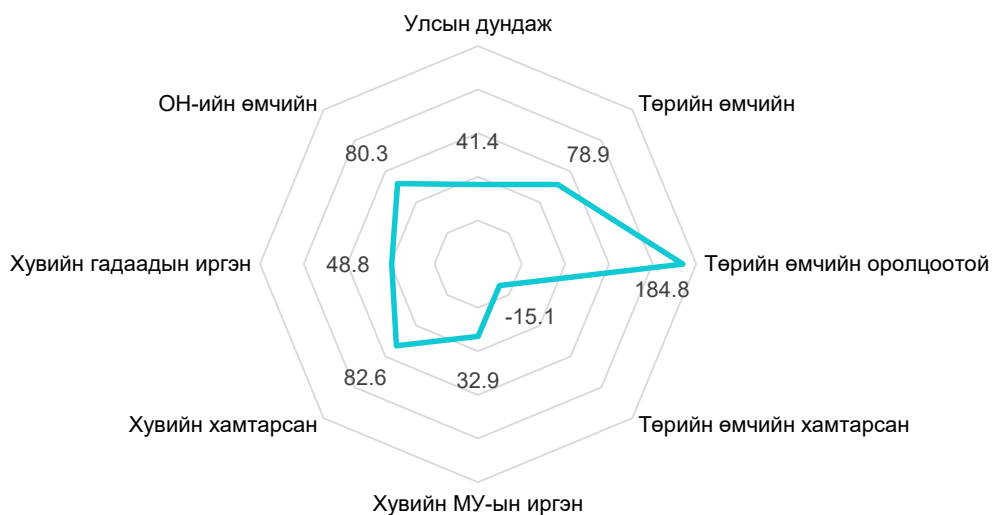
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар үндсэн цалингийн хувь 10.6 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 3.8 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.3 пунктээр нэмэгдсэн бол нэмэгдэл 14.6 пунктээр буурсан байна. Төсөвт байгууллагын үндсэн цалин 5.3 пунктээр нэмэгдсэн, харин шагнал урамшуулал, нэмэгдэл болон нэмэгдэл хөлс буурсан байна.

Зураг 7-8. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр, пунктээр

Өмчийн хэлбэрээр 2023 оны төрийн өмийн хамтарсан болон оролцоотой ААНБ-ын ажиллагчдын цалингийн бүтцэд эзлэх үндсэн цалингийн хувь 2025 дүнгээр 20.9 – 29.7 пунктээр буурч, бусад нэгжид өссөн байгаа бол төрийн өмчийн ААНБ-д нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь хамгийн их буурсан үр дүн гарсан.

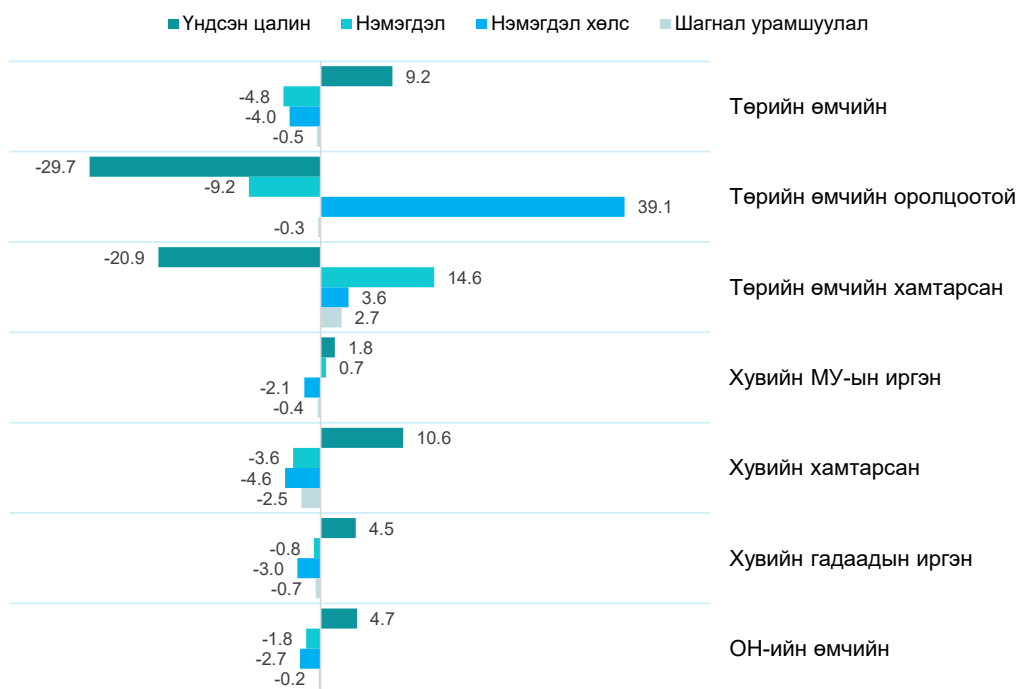
Зураг 7-9. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, байгууллагын өмчийн хэлбэрээр

Монгол улсын төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин 2765.7 мянган төгрөгөөр, нэмэгдэл хөлс 3787.4 мянган төгрөгөөр нэмэгдсэн бол нэмэгдэл 158.2 мянган төгрөгөөр буурсан нь хамгийн их өөрчлөлттэй байна. Мөн төрийн өмчийн хамтарсан ААНБ-ын ажиллагчдын үндсэн цалин 289.9 мянган төгрөгөөр буурсан бол бусад өмчийн ААНБ-ын үндсэн цалин өссөн дүнтэй гарсан.

Нийт цалингийн бүтцийг харьцуулан авч үзвэл 2023 оны дүнгээр үндсэн цалин төрийн өмчийн оролцоотой ААНБ-ын ажиллагчдын нийт цалингийн 81.1 хувийг, нэмэгдэл 9.4 хувь, нэмэгдэл хөлс 8.5 хувь, шагнал урамшуулал 1.2 хувийг бүрдүүлж байсан бол 2023 оны дүнгээр үндсэн цалин 51.4 хувь болж өмнөх үр дүнгээс 29.7 пунктээр, нэмэгдэл 0.2 хувь болж 9.2 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.3 пунктээр буурч, нэмэгдэл хөлс 36.1 пунктээр өссөн байна.

Зураг 7-10. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

7.4. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

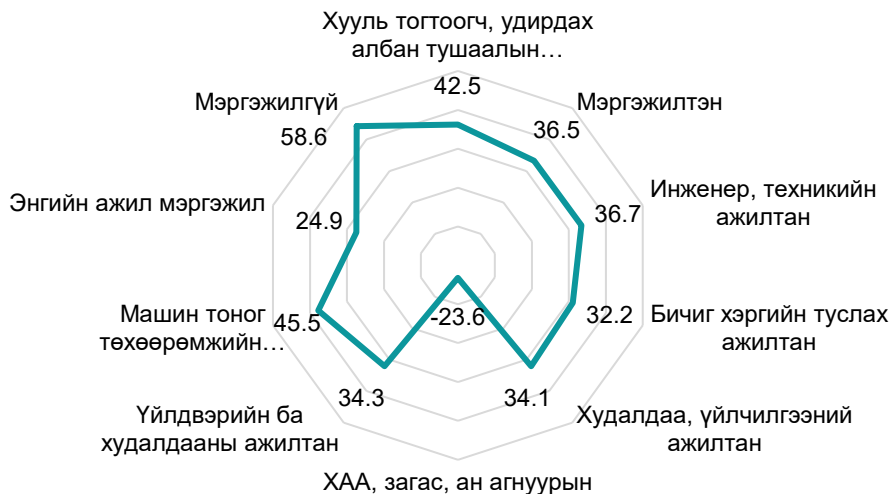
Судалгаанд хамрагдсан ААНБ ажиллагчдын нийт болон үндсэн цалингийн дунжийг ажиллагчдын эзэмшсэн ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар 2023 оны судалгааны үр дүнтэй харьцууллаа. Өмнөх 2023 оны судалгааны дүнгээр хамгийн өндөр нийт цалинг инженер, техникийн ажилчид /1895.1 мянган төгрөг/ авч байсан бол 2025 оны судалгааны үр дүнгээр хамгийн өндөр нийт цалин мөн адил инженер, техникийн ажилчид /2591.4 мянган төгрөг/ авч байна. Харин хамгийн бага нийт болон үндсэн цалингаар цалинжиж буй ажиллагчид 2023 оны дүнгээр мэргэжил эзэмшээгүй ажиллагчид байсан бол энэ удаагийн судалгааны үр дүнгээр 2021 оны судалгааны үр дүнтэй ижил хөдөө, аж ахуйн чиглэлийн ажиллагчид байна гэсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-11. Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар харьцуулсан нийт болон үндсэн цалин, мянган төгрөгөөр

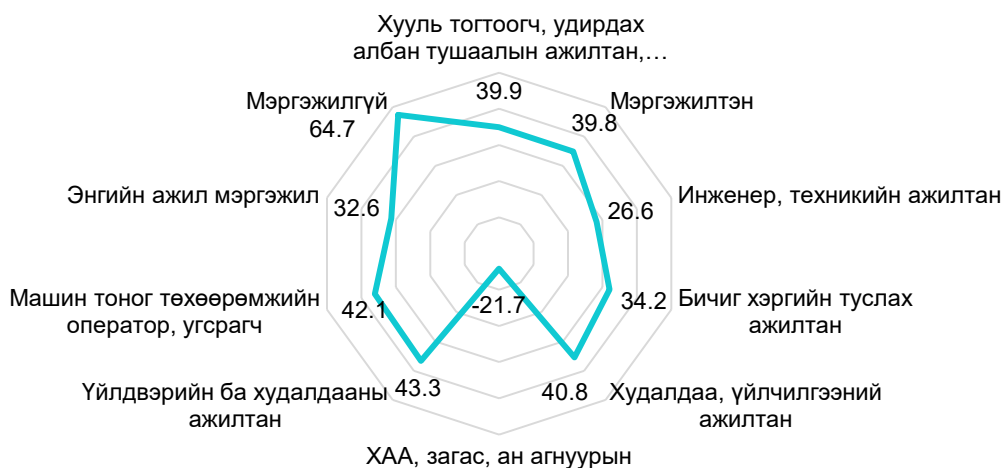
Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар нийт цалингийн өсөлтийн дүнг харьцуулан авч үзвэл ХАА, загас, ан агнуурын ажил мэргэжлээс бусад нийт цалингийн дундаж өссөн байна. Үүнээс мэргэжилгүй ажиллагчдын нийт цалин 2023 оны дүнгээс хамгийн их өөрчлөлттэй буюу 58.6 хувиар өссөн бол ХАА, загас, ан агнуурын ажиллагчдын нийт цалин 23.6 хувиар буурсан байна.

Зураг 7-12. Нийт цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийг хувиар илэрхийлбэл 2023 оны судалгааны үр дүнгээр ХАА, загас, ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалин 65.3 хувиар нэмэгдэж байсан бол энэхүү судалгааны үр дүнгээр мэргэжилгүй ажиллагчдын үндсэн цалин 64.7 хувиар нэмэгдэж, харин ХАА, загас, ан агнуурын мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалин 21.7 хувиар буурсан үзүүлэлт гарсан. Бусад ажил мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалин 26.6 – 43.3 хувир нэмэгдсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-13. Үндсэн цалингийн өөрчлөлтийн хувь, ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар

Нийт цалингийн бүтцэд үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын эзлэх хувийг ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр өмнөх судалгаатай харьцуулбал инженер, техникийн ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн эзлэх хувь 6.6 пунктээр, шагнал урамшууллын эзлэх 0.2 пунктээр буурсан бол нэмэгдлийн эзлэх хувь 5.5 пунктээр, нэмэгдэл хөлсний эзлэх 1.2 пунктээр өссөн үр дүн гарсан. Шагнал, урамшууллын нийт цалинд эзлэх хувь машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч гэсэн ажиллагчдаас бусад бүлэгт 0.1 - 0.8 пунктээр буурсан байна.

Зураг 7-14. Нийт цалингийн бүтцийн өөрчлөлт, ажил мэргэжлийн үндсэн бүлгээр

7.5. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчид

Хөдөлмөр нийгмийн түншлэлийн гурван талт үндэсний хорооны 2024 оны 10 дүгээр сарын 07-ны өдрийн тогтоолоор “Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ”-г нэг цагт 4715 төгрөг буюу сард 792.0 мянган төгрөг байхаар шинэчлэн тогтоосон. Тус шийдвэрийг улсын хэмжээнд 2025 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлж эхэлсэн.

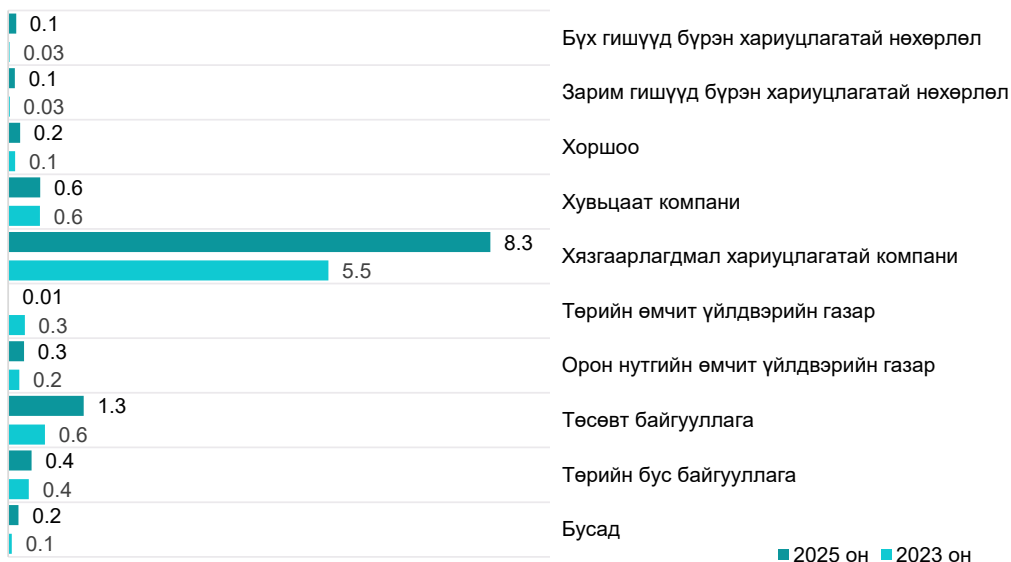
Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 11.5 хувь нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр болон түүнээс бага үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа нь 2023 оны судалгаатай харьцуулахад 3.7 пунктээр өссөн байна. Харин ХХДХ-ээр цалинжиж буй ажиллагчдын хувьд 2023 оны дүнгээс 2025 онд өссөн, ХХДХ-ээс бага үндсэн цалинтай ажиллагчдын хувь буурсан байна.

Хүснэгт 7-2. ХХДХ, түүнээс доогуур цалинжиж буй ажиллагчдын тоо болон нийт ажиллагчдад эзлэх хувь

Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ 792,000	Ажиллагчид			
	Тоо		Эзлэх хувь	
	2023 он	2025 он	2023 он	2025 он
ХХДХ-ээс бага	1049	720	3.6	2.6
ХХДХ-ээр	1228	2514	4.2	8.9

ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдыг ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр харьцуулбал 2023 оны дүнгээс төрийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын нийт ажиллагчдад эзлэх хувь 0.3 пунктээр буурсан, бусад хариуцлагын хэлбэрийн ААНБ-д өссөн үр дүн гарсан байна.

Зураг 7-15. ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь, байгууллагын хариуцлагын хэлбэрээр

ХХДХ, түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдыг ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр харьцуулбал, төрийн болон хувийн өмчийн, орон нутгийн өмчийн ААНБ-д ажиллагчдын эзлэх хувь өссөн ба бусад ААНБ-ын ажиллагчдын эзлэх хувь буурсан дүн гарсан.

Зураг 7-16. ХХДХ-ээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчид, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар харьцуулан үзвэл боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт ХХДХ болон түүнээс доогуур цалин авсан ажиллагчдын эзлэх хувь өмнөх 2023 оны судалгааны үр дүнгээс 6.7 пунктээр, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагааны салбарт 2.6 пунктээр, зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээний салбарт 1.9 пунктээр, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт 1.4 пунктээр, үйлчилгээний бусад үйл ажиллагааны салбарт 0.4 пунктээр, бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарт 0.3 пунктээр, ХАА-н салбарт 0.2 пунктээр тус тус буурсан, бусад салбарын хувьд ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалин авсан ажиллагчдын тоо нэмэгдсэн үр дүн гарсан.

Зураг 7-17. ХХДХ-ээс бага үндсэн цалин авсан ажиллагчдын нийт ажиллагчдад эзлэх хувийн өөрчлөлт, ЭЗҮА-ны салбараар, пунктээр

БҮЛЭГ 8.

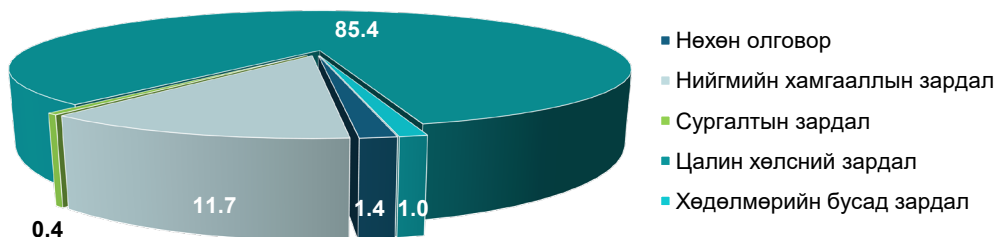
ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТИЙН ЗАРДАЛ ТООЦСОН ҮР ДҮН

Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал нь ажил олгогчдын үйл ажиллагаа явуулах, бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотойгоор гарч буй нийт зардлын хөдөлмөр эрхлэхтэй холбоотой гарах зардлыг илэрхийлж байгаа ба уг зардал нь цалин хөлсний зардал, ажиллагчдад биет болон бүтээгдэхүүн хэлбэрээр олгосон нөхөн олговор, нийгмийн хамгааллын зардал, сургалтын зардал, түүнчлэн хөдөлмөртэй холбоотой бусад зардал зэрэг үндсэн хэсгүүдэд хуваагдана. Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчидтай холбоотой хөдөлмөр эрхлэлтэд зарцуулсан зардлын бүтцийг байршил, ажиллагчдын тооны бүлэг, байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэр, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар зэрэг үндсэн үзүүлэлтээр харьцуулан энэхүү бүлгийн үр дүнг гаргасан.

8.1. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц

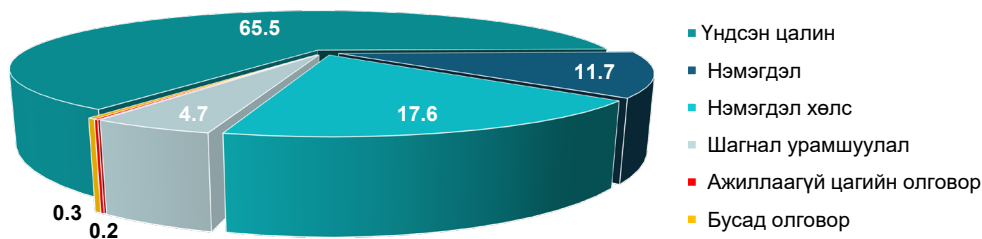
Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, үйл ажиллагаанд гарч буй нийт зардлын 85.4 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 11.7 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал, 1.4 хувийг нөхөн олговрын зардал, 1.0 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардал, 0.4 хувийг сургалтын зардалд зарцуулдаг гэсэн үр дүн гарсан байна. 2023 оны хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 86.8 хувийг цалингийн зардал бүрдүүлж байсан бол 2025 онд цалингийн зардал 1.4 пунктээр буурсан байна. Харин 2023 онд хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 8.3 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал бүрдүүлж байсан бол 2025 онд нийгмийн хамгааллын зардал 3.5 пунктээр өссөн байна.

Зураг 8-1. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, эзлэх хувиар

Ажил олгогч ажиллагчидтай хөдөлмөрийн болон ажил гүйцэтгэх, хөлсөөр ажиллах гэрээ байгуулан, тухайн ажил үүргийг гүйцэтгэсэн хөдөлмөрийн хөлсөнд мөнгөн ба мөнгөн бус хэлбэрээр гарсан зардлыг цалин хөлсний зардалд тооцдог. Цалин хөлсний нийт зардал нь үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал, ажиллаагүй цагийн болон бусад ажиллагчдад олгосон олговроос бүрдэнэ.

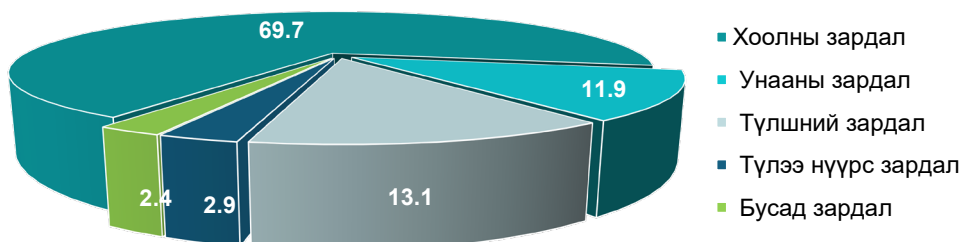
Зураг 8-2. Цалин хөлсний зардал, эзлэх хувиар

Ажил олгогч ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтцэд хамгийн их хувийг бүрдүүлж буй нийт цалин хөлсний зардлыг зардал тус бүрээр задалж харвал 65.5 хувийг үндсэн цалингийн зардалд, 11.7 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэлд, 17.6 хувийг нэмэгдэл хөлсөнд, 4.7 хувийг шагнал урамшуулалд, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговорт, 0.3 хувийг бусад олговорт тус тус зарцуулсан байна. Өмнөх 2023 оны судалгааны цалин хөлсний нийт зардлын 80.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал эзэлж байсан бол 2025 онд тус зардлын эзлэх хувь 15.0 пунктээр буурсан байна. Харин нийт цалин хөлсний зардалд эзлэх нэмэгдлийн хувь 6.5 пунктээр, нэмэгдэл хөлс 10.7 пунктээр өмнөх оны судалгааны үр дүнгээс өссөн байна.

Нөхөн олговрын зардал нь ажиллагчдын ажил үүргээ гүйцэтгэх явцад ажил олгогчоос биет хэлбэрээр олгож буй хоол, унаа, тээврийн хөлсний хөнгөлөлт, түлш шатахуун, ажиллагчдад олгосон түлээ нүүрсний үнэ болон хөнгөлөлтийн зардлаас бүрдэнэ.

Зураг 8-3. Нөхөн олговрын зардал, эзлэх хувиар

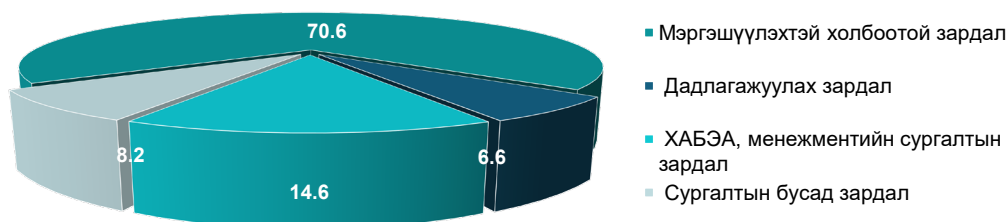

Ажил олгогч ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 1.4 хувийг ажиллагчдад биет болон бүтээгдэхүүн хэлбэрээр олгосон нийт нөхөн олговрын зардал бүрдүүлж байгаа бөгөөд тус зардлын 69.7 хувийг хоолны зардал, 11.9 хувийг унааны зардал, 13.1 ажиллагчдын тээврийн түлш шатахууны зардал, 2.9 хувийг түлээ нүүрсний зардал, 2.4 хувийг бусад олговрын зардал эзэлж байна.

Нийгмийн хамгааллын зардал нь ажил олгогчоос төлсөн нийгмийн даатгалын шимтгэл, эрүүл мэндийн даатгал, хөдөлмөрийн гэрээ, хамтын гэрээ хэлэлцээр, ААНБ-ын дотоод журамд тусгагдсан тусламж, дэмжлэг болон бусад нэмэлт даатгалд хамрагдахтай холбоотой ажил олгогчоос зарцуулсан зардлаас бүрдэнэ. Ажил олгогчоос ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлт, ажил үйлчилгээтэй холбоотой зарцуулсан нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 93.6 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэлд төлсөн зардал эзэлж байна. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардалд 2.3 хувийг, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн гэрээ, байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журам, хөтөлбөрөөр ажиллагчдад олгосон тусламж, дэмжлэгт 1.9 хувийг, биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас 1 жилээс дээш хугацаагаар ажлаа хийхгүйгээр эмчлүүлж, сувилуулах шаардлагатай болсон тохиолдолд олгосон тусламжийн зардалд 1.1 хувийг, гэр бүл, төрөл садны хүн нас барах, өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болсон гэр бүлийн гишүүнээ тэтгэхэд нь олгосон тусламжийн зардалд 0.5 хувийг, орон сууцны хөнгөлөлтийн зардалд 0.2 хувийг, бусад нэмэлт даатгалд хамрагдсантай холбоотой зардалд 0.4 хувийг тус тус зарцуулсан байна.

Сургалтын зардал нь ажил олгогч ААНБ-ын үйл ажиллагаанд шаардлагатай техник технологи, тоног төхөөрөмж ашиглах, шинэ бүтээгдэхүүн үйлчилгээ нэвтрүүлэх зорилгоор ажиллагчдаа чадавхжуулах, давтан сургах, ажиллагчдыг мэргэшүүлэх, шинэ ажилтан дадлагажуулах, мэргэжил олгох болон хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагаанд зарцуулсан зардлууд энэхүү зардалд багтана.

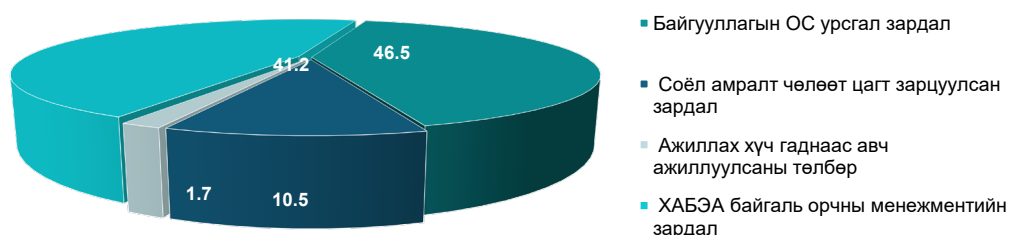
Зураг 8-4. Сургалтын зардал, эзлэх хувиар

Сургалтын нийт зардлын 70.6 хувийг ажиллагчдыг давтан сургах тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал, 14.6 хувийг ажлын байрны хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, менежмент, эрүүл ахуйн сургалт зохион байгуулахтай холбоотой гарсан зардал, 6.6 хувийг шинэ ажиллагчдыг дадлагажуулах, сургах зардал, 8.2 хувийг ажиллагчдын сургалтын бусад зардал бүрдүүлж байна. Ажиллагчдыг давтан сургах тухайн ажил мэргэжилд мэргэшүүлэх зардал нь 2023 оны судалгааны үр дүнгээр нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 37.6 хувийг бүрдүүлж байсан бол 2025 оны тус зардал 33.0 пунктээр өссөн байна. Харин ажлын байрны хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, менежмент, эрүүл ахуйн сургалт зохион байгуулахтай холбоотой зардал 9.6 пунктээр, сургалтын бусад зардал 23.8 пунктээр тус тус өмнөх судалгааны үр дүнгээс буурсан байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал нь ажил олгогч ААНБ-ын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа эзэмшлийн болон түрээсийн байр тоног төхөөрөмжийн урсгал засвар, техникийн үйлчилгээний зардал, тухайн ААНБ-ын ажиллагчдын амралт чөлөөт цагийн үйл ажиллагаатай холбоотой зардал, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн болон ажиллагчдын ажлын тусгай хувцас, хамгаалах хэрэгсэл худалдан авах, цэвэрлэх, ариутгах зардал, гадаадын иргэн ажиллуулсны ажлын байрны төлбөр хураамж зэргээс бүрдэнэ.

Зураг 8-5. Хөдөлмөр эрхлэлтийн бусад зардал

Байгууллагын үйл ажиллагаа ажил үйлчилгээний хүрээнд ажиллагчдын нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 46.5 хувийг хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуй, байгаль орчны менежментийн зардал 41.2 хувийг ажлын байр, барилгын болон техник тоног төхөөрөмжийн түрээс, техникийн үйлчилгээний зардал, 10.5 хувийг ажиллагчдын соёл амралт чөлөөт цагийн үйл ажиллагаатай холбоотой зардал, 1.7 хувийг аж ахуйн нэгж нь гадаадын иргэн, ажиллах хүч ажиллуулсны төлбөр хураамж зэрэг зардал, бүрдүүлж байна.

8.2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын байршлаар

Судалгаанд хамрагдсан ажил олгогч ААНБ-аас үйл ажиллагааны хүрээнд ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлыг аймаг, бүсээр, харьцуулан авч үзлээ. ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлыг бүс нутгаар харьцуулбал баруун бүсэд нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 84.8 хувийг цалингийн зардал эзэлж байгаа нь 2023 оны үр дүнгээс 7.5 пунктээр буурч, нийгмийн хамгааллын зардал 9.5 пунктээр өссөн үр дүн гарсан ба бусад бүсээс хамгийн өндөр өөрчлөлттэй байна. Харин бусад бүс болон Улаанбаатар хотод цалингийн зардал нийт хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын 81.3 – 86.3 хувийг бүрдүүлж байгаа бөгөөд үүнээс хангайн бүсийн цалингийн зардал өмнөх судалгааны үр дүнгээс 3.5 пунктээр буурсан байна.

Хүснэгт 8-1. Ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, байршлаар, хувиар

Аймаг, бүс	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
Баруун бүс	84.8	1.1	13.8	0.1	0.2
Баян-Өлгий	6.6	6.6	-0.2	-5.9	-0.6
Говь-Алтай	4.7	4.7	-2.1	-2.2	-0.4
Завхан	4.1	4.1	-1.2	-3.4	0.4
Увс	0.4	0.4	1.7	-1.8	-0.2
Ховд	1.3	1.3	1.9	-2.5	-0.6
Хангайн бүс	2.3	2.3	3.2	-6.4	0.9
Архангай	-0.1	-0.1	2.0	-1.6	-0.3
Баянхонгор	8.0	8.0	-3.2	-2.6	-2.2
Булган	-1.8	-1.8	5.0	-0.6	-2.5
Орхон	3.8	3.8	-2.8	-0.4	-0.6
Өвөрхангай	0.6	0.6	1.3	-1.6	-0.3
Хөвсгөл	-0.3	-0.3	1.3	-1.2	0.2
Төвийн бүс	9.3	9.3	-4.3	-4.5	-0.6
Говь-сүмбэр	3.7	3.7	-1.5	-2.6	0.4
Дархан-Уул	1.3	1.3	-1.6	0.3	0.0
Дорноговь	-1.9	-1.9	1.6	0.5	-0.2
Дундговь	-1.8	-1.8	-1.8	-1.8	-1.8
Өмнөговь	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8
Сэлэнгэ	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Төв	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3	-0.3
Зүүн бүс	9.3	9.3	9.3	9.3	9.3
Дорнод	3.7	3.7	3.7	3.7	3.7
Сүхбаатар	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3
Хэнтий	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9
Улаанбаатар	1.3	1.3	1.3	1.3	1.3
Улаанбаатар	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9

8.3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА-ны салбараар

Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардал тус бүрийн эзлэх хувийг эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар бүрээр харьцуулан авч үзэхэд санхүү болон даатгалын үйл ажиллагааны салбар, урлаг, үзвэр, тоглоом наадмын салбар болон хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны салбарын ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардалд эзлэх цалин хөлсний зардал нь нийт улсын дунджаас өндөр байгаа бол бусад нөхөн олговор, нийгмийн хамгаалал, сургалтын зардал улсын дунджаас бага хувийг бүрдүүлж байна.

Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагааны салбар ААНБ-ын нөхөн олговрын зардлын эзлэх хувь улсын дунджаас хамгийн өндөр буюу 3.3 пунктээр өндөр байна. Харин мэдээлэл холбооны салбар болон санхүү, даатгалын үйл ажиллагааны салбарын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардалд нийгмийн хамгааллын зардлын эзлэх хувь улсын дунджаас 10.3 – 11.5 пунктээр хамгийн өндөр байна. Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбараас бусад салбарын ААНБ-ын нийт хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой зардлын дүнд эзлэх сургалтын зардлын эзлэх хувь улсын дундажтай тэнцүү болон түүнээс бага байна.

Хүснэгт 8-2. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ЭЗҮА-ны салбараар, хувиар

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
ХАА	78.0	4.1	11.6	0.5	5.9
Уул уурхай	82.3	1.2	15.5	0.6	0.4
Боловсруулах үйлдвэрлэл	80.0	2.2	16.6	0.4	0.7
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	80.6	2.6	14.4	0.2	2.1
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа	82.3	4.7	11.0	0.3	1.7
Барилга	79.4	2.4	16.9	0.3	1.0
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	83.6	1.5	13.5	0.3	1.1
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	79.6	1.7	15.1	1.3	2.4
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	76.2	3.0	18.0	0.4	2.5
Мэдээлэл холбоо	75.9	1.7	22.0	0.0	0.4
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	87.3	0.9	9.9	0.1	1.9
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	75.9	0.3	23.2	0.0	0.5
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	81.9	2.0	15.3	0.2	0.6
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	82.1	3.0	13.9	0.2	0.8
Боловсрол	84.5	0.6	14.2	0.3	0.4
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	95.4	0.5	3.6	0.4	0.2
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	91.2	0.7	7.1	0.1	0.8
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	76.7	1.2	18.4	0.4	3.4

8.4. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлага, өмчийн хэлбэрээр

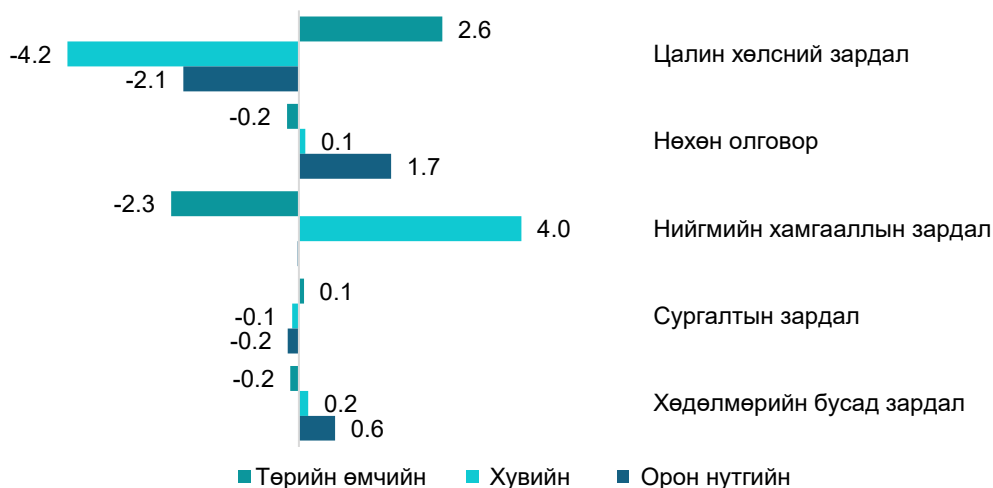
ААНБ-ын ажиллагчдын хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой гарсан зардлыг байгууллагын хариуцлагын болон өмчийн хэлбэрийн үзүүлэлтээр харьцуулан авч үзлээ.

Хүснэгт 8-3. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын бүтэц, ААНБ-ын хариуцлага хэлбэрээр, хувиар

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	80.3	0.0	15.8	0.6	3.3
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	82.6	3.6	11.3	0.4	2.1
Хоршоо	81.6	3.8	11.6	0.3	2.7
Хувьцаат компани	82.0	2.0	13.7	0.9	1.4
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	81.2	1.5	15.9	0.3	1.1
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	78.3	8.3	11.2	1.0	1.3
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	83.9	3.4	10.5	0.2	1.9
Төсөвт байгууллага	92.2	0.7	6.6	0.3	0.3
Төрийн бус байгууллага	70.4	1.7	24.7	1.6	1.6
Бусад	79.4	0.1	20.3	0.1	0.2

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр төсөвт байгууллагын цалин хөлсний зардал улсын дунджаас 6.8 пунктээр өндөр, бусад ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр цалингийн зардал улсын дунджаас доогуур байна. Нийгмийн хамгааллын зардал төрийн бус байгууллагад 13.0 пунктээр, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани 4.2 пунктээр, бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлд 4.0 пунктээр, хувьцаат компанид 2.0 пунктээр, бусад хариуцлагын хэлбэртэй ААНБ-д 8.5 пунктээр улсын дунджаас өндөр байна. Мөн 2023 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулахад энэхүү зардлын эзлэх хувь өссөн байгаа нь эдгээр ААНБ-ын ажил олгогч нар ажиллагчдын нийгмийн хамгааллын асуудалд анхаарах нь нэмэгдэж байна гэж харж болох юм.

Зураг 8-6. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал, ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр

Судалгаанд хамрагдсан төрийн өмчийн болон хувийн хамтарсан ААНБ-д цалин хөлсний зардал улсын дунджаас 4.1 – 6.8 пунктээр өндөр байгаа бол нийгмийн хамгааллын зардал нь улсын дунджаас 3.7 – 7.9 пунктээр бага байна.

Нөхөн олговорт зарцуулсан зардал орон нутгийн өмчийн болон хувийн хамтарсан ААНБ-д улсын дунджаас 1.7 – 2.3 пунктээр их байна. Түүнчлэн хувийн хамтарсан ААНБ-ын бусад зардал болох нийгмийн хамгааллын зардал, сургалтын зардал болон хөдөлмөрийн бусад зардлууд улсын дунджаас бага гэсэн үр дүн гарсан.

Төрийн өмчийн оролцоотой болон хамтарсан, хувийн Монгол улсын иргэний болон гадаадын иргэний ААНБ-ын нийгмийн хамгааллын зардал нийт дундаж болон бусад ААНБ-ын зардлаас өндөр байгаа нь тухайн өмчийн ААНБ-ын ажил олгогч нар нийгмийн хамгааллын асуудалд анхаарч, асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авсан байна гэж үзэж болох юм.

ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

ДҮГНЭЛТ

2025 оны ээлжит Цалин хөлсний бүтцийн судалгаанд нийт 2409 ААНБ хамрагдсан бөгөөд үүний 930 нь орон нутгийн, 1479 нь Улаанбаатар хотын ААНБ байсан. Судалгааны түүвэрт хамрагдсан ААНБ-ын 28141 ажиллагчид хамрагдсан ба ажиллагчдын 51.3 хувь нь эрэгтэй, 48.7 хувь эмэгтэй ажиллагчид байв. Ажиллагчдын 99.5 хувь нь байнгын, 0.5 хувь нь түр хөдөлмөр эрхлэгчид байна. Судалгааны үр дүнд дараах дүгнэлтийг хийж байна.

Цалин хөлсний бүтэц:

- Ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 2254.5 мянган төгрөг байгаа ба нийт цалингийн 2038.6 мянган төгрөг буюу 90.4 хувийг үндсэн цалин, 136.3 мянган төгрөг буюу 6.1 хувийг нэмэгдэл, 66.3 мянган төгрөг буюу 2.9 хувийг нэмэгдэл хөлс, үлдсэн 13.4 мянган төгрөг буюу 0.6 хувийг шагнал урамшуулал тус тус бүрдүүлж байгаа нь 2023 оны цалингийн бүтэцтэй харьцуулсан дүнгээр нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 1.4 пунктээр, нэмэгдэл 0.4 пунктээр өссөн, харин нэмэгдэл хөлс 1.5 пунктээр, шагнал урамшуулал 0.6 пунктээр буурсан байна.
- Нийт цалинд эзлэх үндсэн цалин 1.4 пунктээр өссөн нь нийт цалингийн бүтцэд эзлэх бусад бүрэлдэхүүн хэсэг болох нэмэгдэл хөлсийг бууруулах магадлалыг бүрдүүлсэн. Энэ нь ажиллагчдын ажлын үр дүнг үнэлэхдээ ур чадвар, бүтээмжийг харгалзан нийт цалинг нэмэгдүүлэхэд гарч буй сөрөг өөрчлөлт юм.
- ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр ажиллагчдын нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь, хэмжээ нь хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанид 3.2 пунктээр, төрийн өмчит үйлдвэрийн газарт 16.2 пунктээр, төсөвт байгууллагад 9.4 пунктээр, хоршоо 4.6 пунктээр 2023 оны дүнгээс өссөн ба бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс буурсан. Харин хувьцаат компани болон зарим гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувь 8.5 – 19.4 пунктээр буурч, нэмэгдэл болон нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувь 4.7 – 11.8 пунктээр нэмэгдсэн байна. Төрийн бус байгууллага болон орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газрын ажиллагчдын үндсэн цалингийн эзлэх хувь 0.9 – 2.6 пунктээр, нэмэгдэл 0.3 – 0.4 пунктээр нэмэгдсэн бол нэмэгдэл хөлс 0.3 – 3.2 пунктээр буурсан байна. Бүх гишүүд нь бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөлийн ажиллагчдын хувьд үндсэн цалингийн эзлэх хувь 4.2 пунктээр, нэмэгдэл 2.6 пунктээр, шагнал урамшуулал 3.3 пунктээр нэмэгдэж, нэмэгдэл хөлс 1.7 пунктээр буурсан байна. Харин бусад хариуцлагын хэлбэртэй байгууллагын үндсэн цалин 15.1 пунктээр нэмэгдэж, бусад нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшуулал 1.5 – 8.3 пунктээр буурсан байна.

Нийт цалингийн дунжийг 2023 оны судалгааны үр дүнтэй харьцуулахад урлаг, үзвэр, тоглоом наадмын салбар болон санхүү, даатгалын үйл ажиллагааны салбарын ажиллагчдын нийт цалингийн дундаж 82.0 – 88.0 хувиар өссөн эерэг үр дүн байгаа ч боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт 20.3 хувийн хамгийн бага өсөлт гарсан.

Үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлт:

- Монгол Улсын хэмжээнд ААНБ-ууд үндсэн цалинг байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогоос хамаарч ажиллагчдын ажилласан жил, ур чадвар, ажил үүрэг албан тушаал мэргэжлийн зэрэг гэсэн үндсэн 4 үзүүлэлтийг дангаар нь болон хосолмол хэлбэрийг харгалзан тогтоодог. ААНБ-ын 44.9 хувь нь ажиллагчдын гүйцэтгэж буй ажил үүрэг ажлын байр, албан тушаалын онцлогт суурилсан үндсэн цалинг олгодог бол 41.4 хувь нь гүйцэтгэлээр буюу хийснээр, 9.6 хувь нь ажилласан жилээр, 3.3 хувь нь ур чадвар мэргэжлийн зэрэгт суурилсан цалин хөлсний тогтолцоотой байна. Эндээс өмнөх судалгаатай харьцуулахад гүйцэтгэл буюу хийснээр үндэслэн цалин хөлс олгох байдал нэмэгдсэн эерэг үр дүн гарсан байгаа ч ур чадварт үндэслэн цалин тогтоох хэрэгцээ байсаар байна.
- Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй байдлаар ажил олгогчдын 6.0 хувь нь гүйцэтгэлээр ба ажил үүрэг, албан тушаалын үзүүлэлтийг хослуулан тогтоодог гэсэн сонголт нь бусад хосолмол хэлбэрээр тооцож буй үзүүлэлтээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Түүнчлэн ажилласан жил, ур чадвар мэргэжлийн зэргээр болон гүйцэтгэлээр буюу хийснээр хослуулан тооцож буй цалингийн тогтолцоо хамгийн бага хувь байна
- Ажиллагчдын үндсэн цалинг тооцож буй үзүүлэлтүүдээр үндсэн цалинг улсын үндсэн цалингийн дундажтай харьцуулбал ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл буюу хийснээр болон ажлын байр, албан тушаалаар цалинжих хосолмол үзүүлэлтээр тооцсон ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн өндөр буюу 32.6 хувиар их байна. Ажил үүрэг болон гүйцэтгэлээр үндсэн цалин тогтоож буй ААНБ хосолмол хэлбэрээс хамгийн өндөр хувийг эзэлж байгаа ч үндсэн цалин нь дунджаас хамгийн бага буюу 17.1 хувиар бага байна.

Үндсэн цалин:

- Үндсэн цалингийн улсын дундаж 2038.6 мянган төгрөг, хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 2122.3 мянган төгрөг, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаар 1950.4 мянган төгрөг байна.

- 2025 оны судалгааны дүнгээр ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 2023 оны дунджаас 41.4 хувиар нэмэгдсэн. Хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 39.0 хувиар, эмэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин 45.5 хувиар нэмэгдсэн байна.
- Улаанбаатар хотын ажиллагчдын үндсэн цалин дунджаас 8.8 хувиар, Өмнөговь аймаг болон Дорнод аймгийн үндсэн цалин дунджаас 12.6 – 12.8 хувиар өндөр харин бусад аймаг дунджаас доогуур үндсэн цалинтай байна.
- Ажил мэргэжлийн үндсэн ангиллаар машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч гэсэн ангиллын ажиллагчдын үндсэн цалин 2.0 хувиар, инженер техникийн ажиллагчдын үндсэн цалин 4.7 хувиар, мэргэжилтнүүдийн үндсэн цалин 7.3 хувиар, хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежерүүдийн үндсэн цалин 9.3 хувиар улсын дундаж үндсэн цалингаас өндөр байгаа бол бусад ажил мэргэжлийн ажиллагчдын үндсэн цалин улсын дунджаас доогуур байна. Харин энгийн ажил мэргэжил, худалдаа үйлчилгээ болон ХАА, ой, загас, агнуурын ажиллагчдын үндсэн цалин хамгийн бага буюу улсын дунджаас 16.7 – 35.1 хувиар бага үндсэн цалингаар цалинжиж байна. Хүйсийн хувьд эрэгтэй ажиллагчдын үндсэн цалин эмэгтэй ажиллагчдаас өндөр байна.
- ЭЗҮА-ны салбараар санхүүгийн болон даатгалын салбарын ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж бусад салбартай харьцуулахад хамгийн өндөр, мөн уул уурхай, олборлолтын салбарт ажиллагчдын үндсэн цалин нь улсын дунджаас 48.5 хувиар өндөр байгаа нь үндсэн цалингийн зөрүү хамгийн өндөр салбарын нэг хэвээр байна.
- Сүүлийн нэг жилийн хугацаанд ААНБ-ын 42.2 хувь нь цалин хөлсөө дунджаар 17.4 хувиар нэмэгдүүлсэн байна. Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 96.3 хувь нь бүх ажиллагчдын цалинг, 3.5 хувь нь зарим ажиллагчдын цалинг нэмсэн.
- Цалин хөлс нэмэгдүүлсэн ААНБ-ын 78.7 хувь нь Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрээр ажиллагчдын цалин хөлсийг 16.0 хувиар, 19.3 хувь нь ажил олгогчийн шийдвэрээр 19.0 хувиар, 2.0 хувь нь хамтын гэрээ хэлэлцээрийн үр дүнд 17.1 хувиар нь тус тус нэмсэн байна.

Цалин хөлсний бодлого, аргачлал:

Нийт судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын 22.1 хувь цалин хөлсний бодлого, аргачлалтай ба үүнээс 34.5 хувь нь хамт олны хурлаар хэлэлцэж баталсан гэж хариулсан.

Цалин хөлсний бодлого аргачлалтай байгууллагын хувьд үндсэн цалингийн дундаж 2028.7 мянган төгрөг, харин цалин хөлсний бодлого, аргачлалгүй ААНБ-ын хувьд үндсэн цалингийн дундаж 2042.0 мянган төгрөг байгаа нь улсын дундаж үндсэн цалин болох 2038.6 мянган төгрөгөөс зөрүү бага харагдаж байна. Бүсээр харьцуулж үзэхэд Улаанбаатар хотоос бусад бүсэд цалин, хөлсний бодлоготой ААНБ үндсэн цалингийн дундаж 50.3 – 393.2 мянган төгрөгөөр их байна.

Мөн судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын 88.7 хувь нь цалин, хөлсийг тодорхой бодлого, аргачлалд үндэслэн тогтоох нь зүйтэй гэж үзсэн бол 11.8 хувь нь санал нийлэхгүй гэсэн хариултыг өгсөн байна. ААНБ-ын судалгаа бөглөсөн холбогдох оролцогчдоос цалин, хөлсний бодлоготой холбоотой “Ижил үнэлэмжтэй ажил үүрэг гүйцэтгэж байгаа ажилтны цалин хөлсний хэмжээ адил байх зарчмыг хэрэгжүүлэх аргачлал”, “Дундаж цалин хөлс тодорхойлох журам” болон “Цалин, урамшууллын бодлогын үлгэрчилсэн загвар”-ын талаар тодруулахад огт мэдэхгүй болон байгууллагын түвшинд мэднэ гэж хариулсан хувь дунджаар 17.2 – 18.5 хувьтай байна.

Шагнал урамшуулал:

- ААНБ-ын ажиллагчдын 10.7 хувь нь сүүлийн нэг жилийн хугацаанд шагнал урамшуулалд хамрагдсан байна. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын 46.5 хувь нь эмэгтэй, 53.5 хувь нь эрэгтэй ажиллагчид байна. Шагнал урамшуулал авсан ажиллагчдын 38.5 хувийг төсөвт байгууллага, 32.4 хувийг ХХК-ийн ажиллагчид эзэлж байна. Нийт шагнал урамшуулал олгосон ААНБ-ын хувьд үндсэн цалингийн дунджаас тооцон 42.9 хувиар шагнал урамшуулал олгосон байна.

Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ:

- Судалгаанд хамрагдсан нийт ажиллагчдын 11.5 хувь нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээ болон түүнээс доогуур үндсэн цалингаар ажиллаж байгаа ба эдгээр ажиллагчдын 98.9 хувь нь байнгын ажлын байранд, 1.2 хувь нь түр ажлын байранд хөдөлмөр эрхэлж байна. Үүнээс 22.3 хувь нь ХХДХ-ээс бага цалингаар, 77.7 хувь ХХДХ- гээр цалинжиж байна.
- ХХДХ-ээс бага үндсэн цалингаар цалинжиж байгаа ажиллагчдын 75.1 хувь нь хувийн МУ-ын иргэний өмчлөлийн байгууллагын ажиллагчид байна.

-
- ХХДХ болон түүнээс доогуур үндсэн цалинтай хөдөлмөр эрхлэгчдийн 21.8 хувь нь бөөний болон жижиглэн худалдаа, 12.6 хувь нь барилгын салбарт, 8.4 хувь нь боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарт, 6.9 хувь нь боловсролын салбарт, 6.5 хувь нь хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагааны салбарт, 4.9 хувь нь удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааны салбарт тус тус ажиллаж байгаа нь ХХДХ болон түүнээс бага үндсэн цалин авч буй нийт ажиллагчдын 61.0 хувийг бүрдүүлж байна. Бусад салбарт ХХДХ болон түүнээс бага цалинтай ажиллагчдын 39.0 хувь нь ажиллаж байна.

Ажлын цагийн үзүүлэлт:

- Нийт ажиллагчдын 0.8 хувь нь бүрэн бус цагаар хөдөлмөр эрхэлж байгаа ажиллагчдын 69.5 хувийг эрэгтэй, 30.5 хувийг эмэгтэйчүүд бүрдүүлж байгаа бөгөөд эдгээр ажиллагчдын үндсэн цалингийн дундаж 1347.0 мянган төгрөг байна.
- Нийт ажиллагчдын 2.2 хувь нь ажлын бус өдрөөр, 4.3 хувь нь илүү цагаар хөдөлмөр эрхэлсэн байна. Мэдээлэл цуглуулалтын тухайн сард ажлын бус өдрөөр ажилласан өдөр дунджаар 5, илүү цагаар ажилласан ажиллагчид дунджаар 28.2 цаг илүү ажилласан байна.
- Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 26.6 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 28.8 хувь нь нэмэгдэл ажлын хөлс авсан байна.
- Ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 42.6 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 32.2 хувь нь МУ-ын иргэний, ажлын бус өдөр ажилласан ажиллагчдын 56.0 хувь нь, илүү цагаар ажилласан ажиллагчдын 59.8 хувь нь төрийн өмчийн ААНБ-д хөдөлмөр эрхэлж байна.

Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал:

- Судалгаанд хамрагдсан ААНБ-ын үйл ажиллагааны хүрээнд хөдөлмөр эрхлэлтийн нийт зардлын 85.4 хувийг ажиллагчдын цалин хөлсний зардал, 1.4 хувийг нөхөн олговрын зардал, 11.7 хувийг нийгмийн хамгааллын зардал, 0.4 хувийг сургалтын зардал, 1.0 хувийг хөдөлмөрийн бусад зардалд зарцуулсан үр дүн гарсан.
- ААНБ-ын хөдөлмөр эрхлэлтийн зардлын хамгийн их хувийг бүрдүүлж байгаа цалин хөлсний зардлын 65.5 хувийг үндсэн цалингийн зардал, 11.7 хувийг ажиллагчдын нэмэгдэлд, 17.6 хувийг нэмэгдэл хөлсөнд, 4.7 хувийг шагнал урамшуулалд, 0.2 хувийг ажиллаагүй цагийн олговорт, 0.3 хувийг бусад олговорт тус тус зарцуулсан байна.

-
- Ажил олгогчоос нийгмийн хамгааллын зардлын 93.6 хувийг нийгмийн хамгааллын шимтгэлд төлсөн зардал эзэлж байна. Эрүүл мэндийн үйлчилгээний зардалд 2.3 хувийг, хамтын гэрээ, хөдөлмөрийн гэрээ, байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журам, хөтөлбөрөөр ажиллагчдад олгосон тусламж, дэмжлэгт 1.9 хувийг, биеийн эрүүл мэндийн байдлын улмаас 1 жилээс дээш хугацаагаар ажлаа хийхгүйгээр эмчлүүлж, сувилуулах шаардлагатай болсон тохиолдолд олгосон тусламжийн зардалд 1.1 хувийг, гэр бүл, төрөл садны хүн нас барах, өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болсон гэр бүлийн гишүүнээ тэтгэхэд нь олгосон тусламжийн зардалд 0.5 хувийг, орон сууцны хөнгөлөлтийн зардалд 0.2 хувийг, бусад нэмэлт даатгалд хамрагдсантай холбоотой зардалд 0.4 хувийг тус тус зарцуулсан байна.

САНАЛ

- Цалин хөлсний тогтолцооны хувьд ААНБ-уудын ажиллагчдын үндсэн цалинг тогтоохдоо ур чадвар, мэргэжлийн зэрэг, гүйцэтгэл, ажил албан тушаал зэрэг үзүүлэлтийг хослуулан ашиглах шаардлага байсаар байна. Ажиллагчдын хөдөлмөрийн хөлс болох үндсэн цалинг олон үзүүлэлтэд суурилан тогтоох нь цалингийн бусад бүрэлдэхүүн хэсгийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, улмаар ажиллагчдын нийт цалингийн хэмжээг өсгөх боломжийг бүрдүүлэх юм.
- 2023 оны судалгааны дүнтэй харьцуулахад нийт цалинд эзлэх үндсэн цалингийн хувь өссөн нь цалингийн бусад бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн эзлэх хувийг бууруулж, ажиллагчдын нийт цалингийн урамшууллын шинж чанарыг сулруулах хандлагатай байна. Иймд нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллын эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр бодлого, зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх нь ажиллах хүчний оролцоо, хөдөлмөр эрхлэлтийн идэвхжилийг нэмэгдүүлэхэд ач холбогдолтой юм.
- ААНБ-уудын хэмжээнд ажиллагчдын төлөөллийн байгууллага, үйлдвэрчний эвлэлийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх шаардлагатай байна. Судалгааны дүнгээс үзэхэд үйлдвэрчний эвлэлтэй ААНБ-уудын үндсэн цалин нийт дунджаас доогуур байгаа нь хамтын гэрээ, хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг сайжруулах шаардлагатайг харуулж байна. Иймд ажиллагчдын төлөөллийн байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэх, хамтын гэрээ, хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг сайжруулах замаар ажиллагчдын нийт цалин хөлсийг нэмэгдүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх нь зүйтэй.

-
- Цалин, хөлсний бодлого аргачлалтай болон бодлого, аргачлалгүй ААНБ-ын үндсэн цалингийн дундаж улсын дундаж үндсэн цалингаас хол зөрүүгүй байгаа нь цалин, хөлсний бодлого, аргачлалыг нийт цалин хөлсний түвшинд буюу нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшууллыг зохицуулахад ашиглах нөхцөлийг илүү сайжруулах хэрэгтэйг илэрхийлж байна.
 - Мөн цалин хөлсний бодлогын түвшинд гарсан баримт бичиг, дүрэм журмыг ААНБ-дад түгээн дэлгэрүүлэх, таниулах, сурталчлах, хэрэгжилтэд нь дэмжлэг үзүүлэх чиглэлээр холбогдох газрууд ажиллах шаардлагатай байна.

ХАВСРАЛТ

Хавсралт хүснэгт 1. Нийт цалингийн бүтэц ААНБ-ын өмчийн хэлбэрээр /мян, төг/

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж				Үндсэн цалин				Нэмэгдэл				Нэмэгдэл хөлс				Шагнал урамшуулал						
	Нийт		Эм		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		
	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	2146.8	2122.3	1950.4	136.3	124.7	148.5	66.3	96.1	34.8	13.4	13.7	13.1								
Төрийн өмчийн	4287.5	4803.3	2769.1	2625.9	2670.7	2459.7	210.2	225.9	200.3	1367.7	1805.3	58.8	83.8	101.3	50.3								
Хувийн өмчийн	2987.8	3126.0	2616.6	2918.7	3053.3	2553.4	50.2	49.5	50.3	14.4	18.7	8.1	4.6	4.5	4.8								
Орон нутгийн өмчийн	2233.5	2295.0	2142.3	1991.2	2025.1	1941.0	171.7	190.9	143.3	52.8	59.1	43.4	17.7	19.8	14.6								

Хавсралт хүснэгт 2. Нийт цалингийн бүтэц, ААНБ-ын харьцуулагын хэлбэрээр

Байгууллагын өмчийн хэлбэр	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/				Үндсэн цалин %				Нэмэгдэл %				Нэмэгдэл хөлс %				Шагнал урамшуулал %					
	Нийт		Эм		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр	
	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	2146.8	90.4	90.1	90.9	6.0	5.3	6.9	2.9	4.1	1.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Бүх гишүүд бүрэн харьцуулагатай нөхөрлөл	2066	2227.8	1946.7	82.3	80.4	83.9	9.9	12.0	8.1	3.8	2.3	5.0	4.0	5.2	3.0							
Зарим гишүүд бүрэн харьцуулагатай нөхөрлөл	1954.6	2188.2	1867.3	80.6	82.5	79.8	5.9	2.1	7.6	11.8	15.0	10.5	1.6	0.4	2.2							
Хоршоо	1172.4	1084.1	1277.3	99.8	99.7	100.0	0.2	0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0							
Хувьцаат компани	3326.8	3631.9	2799.5	72.4	69.7	78.5	14.9	13.1	19.0	11.7	16.1	2.0	0.9	1.1	0.6							
Хязгаарлалдал харьцуулагатай компани	2146.9	2251.9	1995.3	95.4	95.2	95.8	2.9	2.7	3.2	1.3	1.8	0.6	0.3	0.3	0.4							
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	2813.4	2879.6	2713.9	92.8	92.4	93.4	3.7	3.9	3.4	1.3	1.4	1.2	2.2	2.3	2.0							
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	2206.7	2209.6	2201.9	89.4	88.8	90.3	7.3	7.7	6.7	2.6	2.8	2.4	0.7	0.7	0.6							
Төсөвт байгууллага	2164.9	2152.5	2171.5	87.9	88.9	87.3	8.7	7.3	9.4	2.7	3.2	2.4	0.8	0.7	0.8							
Төрийн бус байгууллага	1946.3	1979.2	1916	94.8	92.9	96.5	2.7	3.6	1.7	2.3	3.2	1.5	0.3	0.3	0.2							
Бусад	3522	3118.8	3782.9	99.9	99.9	99.9	0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0							

Хэвсрэлт хүснэгт 3. Нийт цалингийн бүтэц, эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбараар

ЭЗҮА-ы салбарын ангилал	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/				Үндсэн цалин %				Нэмэгдэл %				Шагнал урамшуулал %			
	Нийт		Эм		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр		Улсын дундаж		Хүйсээр	
	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	2038.6	2122.3	1950.4	136.3	124.7	148.5	66.3	96.1	34.8	13.4	13.7	13.1	
ХАА	1842.7	1950.9	1670.4	96.4	97.2	94.9	2.9	2.1	4.4	0.6	0.6	0.6	0.5	0.1	0.1	0.2
Уул уурхай	3919.8	4196.9	2431.0	77.3	75.1	97.0	1.1	1.1	1.4	21.2	23.3	1.6	0.5	0.5	0.0	0.0
Боловсруулах үйлдвэрлэл	1934.4	2018.0	1842.0	96.2	95.4	97.3	3.0	3.9	1.8	0.7	0.6	0.8	0.1	0.1	0.0	0.0
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	2598.4	2592.4	2617.1	78.6	79.3	76.7	13.0	11.6	17.0	6.6	7.2	4.7	1.8	1.9	1.6	
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх үйл ажиллагаа	2229.6	2245.7	2199.8	91.3	90.0	93.6	6.3	7.0	4.8	1.9	2.3	1.1	0.6	0.6	0.5	
Барилга	2331.8	2421.2	2076.6	95.5	95.7	95.0	3.6	3.4	4.3	0.6	0.7	0.5	0.2	0.2	0.2	
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклын засвар үйлчилгээ	2016.5	2124.7	1904.0	93.4	93.1	93.7	5.3	5.7	4.9	1.1	1.1	1.3	0.2	0.2	0.2	
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	2287.5	2186.2	2527.1	88.5	89.6	85.3	9.2	8.5	11.0	0.8	0.6	1.5	1.6	1.3	2.2	
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	1755.8	1837.7	1691.6	94.9	98.2	92.0	4.0	1.1	6.5	0.9	0.5	1.1	0.3	0.2	0.3	
Мэдээлэл холбоо	2491.6	2499.9	2481.5	98.8	99.2	98.2	0.9	0.4	1.4	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	3768.6	3659.9	3903.1	86.5	90.4	81.9	13.5	9.6	18.1	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	2035.6	2320.6	1640.6	99.2	99.1	99.4	0.5	0.6	0.2	0.2	0.3	0.0	0.1	0.0	0.3	
Мэргэлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	2349.7	2298.2	2395.0	89.6	91.4	88.0	9.1	7.3	10.6	0.6	0.7	0.6	0.7	0.6	0.8	
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	1838.3	1768.7	1937.6	95.7	96.7	94.5	3.5	2.6	4.8	0.4	0.3	0.4	0.4	0.4	0.3	
Боловсрол	2251.0	2193.3	2271.8	89.9	91.3	89.4	7.3	6.4	7.6	2.5	2.0	2.6	0.4	0.3	0.4	
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	2076.4	2203.4	2033.8	90.3	90.7	90.2	5.6	3.7	6.3	2.6	4.4	1.9	1.5	1.3	1.5	
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	2108.3	2110.4	2106.0	91.1	91.5	90.7	5.9	4.9	7.0	2.0	2.7	1.2	1.0	0.9	1.1	
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	1977.8	2015.7	1937.0	93.9	91.8	96.2	3.3	4.3	2.2	2.3	3.3	1.3	0.4	0.5	0.3	

Хэвсрэлт хүснэгт 4. Нийт цалингийн бүтэц, ажиллагчдын боловсролын түвшнээр

Ажиллагчдын боловсролын түвшин	Нийт цалингийн дундаж /мян, төг/						Үүнээс: бүтэц, хувиар							
	Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал				
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм		
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	90.4	90.1	90.9	6.0	5.3	6.9	2.9	4.1	1.6	0.6	0.6
Боловсролгүй	2273.4	2473.7	2068.3	95.7	95.2	96.3	2.6	2.9	2.2	1.5	1.8	1.2	0.2	0.3
Бага	1704.9	1659.7	1783.6	74.8	84.1	59.7	18.3	7.0	36.6	5.7	7.9	2.0	1.3	1.0
Суурь	1968.8	2249.9	1503.0	79.4	77.8	83.3	10.4	10.9	9.4	8.5	9.7	5.6	1.6	1.6
Бүрэн дүнд	1828.7	1936.9	1659.5	93.5	93.2	94.0	4.0	3.8	4.4	2.0	2.5	1.2	0.4	0.5
Техникийн болон мэргэжлийн	2189.7	2328.0	1900.0	90.1	88.9	93.2	4.2	3.9	4.7	5.0	6.4	1.2	0.7	0.9
Тусгай мэргэжлийн дунд	2124.9	2213.1	2038.6	91.4	90.7	92.1	5.2	4.5	5.9	2.7	3.9	1.4	0.8	0.7
Дээд	2467.2	2648.0	2329.0	89.7	89.0	90.4	6.8	6.3	7.3	2.9	4.2	1.7	0.6	0.6
Магистр, доктор	2958.9	3164.8	2816.8	84.5	88.4	81.4	12.3	9.2	14.7	2.4	1.8	2.9	0.8	0.7

Хэвсрэлт хүснэгт 5. Нийт цалингийн бүтэц, ажил мэргэжлийн үндсэн ажиллаар

Ажил мэргэжлийн ангиллаар	Нийт цалингийн дундаж						Үүнээс: бүтэц %							
	Үндсэн цалин			Нэмэгдэл			Нэмэгдэл хөлс			Шагнал урамшуулал				
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм		
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	90.4	90.1	90.9	6.0	5.3	6.9	2.9	4.1	1.6	0.6	0.6
Хууль тогтоогч, удирдах албан тушаалын ажилтан, менежер	2462.5	2613.2	2339.2	90.4	89.1	91.7	7.4	7.8	7.0	1.7	2.6	0.9	0.4	0.4
Мэргэжилтэн	2425.4	2559.1	2328.5	90.2	90.2	90.1	6.6	5.5	7.4	2.7	3.8	1.8	0.6	0.6
Инженер, техникийн ажилтан	2591.4	2866.6	2155.6	82.4	81.3	84.6	11.3	11.0	11.9	5.3	6.8	2.1	1.1	0.9
Бичиг хэргийн туслах ажилтан	2081.7	2263.9	1962.9	92.3	96.0	89.5	5.8	2.4	8.3	1.4	1.2	1.5	0.6	0.4
Худалдаа, үйлчилгээний ажилтан	1752.9	1810.3	1710.8	95.2	95.8	94.9	3.3	3.1	3.4	1.2	0.9	1.4	0.3	0.2
ХАА, загас, ан агнуурын ажилтан	1382.1	1421.6	1293.5	95.8	96.6	93.8	3.9	3.1	5.8	0.0	0.0	0.0	0.4	0.4
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилтан	2196.2	2266.9	1979.6	90.3	89.6	92.8	6.0	6.1	5.7	2.9	3.4	1.0	0.8	0.9
Машин тоног төхөөрөмжийн оператор, угсрагч	2382.8	2422.3	2039.7	87.2	86.5	94.4	4.5	4.6	3.6	7.7	8.3	1.1	0.6	0.9
Энгийн ажил мэргэжил	1810.9	1916.7	1681.2	93.8	94.3	93.1	4.1	3.4	5.1	1.7	2.0	1.3	0.5	0.4
Мэргэжилгүй	2044.0	2025.5	2087.1	94.7	98.3	86.6	4.7	1.2	12.5	0.5	0.6	0.4	0.2	0.0

Хавсралт хүснэгт 6. Нийт цалингийн бүтэц ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлэг, мянган төгрөгөөр

Ажиллагчид	Нийт цалингийн дундаж / мян, төг /										Үүнээс: бүтэц /мян, төг /									
	Үндсэн цалин					Нэмэгдэл					Нэмэгдэл хөлс					Шагнал урамшуулал				
	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм	Нийт	Эр	Эм		
Улсын дундаж	2254.5	2356.8	2146.8	2038.6	2122.3	1950.4	136.3	124.7	148.5	66.3	96.1	34.8	13.4	13.7	13.1					
16-25	2116.7	2284.9	1941.2	1953.1	2092.0	1808.0	99.9	99.1	100.8	54.3	83.1	24.2	9.5	10.7	8.2					
26-35	2295.7	2460.5	2123.5	2067.3	2189.4	1939.7	146.5	150.8	141.9	69.9	107.6	30.6	12	12.6	11.3					
36-45	2315.4	2443.7	2179.6	2089.0	2190.7	1981.4	132.6	119.7	146.4	78.0	117.5	36.2	15.8	15.9	15.6					
46-55	2276.3	2295.8	2258.5	2049.8	2091.4	2011.6	148.4	108.1	185.4	63.8	83	46.2	14.3	13.3	15.3					
55+	2007.4	2016.8	1994.7	1843.2	1848.0	1836.6	120.8	117.3	125.5	33.1	39.3	24.6	10.4	12.2	8.0					
1-9	1612.8	1669.3	1545.0	1575.8	1627.8	1513.4	18.4	17.5	19.4	14.4	18.0	10.2	4.1	6.0	2.0					
10-29	1845.4	1811.3	1884.2	1765.3	1742.8	1790.8	54.1	46.9	62.3	19.2	14.3	24.7	6.8	7.2	6.3					
30-49	2033.8	2056	2012.5	1878.5	1923.6	1835.2	116.5	95.8	136.4	30.6	30.7	30.5	8.2	5.9	10.4					
50-149	2281.1	2293.8	2268.3	2077.6	2108.6	2046.3	142.2	117.4	167.2	48.3	56	40.6	13.0	11.8	14.1					
150+	2969.0	3376.9	2554.6	2517.7	2803.7	2227.1	260.6	266.5	254.6	164.7	277.9	49.7	26.0	28.8	23.2					

Хавсралт хүснэгт 7. Үндсэн цалин ажиллагчдын тооны бүлэг, насны бүлэг, бүсээр, мянган төгрөгөөр

Бүс	Улсын дундаж	Насны бүлэг										Ажиллагчдын тооны бүлэг				
		16-25	26-35	36-45	46-55	55+	1-5	6-19	20-49	50-149	150+					
Улсын дундаж	2038.6	1953.1	2067.3	2089.0	2049.8	1843.2	1575.8	1765.3	1878.5	2077.6	2517.7					
Баруун бүс	1626.5	1475.6	1629.4	1625.3	1648.7	1707.4	1280.1	1424.8	1612.5	1783.9	1654.2					
Хангайн бүс	1875.6	1627.8	1862.2	1920.3	1938.1	1758.8	1144.1	1660.0	1908.4	2001.5	2266.9					
Төвийн бүс	1882.6	1770.8	1926.3	1931.2	1825.5	1805.7	1494.7	1609.5	1901.4	2101.6	1987.4					
Зүүн бүс	1858.2	1695.9	1774.8	1940.1	1858.1	1896.8	1519.0	1654.1	1507.2	1988.6	2473.1					
Улаанбаатар	2217.5	2126.1	2284.1	2279.4	2247.0	1886.9	1681.2	1919.2	2084.5	2204.3	2689.4					

Хавсралт хүснэгт 8. Үндсэн цэлийн ажиллагчдын боловсрол, бүсээр, мянган төгрөгөөр

Боловсрол	Улсын дундаж	Боловсролгүй	Бага	Суурь	Бүрэн дунд	ТБМАШ	Дипломын тусгай мэргэжлийн	Дээд /бакалавр/	Зэрэгтэй дээд /магистр ба түүнээс дээш/
Улсын дундаж	2038.6	2175.5	1274.7	1563.1	1709.7	1974.0	1941.7	2213.9	2499.7
Баруун бүс	1626.5	1085.8	1451.3	1286.0	1331.2	1569.4	1533.3	1840.1	1447.0
Хангайн бүс	1875.6	2127.7	1126.1	1645.3	1593.7	1686.4	1743.3	2076.4	1989.6
Төвийн бүс	1882.6	1353.7	1311.4	1548.8	1582.9	1854.1	1723.0	2079.3	2230.7
Зүүн бүс	1858.2	1132.2	1202.0	1164.3	1543.5	1852.6	1662.4	2164.1	1781.1
Улаанбаатар	2217.5	2535.5	1337.8	1953.7	1885.2	2196.1	2142.9	2343.0	2802.2

Хэвсралт хүснэгт 9. Үндсэн цалинейн өөрчлөлт байршил бүсээр /мян, төг/

Байршил, бус, аймаг, нийслэл	2023 он						2025 он						Өөрчлөлт			
	Үндсэн цалин, мян.төг			Хүйсээр			Үндсэн цалин, мян.төг			Хүйсээр			Үндсэн цалин, мян.төг		Хүйсээр	
	Нийт	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм	Улсын дундаж	Эр	Эм	Эр	Эм		
Улсын дундаж	1442.2	1527	1340.2	2038.6	2122.3	1950.4	596.4	2122.3	1950.4	596.4	595.3	610.2	595.3	610.2		
Баруун бүс	1088.5	1104.7	1066.9	1626.5	1659.4	1581.2	538.0	1659.4	1581.2	538.0	554.7	514.3	554.7	514.3		
Баян-Өлгий	962.4	978.2	938.4	1606.0	1678.3	1515.5	643.6	1678.3	1515.5	643.6	700.1	577.1	700.1	577.1		
Говь-Алтай	938.4	969.1	899.0	1627.3	1704.7	1548.6	688.9	1704.7	1548.6	688.9	735.6	649.6	735.6	649.6		
Завхан	885.4	910.4	840.9	1929.7	1893.6	1974.6	1044.3	1893.6	1974.6	1044.3	983.2	1133.7	983.2	1133.7		
Увс	1379.4	1199.8	983.9	1547.5	1649.9	1423.9	166.1	1649.9	1423.9	166.1	450.1	440.0	450.1	440.0		
Хөвд	708.0	1378.9	1379.9	1529.5	1509.9	1575.2	821.5	1509.9	1575.2	821.5	131	195.3	131	195.3		
Хангайн бүс	963.2	1002.4	926.0	1875.6	1883.1	1889.2	912.4	1883.1	1889.2	912.4	880.7	943.2	880.7	943.2		
Архангай	874.4	911.7	838.0	1925.6	1737.4	2076.1	1051.2	1737.4	2076.1	1051.2	825.7	1238.1	825.7	1238.1		
Баянхонгор	878.0	941.8	823.3	1466.6	1478.0	1459.8	588.6	1478.0	1459.8	588.6	536.2	636.5	536.2	636.5		
Булган	1017.3	986.9	1048.0	1847.4	1814.6	1885.2	830.1	1814.6	1885.2	830.1	827.7	837.2	827.7	837.2		
Орхон	1188.9	1305.2	1061.5	1928.0	2048.1	1827.3	739.1	2048.1	1827.3	739.1	742.9	765.8	742.9	765.8		
Өвөрхангай	864.7	864.3	865.1	1898.8	1847.8	1942.9	1034.1	1847.8	1942.9	1034.1	983.5	1077.8	983.5	1077.8		
Хөвсгөл	837.3	819.9	850.4	1963.3	1979.3	1948.9	1126.0	1979.3	1948.9	1126.0	1159.4	1098.5	1159.4	1098.5		
Төвийн бүс	1221.3	1351.7	1109.9	1882.6	1916.0	1847.8	661.3	1916.0	1847.8	661.3	564.3	737.9	564.3	737.9		
Говьсүмбэр	1051.0	919.0	1098.4	1665.2	1903.2	1450.4	614.2	1903.2	1450.4	614.2	984.2	352	984.2	352		
Дархан-Уул	1240.9	1372.1	1096.5	1733.4	1838.2	1634.1	492.5	1838.2	1634.1	492.5	466.1	537.6	466.1	537.6		
Дорноговь	1233.5	1275.2	1196.3	1493.8	1561.7	1437.6	260.3	1561.7	1437.6	260.3	286.5	241.3	286.5	241.3		
Дундговь	1155.9	1207.8	1086.3	1879.5	1696.2	2060.7	723.6	1696.2	2060.7	723.6	488.4	974.4	488.4	974.4		
Өмнөговь	1422.1	1563.9	1282.5	2296.4	2248.6	2365.0	874.3	2248.6	2365.0	874.3	664.7	1082.5	664.7	1082.5		
Сэлэнгэ	991.0	948.4	1010.8	1886.9	1717.8	2015.1	895.9	1717.8	2015.1	895.9	769.4	1004.3	769.4	1004.3		
Төв	1440.9	1706.6	996.7	1642.0	1692.2	1587.9	201.1	1692.2	1587.9	201.1	-14.4	591.2	-14.4	591.2		
Зүүн бүс	1157.4	1362.5	970.5	1858.2	1963.6	1758.3	700.8	1963.6	1758.3	700.8	601.1	787.8	601.1	787.8		
Дорнод	1223.2	1417.1	1039.5	2299.6	2468.1	2121.7	1076.4	2468.1	2121.7	1076.4	1051	1082.2	1051	1082.2		
Сүхбаатар	1089.1	1244	934.2	1680.5	1700.0	1662.4	591.4	1700.0	1662.4	591.4	456	728.2	456	728.2		
Хэнтий	1122.5	1400.3	904.5	1373.8	1384.4	1365.1	251.3	1384.4	1365.1	251.3	-15.9	460.6	-15.9	460.6		
Улаанбаатар	1554.6	1629.6	1458.4	2217.5	2337.8	2086.0	662.9	2337.8	2086.0	662.9	708.2	627.6	708.2	627.6		

Хаасралт хүснэгт 10. Нийт цалингийн өөрчлөлт байршил бүсээр, мянган төгрөгөөр

Бүс, аймаг	Нийт цалингийн дундаж (мян.төг)						Хүйсээр					
	Өөрчлөлт			Эмэгтэй			Өөрчлөлт			Эмэгтэй		
	2023 он	2025 он	Өөрчлөлт	2023 он	2025 он	Өөрчлөлт	2023 он	2025 он	Өөрчлөлт	2023 он	2025 он	Өөрчлөлт
Улсын дундаж	1620.0	2254.5	634.5	1713.7	2356.8	643.1	1507.4	2146.8	639.4	1507.4	2146.8	639.4
Баруун бүс	1323.8	1812.9	489.1	1365.2	1847.1	481.9	1268.8	1765.8	497.0	1268.8	1765.8	497.0
Баян-Өлгий	1163.3	1606.0	442.7	1201.7	1678.3	476.6	1104.6	1515.5	410.9	1104.6	1515.5	410.9
Говь-Алтай	1148.7	1972.5	823.8	1223.6	2093.7	870.1	1052.4	1849.3	796.9	1052.4	1849.3	796.9
Завхан	1008.0	2034.5	1026.5	1028.2	2032.4	1004.2	972.0	2037.1	1065.1	972.0	2037.1	1065.1
Увс	1472.9	1881.2	408.3	1659.9	2037.8	377.9	1204.6	1692.3	487.7	1204.6	1692.3	487.7
Хөвд	1620.6	1814.7	194.1	1594.4	1719.7	125.3	1646.6	2036.5	389.9	1646.6	2036.5	389.9
Хангайн бүс	1182.1	1953.5	771.4	1246.7	1940.2	693.5	1120.6	1964.7	844.1	1120.6	1964.7	844.1
Архангай	1086.4	1939.9	853.5	1188.2	1748.1	559.9	987.4	2093.3	1105.9	987.4	2093.3	1105.9
Баянхонгор	1158.7	1988.8	830.1	1165.2	1836.3	671.1	1153.1	2079.1	926.0	1153.1	2079.1	926.0
Булган	1201.4	1847.4	646.0	1223.1	1814.6	591.5	1179.6	1885.2	705.6	1179.6	1885.2	705.6
Орхон	1487.8	1955.7	467.9	1684.4	2065.4	381.0	1272.3	1863.6	591.3	1272.3	1863.6	591.3
Өвөрхангай	1001.9	1938.0	936.1	970.4	1895.6	925.2	1034.8	1974.5	939.7	1034.8	1974.5	939.7
Хөвсгөл	1020.0	2007.7	987.7	1021.3	2044.4	1023.1	1018.9	1974.8	955.9	1018.9	1974.8	955.9
Төвийн бүс	1428.4	2205.0	776.6	1576.6	2202.1	625.5	1301.7	2208.1	906.4	1301.7	2208.1	906.4
Говьсүмбэр	1051.0	1727.2	676.2	919.0	1961.0	1042.0	1098.4	1516.1	417.7	1098.4	1516.1	417.7
Дархан-Уул	1550.0	2217.4	667.4	1703.8	2278.6	574.8	1380.9	2189.4	778.5	1380.9	2189.4	778.5
Дорноговь	1263.6	2278.1	1014.5	1308.5	2335.9	1027.4	1223.5	2230.2	1006.7	1223.5	2230.2	1006.7
Дундговь	1223.8	1931.2	707.4	1257.4	1788.5	531.1	1178.7	2072.1	893.4	1178.7	2072.1	893.4
Өмнөговь	1629.3	2429.9	800.6	1830.6	2345.3	514.7	1455.6	2551.4	1095.8	1455.6	2551.4	1095.8
Сэлэнгэ	1192.1	1886.9	694.8	1140.0	1717.8	577.8	1216.3	2015.1	798.8	1216.3	2015.1	798.8
Төв	1537.1	2188.5	651.4	1827.1	2192.4	365.3	1052.2	2184.4	1132.2	1052.2	2184.4	1132.2
Зүүн бүс	1379.2	2033.4	654.2	1565.1	2105.6	540.5	1209.8	1965.0	755.2	1209.8	1965.0	755.2
Дорнод	1408.0	2322.8	914.8	1607.7	2494.2	886.5	1218.8	2141.8	923.0	1218.8	2141.8	923.0
Сүхбаатар	1297.2	1896.9	599.7	1429.6	1920.8	491.2	1164.8	1874.7	709.9	1164.8	1874.7	709.9
Хэнтий	1414.7	1735.9	321.2	1642.1	1640.1	-2.0	1236.1	1815.0	578.9	1236.1	1815.0	578.9
Улаанбаатар	1718.8	2456.8	738.0	1801.1	2625.0	823.9	1613.2	2272.9	659.7	1613.2	2272.9	659.7

Хавсралт хүснэгт 11. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэрээр

ААНБ-ын хариуцлагын хэлбэр	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
Бүх гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	80.3	0.0	15.8	0.6	3.3
Зарим гишүүд бүрэн хариуцлагатай нөхөрлөл	82.6	3.6	11.3	0.4	2.1
Хоршоо	81.6	3.8	11.6	0.3	2.7
Хувьцаат компани	82.0	2.0	13.7	0.9	1.4
Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани	81.2	1.5	15.9	0.3	1.1
Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар	78.3	8.3	11.2	1.0	1.3
Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар	83.9	3.4	10.5	0.2	1.9
Төсөвт байгууллага	92.2	0.7	6.6	0.3	0.3
Төрийн бус байгууллага	70.4	1.7	24.7	1.6	1.6
Бусад	79.4	0.1	20.3	0.1	0.2

Хавсралт хүснэгт 12. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ажиллагчдын тооны бүлгээр /хувь/

Ажиллагчдын тооны бүлэг	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
1-9	66.8	2.5	28.6	0.2	1.8
10-29	74.4	1.1	22.8	0.4	1.4
30-49	83.1	1.6	13.9	0.4	0.9
50-149	80.9	1.7	16.3	0.2	1.0
150+	87.6	1.3	9.6	0.5	1.0

Хавсралт хүснэгт 13. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал ЭЗҮА-ны салбараар /хувь/

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны салбар	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
ХАА	78.0	4.1	11.6	0.5	5.9
Уул уурхай	82.3	1.2	15.5	0.6	0.4
Боловсруулах үйлдвэрлэл	80.0	2.2	16.6	0.4	0.7
Цахилгаан, хий уур, агааржуулалт	80.6	2.6	14.4	0.2	2.1
Усан хангамж, бохир ус, хог хаягдлын менежмент болон цэвэрлэх ажиллагаа	82.3	4.7	11.0	0.3	1.7
Барилга	79.4	2.4	16.9	0.3	1.0
Бөөний болон жижиглэн худалдаа машин мотоциклийн засвар үйлчилгээ	83.6	1.5	13.5	0.3	1.1
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	79.6	1.7	15.1	1.3	2.4
Зочид буудал, байр сууц болон нийтийн хоолны үйлчилгээ	76.2	3.0	18.0	0.4	2.5
Мэдээлэл холбоо	75.9	1.7	22.0	0.0	0.4
Санхүүгийн болон даатгалын үйл ажиллагаа	87.3	0.9	9.9	0.1	1.9
Үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа	75.9	0.3	23.2	0.0	0.5
Мэргэжлийн шинжлэх ухаан болон техникийн үйл ажиллагаа	81.9	2.0	15.3	0.2	0.6
Удирдлагын болон дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа	82.1	3.0	13.9	0.2	0.8
Боловсрол	84.5	0.6	14.2	0.3	0.4
Хүний эрүүл мэнд ба нийгмийн халамжийн үйл ажиллагаа	95.4	0.5	3.6	0.4	0.2
Урлаг, үзвэр, тоглоом наадам	91.2	0.7	7.1	0.1	0.8
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	76.7	1.2	18.4	0.4	3.4

Хавсралт хүснэгт 14. Хөдөлмөр эрхлэлтийн зардал аймаг нийслэлээр / хувь/

Аймаг/Нийслэл	Цалин хөлсний зардал	Нөхөн олговор	Нийгмийн хамгааллын зардал	Сургалтын зардал	Хөдөлмөрийн бусад зардал
Улсын дундаж	85.4	1.4	11.7	0.4	1.0
Архангай	78.0	0.6	21.0	0.2	0.3
Баян-Өлгий	86.5	0.0	13.5	0.0	0.1
Баянхонгор	79.4	3.3	14.5	0.4	2.5
Булган	74.8	0.1	25.0	0.1	0.0
Говь-Алтай	84.1	2.1	13.5	0.2	0.1
Говь-сүмбэр	83.9	6.9	9.0	0.1	0.0
Дархан-Уул	85.4	2.3	9.7	0.2	2.4
Дорноговь	78.7	1.4	15.6	0.3	4.0
Дорнод	84.8	0.5	13.0	0.3	1.5
Дундговь	74.1	0.2	18.6	0.0	7.1
Завхан	84.9	0.4	14.1	0.2	0.4
Орхон	83.6	2.2	13.3	0.4	0.6
Сэлэнгэ	74.1	0.2	18.6	0.0	7.1
Сүхбаатар	84.0	2.2	9.8	0.6	3.4
Төв	82.9	2.8	14.0	0.3	0.0
Увс	85.4	2.6	11.4	0.2	0.5
Улаанбаатар	86.3	1.3	10.9	0.5	0.9
Ховд	79.3	2.4	17.7	0.2	0.5
Хэнтий	80.2	2.2	14.0	0.8	2.8
Хөвсгөл	87.2	0.2	12.5	0.1	0.0
Өвөрхангай	83.0	0.0	16.6	0.3	0.1
Өмнөговь	78.7	1.4	15.6	0.3	4.0

